

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK OHİN MEDRESESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MEHMET AYDIN

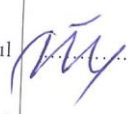
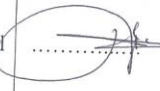

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MAHMUT DÜNDAR

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Mehmet AYDIN tarafından hazırlanan "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ohin Medresesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç Dr. Mahmut DÜNDAR Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Başkan: Prof Dr. Şakir GÖZÜTOK Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğretim Üyesi Yusuf AYDIN Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Muş Alparslan Üniversite İslami İlimler Fakültesi, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Van Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi: 06/08/2019	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.	
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü 	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İMZA)

06.08.2019

Mehmet AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet AYDIN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2019

BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK OHİN MEDRESESİ

ÖZET

Mensubu olduğumuz İslam dini, mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim'de bütün ibadetlerden önce, bize okumayı emir buyurmuştur (Alak, 96/1). Bizleri yokluk karanlığından varlık âlemine çıkararak Rabbimiz, Peygamberler göndererek yaratılışımızın sırrını bizlere bildirmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) vahyin ilk gelişiyle beraber, insanların cehaletten kurtulması için mescitlerde, camilerde ve sahabe evlerinde, İslami eğitim ve öğretim faaliyetlerini başlatmıştır. Müslümanların sayılarının artmasıyla beraber, İslami eğitim ve öğretim faaliyetleri için mescitler, camiler ve evler yetersiz kalmıştır. Ancak süreç içerisinde daha düzenli eğitim kurumu olarak medreseler ortaya çıkmıştır. Medreselere dair genel bilgiler birçok çalışmada bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmanın amacı ise, medreselerin önemli bir parçası olan, ilgili ciddi akademik çalışmaların yapılmadığı ve yüz elli yıldan beri faaliyet gösteren Ohin Medresesi'ni gün yüzüne çıkarmak, özellikle toplumun ve din eğitimcilerinin istifadesine sunmaktır. Bu çalışmada Ohin Medresesini ele almadan önce medreselerin ortaya çıkış sebepleri, tarihsel süreç içerisindeki genel seyri kısaca ele alınmıştır. Daha sonra Ohin Medresesinin kurucuları, müderrisleri, yetiştirdiği âlimler, ürettiği eserler ve burada okutulan ilimler, ele alınmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ile literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Ohin Medresesi ziyaret edilip, Ohin kütüphanesi hakkında inceleme yapılmıştır. Medresesinin müderrisleriyle görüşülmüştür. Ohin Medresesi ziyaret edildiğinde, Alaiyye Medresesinde iki yüz öğrencinin medresedeki sıralı kitapları okudukları, ayrıca hafızlık eğitiminin yapıldığı, Mısır'dan getirilen birikimli bir âlim olan Mustafa İbrahim tarafından pratik Arapça ve İngilizce konuşma eğitiminin de verildiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ohin, medrese, müderris, tasavvuf, din eğitimi, eğitim, öğretim, âlim

Sayfa Adedi: 140

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR

Master Thesis

Mehmet AYDIN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

AUGUST, 2019

OHIN MEDRASAS AS EDUCATIONAL INSTITUTIONS

ABSTRACT

The Islamic religion, to which we belong, commanded us to read it before all the prayers in our holy book, the Holy Quran (Alak, 96/1). Our Lord, who brought us out of the darkness of nothingness into the realm of being, sent the Prophets and revealed the secret of our creation. The Last Prophet, Muhammad (s.a.v.) with the coming of the first revelation, initiated Islamic education and training activities in the mosques, and the Companions' homes in order to prevent and rescue people from ignorance. With the increasing number of Muslims, mosques and houses were insufficient for Islamic education and training activities. However, madrasas emerged as more regular educational institutions. General information about madrasas is found in many studies. The aim of the study is to introduce the Ohin Madrasa, which is an important example of the madrasas and has not been involved in serious academic studies and has been carrying out their activities for more than one hundred and fifty years, and especially for the benefit of society and religious educators. Of course, the reasons for the emergence of the madrasas before discussing the Ohin Madrasah were briefly discussed. Then, the founders of Ohin Madrasah, professors, the scholars trained there, the works produced and the sciences taught here, are discussed. In this study, one of the qualitative research methods, semi-structured interview and literature survey method was used. Ohin Madrasah was visited and the Ohin Library was examined. Ohin Madrasah's managers were interviewed. When the Ohin Madrasah was visited, it was found out that two hundred students in Alaiyye Madrasah read the ordered books in the madrasah and also had memory training and Mustafa İbrahim, a “sophisticate” scholar brought from Egypt, gave practical Arabic and English speaking training.

Keywords: Ohin, madrasah, professor, mysticism, religious education, education, education, scholar

Number of Pages: 140

Thesis Advisor: Doc. Dr. Mahmut DÜNDAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
1. MEDRESELERE GENEL BİR BAKIŞ	5
1.1. Medreselerin Tarihsel Süreci ve Ortaya Çıkışı	5
1.1.1. Nizamiye Medreseleri.....	8
1.1.2. Osmanlı Medreseleri.....	10
1.1.2.1. Osmanlı Medreselerinin Kuruluşu	10
1.1.2.2. Sahn-i Seman Medreseleri	12
1.1.3. Şark Medreseleri.....	13
1.1.3.1. Halidiyye Medreseleri.....	14
1.1.3.2. Norşin Medresesi	15
2. BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK OHİN MEDRESESİ.....	17
2.1. Ohin'in Coğrafi Konum ve Tarihçesi	17
2.2. Ohin Medresesinin Kuruluşu	18
2.3. Ohin Medresesinin Müderrisleri	20
2.3.1. Şeyh Fethullah-i Verkanisî.....	20
2.3.1.1. Nesebi	20
2.3.1.2. Hayatı.....	21
2.3.1.3. İlim Tahsili.....	22
2.3.1.4. Evlilikleri	23
2.3.1.5. Tasavvuf'a Girişi	23

2.3.1.6. Tasavvuf Anlayışı	25
2.3.1.7. Dini Konulardaki Hassasiyeti	26
2.3.1.8. İlim Tahsiline Olan Düşkünlüğü ve Hafıza Kuvveti	26
2.3.1.9. Eşler Arasındaki Adaleti	27
2.3.1.10. Tevükkülü	27
2.3.1.11. Şeyh Fethullah 'ın Fkihtaki Otoritesi ve Boşanmaya Dair Bir Fetvası	28
2.3.1.12. Riya ve Gösterişten Uzak Duruşu	30
2.3.1.13. Dünyayı Önemsememesi	31
2.3.1.14. Şeyh Fethullah 'ın Eserleri	31
2.3.1.15. Vefatı	33
2.3.1.16. Halifeleri	34
2.3.1.17. Talebeleri	35
2.3.2. Şeyh Alaeddin-i Ohinî	35
2.3.2.1. Evliliği ve Çocukları	36
2.3.2.2. Muhacirlik ve Savaş Yılları	37
2.3.2.3. İzmir'e Sürgün ve Gaziantep'te Hapsedilmesi	37
2.3.2.4. Ohin'e Yerleşme	37
2.3.2.5. Eserleri	38
2.3.2.6. Şeyh Alaeddin' in Şeriat Hassasiyeti	39
2.3.2.7. Şeyh Alâeddin Hakkında Söylenen Övgü Dolu Sözler	40
2.3.3. Şeyh Ma'ruf	41
2.3.4. Şeyh Cüneyd	41
2.3.4.1. Şeyh Cüneyd'in Eserleri	41
2.3.5. Şeyh Bahaüddin	43
2.3.6. Şeyh Kutbuddin	43
2.3.7. Şeyh Mazhar Efendi	43
2.3.7.1. Şeyh Mazhar Efendi'nin Ön Plana Çıkanlar Talebeleri	45
2.3.7.2. Şeyh Mazhar'ın Halifeleri	46
2.3.7.3. Eserleri	46
2.3.8. Şeyh Halid	47
2.3.8.1. Şeyh Halid'in Belli Başlı Talebeleri	50
2.3.8.2. Halifeleri	50

2.3.9. Şeyh Asım Efendi.....	51
2.3.9.1. Şeyh Asım Efendi'nin Yetiştirdiği Halifeler	51
2.3.9.2. Bazı Talebeleri	52
2.3.10. Şeyh Safvetullah.....	53
2.3.10.1. Şeyh Safvetullah'ın Eserleri	53
2.4. Ohin Medresesinin Yetiştirdiği Âlimler	54
2.4.1. Molla Muştak Aydın	54
2.4.1.1. Molla Muştak'ın Yetiştirdiği Bazı Âlimler	56
2.4.2. Molla Üzeyir.....	57
2.4.3. Molla Nurullah Godişki.....	61
2.4.3.1. Molla Nurullah'ın Eserleri.....	63
2.4.3.1.1. Telif Eserleri.....	63
2.4.3.1.2. Şerh Ettiği Eserleri	63
2.4.4. Sadrettin Yüksel	64
2.4.4.1. Türkçe Eserleri.....	66
2.4.4.2. Arapça eserleri	67
2.4.5. Molla Abdullah Dündar el- Kotali	68
2.4.5.1. Molla Abdullah'ın Eserleri.....	69
2.4.6. Molla Zahir Tendürek	69
2.4.7. Molla Muhammed Şirin Doğan.....	70
2.4.8. Molla Ömer Sarı Murat	71
2.4.9. Zeynel Abidin Sarı Murat.....	71
2.4.10. Molla İbrahim Sarımurat	72
2.4.11. Molla Salih Aydın	72
2.4.12. Molla Bedrettin Sarıkaya.....	74
2.4.13. Molla Arif Karakaya	81
2.4.13.1. Molla Arif'in Eserleri	81
2.4.14. Molla Hüseyin-ı Sisemi.....	83
2.4.15. Molla Reşit-i Tirtopi.....	83
2.4.15.1. Molla Reşit'in Önde Gelen Talebeleri.....	84
2.5. Ohin Medresesi Menşeli Medreseler	85

2.6. Ohin Medresesinin Günümüzdeki Durumu	85
2.6.1. İbtidaiye Medresesi	86
2.6.2. Alaiyye Medresesi	86
2.6.2.1. Alaiyye Medresesinin Bölümleri	87
2.7. Ohin Medresesinde Eğitim ve Öğretim.....	88
2.7.1. Eğitim ve Öğretim Metodu:	88
2.7.2. Ohin Medresesinde Ödül ve Teşvik	89
2.7.3. Ohin Medresesinde Hafızlık Eğitimi.....	90
2.7.4. Ohin Medresesinde Arapça ve İngilizce Konuşma Eğitimi	90
2.7.5. Ohin Medresesinin Kadınlara Yönelik İlmî Faaliyetleri.....	90
2.7.6. Ohin Medresesinde Öğrencinin Bir Günü	91
2.7.7. Ohin Medresesinde Tatil Günleri	91
2.7.8. Ohin Medresesinde Eğitim Süresi Sınav Sistemi ve İcazetname	92
2.7.9. Ohin Medresesinde Okutulan Kitaplar	92
2.7.9.1. İbtidaiye Medresesinde Sırasıyla Okutulan Kitaplar	92
2.7.9.2. Alaiyye Medresesinde Okutulan Kitaplar.....	93
2.8. Ohin Kütüphanesi	95
2.9. Ohin Medresesinin Statüsü ve Geleceği	95
2.10. Ohin Medresesi ve Tasavvuf İlişkisi.....	95
2.11. Ohin Medresesini Toplumla Yönelik İlmî ve Dini Hizmetleri	96
2.12. Ohin Medresesinin Finans Kaynağı	97
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	106
1. Fotoğraflar.....	106

2. Görüşülen Kişiler 123

ÖZGEÇMİŞ

ORJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bkz. :	Bakınız
C. :	cilt
H. :	hicri
Hz. :	Hazreti
k.s: :	Kuddise sirruhu
M. :	Miladi
r.a :	Rahmetullahi aleyhi
s.a.v. :	sallallahu aleyhi ve sellem
S. :	sayfa
TDV :	Türkiye Diyanet Vakfı
vb. :	ve benzer
v.	vefat

ÖNSÖZ

Medreseler Selçuklu döneminden itibaren kurumsallaşmış ve yagınlaşmıştır. Osmanlı döneminde de özellikle Şark bölgelerinde büyük gelişme kaydeden medreseler günümüze kadar din eğitiminin verilmesinde en önemli görevi üstlenmiştir. Ohin medresesi, Doğu Anadolu Bölgesinde din eğitimi verilmesinde ve yagınlaşmasında büyük bir katkı sağlamıştır. Ohin medresesi son yıllarda yapısal ve kurumsal olarak gelişerek öğrencilere daha büyük imkânlar sağlamaktadır. Buna karşın bu medresenin din eğitim alanında etkisine ilişkin araştırmalar çok az sayıdadır. Bu nedenle, Ohin Medresesiyle ilgili çalışma uygun görülmüştür. Bu çalışmanın amacı, Ohin Medresesini özellikle din eğitimi açısından önem arzeden boyutlarını akademik bir çerçevede ele alıp tanıtmaktır. Bu çalışma Ohin Medresesi ile ilgili bir farkındalık oluşturmayı sağlamaktadır. Bu çalışma yapılırken öncelikle medreselerle ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra Ohin Medresesi ile ilgili sınırlı sayıda yapılan araştırmalar tetkik edilmiştir. Ohin Medresesinin tarihçesini bütün boyutları ele almak ve bununla ilgili bilgilere ulaşmak için Ohin Medresesinin bulunduğu yere gidilmiştir. Orada halen ders veren müderrislerle görüşülüp detaylı mülakatlar yapılmıştır. Medresedeki eğitim ve öğretim sistemi katılımcı gözlem yöntemiyle izlenmiş olup öğrencilerin günlük yaşamları kayıt altına alınmıştır. Hatta öğrencilerin tatil başlangıcı olan Perşembe günü öğleden sonra onlara eşlik edilerek etkinliklerini gözlemek amacıyla mesire alanına gidilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma çeşitlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Ohin Medresesi ile ilgili araştırma yapılırken medresedeki müderrislerinden büyük destek alınmıştır. Bu çalışma ve yapılan mülakatlar gelecekte din eğitimi alanında yapılacak çalışmalara belge olması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızı yaparken, bize desteklerini esirgemeyen ve sürekli bu konuda bana yol gösteren Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR hocamıza, sürekli kitaplarından ve kendisinden aldığım derslerden müstefid olduğum Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK hocamıza teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca bu çalışmamızda bizi Ohin Medresesinde misafir eden ve bu araştırma için bütün desteklerini sağlayan Ohin Medresesi müderrislerinden Molla Fethullah AYTE, Molla Mesud TÜREL hocalarımıza teşekkür ederim. Ayrıca araştırma aşamasında bana destek sağlayan Zübeyir SARIMURAT hocamıza teşekkür ederim. Teknik boyutta benden yardımlarını esirgemeyen Mücahit DAŞTAN, Adnan BARTU ve Şahin SÜREK hocalarımıza da teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet AYDIN

Van-2019

GİRİŞ

Kur'an-Kerim insanın âlemde üstünlüğünü onun bilgi sahibi olabilme yeteneği ile açıklar (Zümer, 39/9). Ku'ran-ı Kerim, insanın tefekkür ve taakkul yeteneği ile donatıldığını bize bildirir (Bakara, 2/269). İslam vahyinin insanlarda meydana getirdiği paradigma değişikliği sayesinde müslümanlar arasında birçok ilmin orataya çıkmasına ve şimdye kadar ortaya çıkan ilimlerin gelişmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir etki oluşturmuştur. Kur'anın insana sunduğu dinamik perspektif müslümanların bilgi alanında motivasyonunu artırmıştır. İslam tarihinde ilimlerin elde edilme koşulları farklı olmuş, zaman içerisinde değişik bilim alanları oluşmuş ve bu bilimlerin/ilimlerin daha kurumsal yapılar ve şartlar çerçevesinde öğretilmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur. Örneğin İslam'ın ilk yüzyıllarında bir talebe farklı uzmanlardan ilimler öğrenmiştir. Dili bir âlimden Hadisi başka bir âlimden Belağatı daha farklı bir âlimden öğrenmişlerdir. Bazen bu âlimlerin farklı şehirlerde olduğu görülmüştür.. Ancak zaman içerisinde birçok ilim aynı çatı altında ve aynı mekânda ve çok defa birçok alanda uzman olan tek kişiden elde edilebilir imkânı meydana gelmiştir. Bu durum, medreselerin kurumsal yapılar olarak ortaya çıkması sayesinde olmuştur. Medreselerde okutulan ilimler ve bunların içeriği zaman içerisinde değişmiştir. Bunda toplumsal, siyasal, kültürel ve mezhepsel faktörler etkili olmuştur. Medreselerin hangi yönde gelişeceği bazen etkili karizmatik âlimlerin sahip oldukları anlayış ve bağlı oldukları dini mezhebi veya tasavvufi gelenek tarafından belirlenmiştir (Çiçek,2009: 33-34).

İslam tarihinde Selçuklular döneminde ortaya çıkan Nizamülmülk Medreseleri medrese kurumunun önemli bir halkasını teşkil eder. Bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Osmanlının son döneminde Doğu bölgesinde ortaya çıkan medreseler özellikle temel İslam bilimlerine önemli bir canlılık kazandırmıştır. Osmanlı Devleti'nin Şark Bölgesinde zaman içerisinde medreseler birçok yere yayılmıştır. Doğu medreselerinin ilk etapta sistemli kurumsal bir yapıya kavuşması zamanla olmuştur. Bazen icazet alan bir kişi bir camide ders verir ve zamanla bu talebelerin çoğaldığı görülmüştür. Medreseler, çoğunlukla o bölgede bulunan halkın da teveccühü ve desteği sayesinde gelişerek zamanla yapısal ve kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Böylece medreseler, birçok müderrisin çalıştığı

din eğitiminin verildiği bir kurumsal yapıya dönüşmüştür. Zamanla ortaya çıkan ve günümüze kadar varlığını ve etkinliğini sürdüren en önemli medreselerden bir tanesi de Ohin Medresesidir. Ohin Medresesi, özellikle bölgede büyük mutasavvıfların yetiştiği bir döneme rastlar. Bu nedenle Ohin Medreselerinde ders verenlerin hemen hepsi aynı zamanda ehli tasavvuftur. İlim ve irfanın birleştirilmesiyle yapılan bu hizmet bölgedeki insanlar üzerinde etkisini oldukça hissettirmiştir. Ohin medresesindeki din eğitimi, tasavvuftaki marifet paradigmasıyla iç içe gelişmiştir. Ayrıca Doğu bölgesi coğrafi olarak bir geçiş konumunda olması sebebiyle, İslam âlemindeki gelenekler ve din eğitimi kolaylıkla bu medreselere ulaşmıştır. Bölgede ve Türkiye’de tasavvuf ve medrese geleneğini birarada tutan ve geniş çaplı ilmi faaliyetleri bulunan Ohin Medresesinin yeterli düzeyde tanıtılmamış olması bir problem teşkil etmektedir. Ohin Medresesi hakkında eğitim camiasında bir farkındalığın oluşturulması, bu sorunsallığın çözümünü kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle problem teşkil eden şu sorulara cevap alınmaya çalışılmıştır:

Ohin Medresesinin tarihçesi nedir?

Ohin Medresesinin kurucuları kimlerdir?

Ohin Medresesinde yetişen müderrisler kimlerdir?

Günümüzde Ohin medresesinin durumu nedir?

Ohin Medresesinden neş’et eden medreseler hangileridir?

Ohin Medresesinde eğitim ve öğretim yapısı nasıldır?

Ohin Medresesinin toplum üzerindeki etkisi nedir?

Ohin Medresesinin kütüphanesinin muhtevası nedir?

Ohin Medresesinde yetişen âlimlerin telif ettikleri eserlerin isimleri ve eserlerin muhtevaları nelerdir?

Bu çalışmanın amacı, Ohin Medresesi geleneğini tanıtmak ve özellikle hangi alanlarda etkin olduğunu ortaya koymaktır. Bu çalışma, Ohin Medresesinin dinsel,

mezhebi ve tasavvufi alanlarda sahip olduğu paradigmayı ortaya koymayı hedefler, aynı zamanda bu medresenin din eğitimi açısından etkisini tahlil etmeye çalışır. Bu çalışmadan önce Ohin Medresesi üzerine çok az sayıda çalışma yapılmıştır. Ohin medresesinin tüm boyutlarıyla akademik camida tanınması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmedir. Nitel araştırma, tespit edilen problemlere güvenli çözümler bulmak için verilerin planlı ve sistemli olarak toplanması, çözümlenmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor haline getirilme sürecidir. Araştırma, bilinmeyenleri öğrenir ve bilir hale getirir (Karasar, 2000: 22). Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konmasında nitel bir sürecin izlendiği bir araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha esnektir. Bu teknikte araştırmacı, soracağı soruları önceden hazırlar. Araştırmacı soracağı sorularla görüşmenin akışını değiştirebilir, cevapların ayrıntılı şekilde verilmesini sağlar. Araştırmacı, sorularını sorarken bazen daha sonra soracağı soruların cevaplarını da önceden almış olabilir. Bu nedenle bu soruları tekrar sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği esnek ve belli standartlara sahip olduğundan daha uygun bir araştırma tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 283). Bu çalışma yapılırken Ohin Medresesi müderrislerinden mülakat için randevu alınmıştır. Medrese ziyaret edilmiştir. Sorular önceden hazırlanmıştır. Mülakat medresede gerçekleşmiştir. Yapılan görüşme kayıt altına alınmıştır. Sorular sorulurken verilen cevaplardan neş'et eden bilgilerden dolayı yeni alt başlıklar oluşturulmuştur. Daha sonra ses kaydının analizi yapılmıştır. Yapılan analizde araştırmada kullanılması gereken bilgiler seçilmiştir.

İslam eğitim tarihinde medreselerin çok önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Özellikle Doğu ve Güney Doğu Medreselerinin bu anlamda büyük bir etkinliğe sahip oldukları tarihi kaynaklardan ve ortaya konulan etkilerinden anlaşılmaktadır. Tabi ki ortaya konulan sonuçlar itibariyle Ohin Medresesi bu medreselerin önemlilerinden biri olduğu görülmüştür. Medreselerin tamamı bir çalışmaya sığdırılmayacağından, bu çalışma Ohin medresesiyle sınırlanmış bulunmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle medreselerin tarihçesine değinilmiştir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı medrese geleneği, Ohin Medresesini anlamak açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda bölgede Ohin Medresesinden neş'et eden eğitim kurumlarına da değinilmiştir. Norşin Medresesi, Ohin Medresesini anlamak ve betimlemek açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu iki medrese birbirleri ile sıkı bir ilişki halinde olmuştur. Bu nedenle özellikle yeri geldikçe Norşin medresesine de değinilmiştir.

Ohin Medresenin tarihçesi, bu medresede ders veren müderrislerin biyografileri ile paralel bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Hiç kuşkusuz, bu medresenin kurucuları ve eser üretmeleri açısından en önemli âlimler, Şeyh Fethullah ve Şeyh Alaeddin'dir. Bu ilk âlimlerin sahip oldukları meziyetler, bu geleneği anlamamıza büyük bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle ilk müderrislerin hayatları, ilmi faaliyetleri ve tasavvuf anlayışları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Daha sonra bu medresede yetişen âlimler tek tek ele alınmıştır. Âlimlerin tanıtılmasının amacı, bölgede yapmış oldukları ilmi hizmetlerin yaygın din eğitimi açısından ne kadar etkin olduğunu göstermektir. Ohin Medresesi bir kaynak olarak tasvir edilirse, burada yetişen müderrisler bu bölgenin değişik yerlerine akan kanallar olarak görülebilir. Bu eğitim modeli bölgede çok büyük bir tesir meydana getirmiştir. Bu çalışmada tasvir edici metodun kullanılması, Ohin Medresesi ile ilgili yapılan diğer çalışmalardan farklı olmasını sağlamıştır. Ancak, bu çalışma yapılırken din eğitimi açısından ifade ettiği anlam ve önem ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın bundan sonra bu alanda yapılacak olan çalışmalara bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

1. MEDRESELERE GENEL BİR BAKIŞ

İslam geleneğinde ilim, ahlak ve terbiyenin öğretilmesi esastır. İlim ve ahlakın kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnettir (Alak, 96/1), (Kalem, 68/4). Medreseler¹ ilmin ve islam ahlakının talim ve terbiyesinde geçmişten günümüze kadar önemli bir rol oynamıştır. İslam tarihi boyunca medreseler resmi ve gayri resmi olarak ilim ve irfanın öğretilmesinde, toplumun inşasında, önemli hizmetler yapmıştır. Medreselerin kuruluş amacı, müslümanların dini ihtiyaçlarını islami eğitim ve öğretim faaliyetleriyle karşılamaktır. Peygamberimiz döneminde kurulan Daru-l Erkam ilk medrese işlevini görmüş olup, tarih boyunca Müslümanların kendilerini örnek aldığı şahsiyetleri yetiştirmiştir. Bundan sonraki süreçte de medreseler, ilmin farklı alanlarında yaptığı çalışmalarla Müslümanların toplumsal ve kültürel gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir (Dündar, 2013:524-525).

1.1. Medreselerin Tarihsel Süreci ve Ortaya Çıkışı

İslam'ın ilk emrinin oku olması İslam ile ilim arasında sıkı bir ilişki olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Vahyin ilk bölümünde okumaya, yazmaya ve kaleme vurgu yapılması İslam'ın ilme vermiş olduğu önemi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Tarih boyunca İslam'ın dünyada hüküm sürmesi ancak ilim vasıtasıyla mümkün olmuştur. İslam, ilmi çokça teşvik etmiştir. İslam, yerine göre ilmi farzı ayın, yerine göre ilmi farzı kifâye olarak kabul etmiştir. İslamiyet'in temel hedefi insanlığı cehaletten kurtarmak olmuştur. Kısacası ilmin olmadığı yerde İslamiyet varlığını rahat bir şekilde sürdürememiştir. Kuranı Kerim'in birçok ayetinde, Hz. Muhammed'in onlarca hadisinde ilme teşvik vardır. İslam'ın ilk dönemlerinde camilerde mescitlerde ilim tahsili de yapılmıştır (Çiçek, 2009: 29-31).

İslam'ın ilk dönemlerinde ibadet kurumları aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak kullanılmıştır. İslam'ın ortaya çıktığı ilk dönemde mescitleri ve camileri ilk

¹ Medrese, Arapça bir kelime olup ders (سرد) D-R-S kökü fiilinden türetilmiştir. Medrese, ders okutulan ve okunan yer anlamına gelmektedir (Develioğlu, 1978:710).

eğitim kurumu olarak görebiliriz. İslam dininde büyük bir ehemmiyet arz eden ibadetler, eğitim açısından da önemli bir yere sahiptir. Kişi ibadet sayesinde İslam ahlakına aykırı olan davranışları terk edip yeni davranışlar kazanır. Bu durumda ibadetler eğitimin bir unsuru olarak kabul edilir. Böylece mescit ve camiler birer eğitim kurumu vazifelerini üstlenmiştir. İslam dini dünyayı bir mescit olarak görüp tabiatta bulunan varlıkları Allah'ın birliğini gösteren birer delil olarak algılamaktadır. İslamın ortaya çıkışından itibaren mescitler ve camiler ibadet yerleri olmakla beraber aynı zamanda birer eğitim kurumu olarak da görmek mümkündür (Gözütok, 2002: 115-118).

İslam'ın ilk dönemlerinde mescitler ve kttblar önemli eğitim ve ğretim kurumları olarak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Mescitler dini konuları Allah rızası için öğretirken aynı zamanda genel kültür konularında da eğitim hizmetini vermiştir. Kttblar, okuma yazma ve basit seviyedeki bilgiler ile beraber Kur'an ve hadis ile ilgili bilgileri de vermiştir. Mescitler st seviyede eğitim veren kurumlar olmuştur. İslamiyet'in doğuşunda mescitlerde yeni ilimler ortaya çıkmıştır. Bu ilmi faaliyetlerin başında; Kur'an ezberlemek, hadisi okuma ve anlama gelmektedir. Eğitim-ğretim kttblarda başlamış, mescit halkası ile devam etmiştir (Dündar, 2011: 96-97).

Medreseler İslam'ın doğuşundan yüzyıllar sonra ortaya çıkmıştır. Medrese ncesi eğitim faaliyetlerinin icra edildiği başlıca meknlar; kttblar, camiler, saraylar, kitapçı dkknları, bilim adamlarının evleri, edebi salonlar olarak bilinmektedir. Kttblar ilkokul ve anaokulu seviyesinde olan eğitim kurumları işlevini görmüşlerdir. İslam'ın ilk dönemlerinde okuma yazma bilenlerin sayısı gayet azdır. Hz. Muhammed (s.a.v), Vahiy ktiplerini okuma yazma bilenler arasından görevlendirmiştir. Kttb dediğimiz mekteplerde; Kur'an eğitiminin yanı sıra, okuma yazma da öğretilmiştir. Ayrıca kttblar, peygamberlerin kıssaları ve peygamberimizin hadislerini öğretmişlerdir. Müslümanlar camileri bir eğitim kurumu olarak görüp ibadetin yanı sıra camilerde eğitim ğretim faaliyetlerini de icra etmişlerdir. Hz. peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman Medine'de bir mescidin yapılmasına bizzat öncülük etmiştir. Mescid-i Nebevi bir ibadet meknı olmanın ötesinde eğitimin verildiği, adliye işlerinin görüldüğü, Müslümanların istişare ettiği bir kurum olarak işlevini icra etmiştir. Bu mekn  kısıma ayrılmıştır. Bir

bölümünde Hz. Peygamber ailesi ile beraber bulunmakta iken, diğer bir bölümü ise “suffe ashabı” adı verilen öğrenciler kalmıştır. Mescidi Nebevinin diğer bir bölümü ise ibadete tahsis edilmiştir (Dalkılıç,2013:234-235).

Hazreti Muhammed(s.a.v) döneminde cami ve mescitlerde öğretim yapılmıştır. Burada öğrenciler hocanın etrafında ders halkası oluşturarak eğitim almışlardır. Müslümanların sayısının artması sonucunda ders halkalarının sayısı da artmaya başladı. Mescitlerin, eğitim öğretim faaliyetlerini, yerine getirmede yetersiz kalması sebebiyle yeni eğitim kurumlarının açılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Medreseler bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan öğretim kurumlarıdır Ayrıca derslerden münazaranın uygulanması ile beraber bir tartışma ortamı ortaya çıkmıştır. Tartışma sonucunda gürültülü bir ortamın oluştuğu görülmüştür. Camilerde meydana gelen bu görüntü ibadet edenleri rahatsız etmiştir. Bu da Medreselerin ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır (Gözütok, 2013: 199-202).

Medreselerin ortaya çıkışı ile ilgili birçok görüş İleri sürülmüştür. Medreselerin ortaya çıkış sebebi bir hikâyecik ile şu şekilde ifade edilmiştir: Âlimler kendi aralarında ihtilaf meseleleri konuşurken buna şahit olan Mecidüddin İbrahim İbn Daye adlı İslam âlimi, Nurettin zenginin ağzından şöyle nakletmektedir.” *Biz medreseleri bu memlekette bid’atleri, def etmek, dini İzhar etmek ve yaymaktan başka bir gaye ile kurmadık.*” Medreselerin ortaya çıkışı birtakım sebeplere bağlı olsa da esas amacın İslam dinini doğru bir şekilde, Allah’ın rızasına uygun olarak öğretmektir (Gözütok, 2012: 198).

Medreselerin tarihi Resulullah döneminden itibaren başlar. Mescidi Nebevinin yanında Suffe Medresesi İlim ve irfanın tahsil edildiği önemli bir öğretim kurumudur. Suffe ashabı sadece İlim ve irfan ile uğraşmışlardır. Bunların sayısı 70-700 kişi arasında olduğu nakledilmektedir. Eğitimini tamamlayan Suffe ashabı ihtiyaç duyulan yerlere öğretmen olarak gönderilmiştir. Dolayısıyla İlk medrese talebeleri Suffe ashabıdır. Suffe ashabının ilk müderrisi Hz.i Muhammed(s.a.v)dir. Hazreti Muhammed'in bu uygulaması Müslümanlara örnek teşkil etmiş olup nerede bir cami yapılmışsa yanında bir medrese inşa edilmiştir. Bu sistem gelişerek günümüze kadar devam etmişti (Ayte, 2013 61-62).

Medreseler İslam tarihinde ilk modern eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Bu kurumun başlangıcı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) devrine kadar götürülse medreselerin kesin tarihi hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda kesin bir görüş belirtmek zordur. Medreselerden söz ettiğimizde aklımıza gelen Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından kurulan Nizamiye medreseleridir. Bu medreseler, başta Bağdat, Nişabur, İsfahan ve Belh gibi şehirlerde açılmıştır (Öztürk, 2013: 259-260).

1.1.1. Nizamiye Medreseleri

İslam dünyasında ilk medresenin (459/1067) yılında Bağdatta kurulan Nizamiye Medresesi olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Bu görüş Zehebi tarafından İslam tarihi adlı eserinde reddedilmektedir. Zehebiye göre daha Nizamülmülk doğmadan Nişabur'da Beyhakiye Medresesinin kurulduğu görüşü ifade edilmektedir. Subki, Öğrenci ve öğretmenlere ilk bütçe tahsis yapan kişinin Nizamülmülk olduğu görüşünü dile getirmektedir. Subki'nin bu görüşü muhtemelen devlete bağlı ilk resmi medresenin Nizamül mülk tarafından açıldığı düşüncesidir. Âlimlerin genel görüşü İslam dünyasında ilk medreseler Nişabur ve yakınlarındaki şehirlerde kurulmuştur (Gözütok, 2012: 198-199).

Nizamülmülk tarafından kurulan Nizamiye Medresesi Sünni birliği oluşturan sistemli bir eğitim kurumu olmuştur. Nizamülmülk, vakıf müesseselerinin desteğiyle medreselerin ayakta kalabilmesi için büyük kaynaklar sağlamıştır. Medreseleri kurumsal bir yapıya kavuşturarak zamanın üniversitesi diyebileceğimiz bir duruma getirmiştir. Medreseler kurulurken bölgenin kültürel yapısına uygun bir şekilde ders verecek müderrislerin bulunması göz önünde tutulmuştur. Nizamiye medreseleri yoğun olarak Horasan ve Irak bölgelerinde açılmıştır. Bu medreseler ünlü Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından kurulduğu için Nizamiye medreseleri adı verilmiştir. Bu medreseler dünyada ilk örgün eğitim öğretim kurumu olarak kabul edilir. Nizamiye medreseleri öğrencilerin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde inşa edilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde öğrencilerin ve halkların ibadet ihtiyaçlarını karşılayabilmek için büyük camiler inşa edilmiştir. Nizamiye medreselerinde müderrislerin yeterlik düzeyine çok önem verilmiştir. Nizamülmülk, müderrisi seçerken büyük bir titizlik göstermiştir. Mesela Cüveyni, Gazali gibi büyük

müdrisler Nizamiye medreselerinde Görev yapmışlardır. Nizamiye medreselerinde Kur'an ilimleri, hadis ilimleri, sarf ve nahiv gibi dil bilimleri, lügat, şiir, hitabet gibi edebi ilimler ile Şafii fikhî, fikhî usulü, Eş 'ari kelâmı, cedel, tarih coğrafya ilimleri medresede ders olarak okutulmuştur. Nizamiye Medreseleri, Selçukluların yüzyıllarca ayakta tutan önemli bir kurumdur. Bu dönemde medreseler sistematik bir yapıya kavuşturulmuş, örgün eğitim yerleşik hale gelmiştir. Bu medreseler, kendisinden sonra gelen medreselere de örnek teşkil etmiştir. Nizamiye medreselerinde Şafii Fikhî ve İtikatta Eş 'ari düşüncesi benimsenmiş olsa da o dönemde, Bağdat'ta bulunan Ebu Hanife'nin kabri yanında, Hanefî mezhebinin öğretildiği bir medrese de kurmuştur. Nizamiye medreselerinde yetişen Gazali gibi önemli bir âlim Nizamiye medreselerinde müdris olup kendisinden sonra gelen birçok âlimi de etkilemiştir (Karadaş, 2013:546-555).

Nizamülmülk, Nizamiye medresesinin yanında kurmuş olduğu vakıflarla Medrese'nin ihtiyaçlarını karşılamıştır.. Medresenin yakınında Çarşı dükkân ve hamamlar yaptırılmıştır. Bunlardan elde edilen gelirler müdris ve öğrencilere tahsis edilmiştir. Medresede Şafii mezhebini esas alınmıştır. Nizamiye Medreselerinin müdrisleri bizzat Nizamülmülk tarafından, seçkin âlimler arasında seçilip görevlendirilmiştir. İslam dünyasında Nizamiye medreseleri, şöhrette zirveye ulaştığından orada ders vermek için âlimler birbirleriyle yarışmışlardır. Bağdat'ın dışında Nişabur Nizamiye Medresesi, İsfahan Nizamiye Medresesi Belh Nizamiye Medresesi, Musul Nizamiye Medresesi Basra Nizamiye Medresesi, Herat Nizamiye Medresesi inşa edilmiştir (Özaydın, 2007: 188-191).

Nizamiye medreseleri yüzyıllarca eğitim ve öğretim faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bağdat Nizamiye Medresesi, dört asra yakın eğitim ve öğretim hizmetine devam etmiştir. Bu medreselerin; İslam dünyasında devlet yönetimini, ilmi hayatı ve sosyal yapıyı uzun zaman tesir altında tuttuğu görülmüştür. Nizamiye medreselerinde yetişen âlimlerin düşünceleri İslam dünyasında hızla yayılmış ve etkili olmuştur. İslam coğrafyasının her tarafına yayılan bu medreseler Kuzey Afrika'ya kadar ulaşmıştır. Bu medreseler, Sünnî düşüncenin İslam dünyasında yayılmasını sağlamıştır. Zengiler ve Eyyubiler Nizamiye geleneğini sürdürmüşlerdir. Ayrıca bu medreselerin İslam dünyasında büyük hizmetler yapıp İslam birliğini sağlamıştır.

Nizamiye medreseleri camiden ayrı olarak planlanmış olup bu medreseler okul mimarisinin örneğini oluşturmuştur. Müslümanların sonraki tarihlerini ve medeniyetlerini Nizamiye medreseleri şekillendirmiştir. Ancak eğitimde sadece Şafii mezhebinin esas alınması eleştirilere sebep olmuştur. Bu medreselerde felsefe ve pozitif bilimlerin bir şekilde okutulmaması İslam dünyasında Özgür düşüncenin gelişmesine mani olmuştur (Biçer, 2013:283-286).

1.1.2. Osmanlı Medreseleri

Osmanlı Devleti, kuruluş döneminden itibaren islami eğitim ve öğretim faaliyetlerine önem vermiştir. Devletin hâkimiyet alanının genişlemesiyle birlikte diğer islam ülkelerini ve Selçukluları örnek alarak medreseler açmaya başlamışlardır. Osmanlı Devletinde medreseler uzun dönemler tek eğitim-öğretim kurumu olma özelliğini korumuştur. Bu dönemde medreseler devletin kuruluşundan itibaren idare ile sıkı bir organik ilişki içinde olmuştur. Osmanlıda medreseler hem mimari açıdan, hem de uyguladıkları program yönünden büyük gelişme göstermiştir. Osmanlı Devletinde medrese sayısının artmasıyla medreseler arasında bir derecelendirme yapma gereği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ilk resmi müessese olarak devlet nizamı içinde Fatih Sultan Mehmet lakabıyla kurulan “Fatih Medreseleri” ile başlamıştır (Sırım, 2013: 560-561).

1.1.2.1. Osmanlı Medreselerinin Kuruluşu

İslam âleminde vakıfların desteği ile cami, medrese, İmaret hastane vs. gibi ilmi ve dini müesseseler kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde de vakıf müessesesi güçlü olup cami, medrese, hastane gibi kurumların inşasında önemli rol oynamıştır. Osmanlılarda ilk medrese H. 731 (M. 1330)'da İznik'te kurulmuştur. İznik'teki medreseye müderris olarak ilk defa tayin edilen Şerefüddin Davudi Kayseridir. Davudi Kayseri, Şeyh Muhyiddin-i Arabi'nin üvey oğlu Şeyh Sadreddin Konevi'nin

halifelerinden Kemalüddin Abdurrezzak -ı Kaş'ının halifesidir.² Davud-i Kayseri tahsilini Mısır'da yapmıştır. Orhangazi 6 Nisan 1326 yılında Bursa'yı aldıktan sonra Beylik merkezini İznik'ten Bursa'ya nakletmiştir. Bundan sonra Osmanlı gittiği her yerde; Cami, medrese, mektep, İmaret vs. inşa etmiştir. M. 1363 yılında Edirne'nin fethedilmesinden sonra devlet merkezi buraya nakledilmiştir. Bundan sonra Edirne ve civarında da İslam tesisleri inşa edilmiştir. Osmanlı'da medreselerin sayısı arttıkça aralarında sınıflandırma yapılmıştır. Osmanlılarda en önemli medreseler; başta İznik, Bursa ve Edirne'de inşa edilmiştir. Medresedeki müderrislerin yevmiyesi sınıflarına göre 100 akçe, 50 akçe ve 30 akçe olarak verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde inşa edilen Sahn-ı Seman medreseleri medrese teşkilatında bir yenilik meydana getirmiştir (Uzunçarşılı, 2014: 3-5).

Osmanlı döneminde medreseler ilmi ve idari teşkilatlanma açısından büyük bir gelişme göstermiştir. Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni döneminde bu gelişme zirveye çıkmıştır. Osmanlı döneminde medreseler hem ilmiye sınıfını hem de idari kadroları yetiştirerek büyük hizmetler vermiştir. Din eğitimi için camiler ve hocaların evleri kullanılmıştır. Başka kentlerden gelen öğrencilerin barınması için medrese binaları inşa edilmiştir. Osmanlı medreselerinde, öğrenciler önce sübyan mekteplerini bitirerek belli bir seviyeye geldikten sonra medrese eğitimine devam etmişlerdir. İlk Osmanlı medreselerinde Hanefî fikhî esas alınmıştır. Osmanlı medreselerinde müderris çok önemli bir yere sahiptir. Öğrencinin, hangi müderrislerden icazet aldığı çok büyük bir önem teşkil etmektedir. İcazetnamelerde hoca silsilesi önemli bir yere sahiptir. Osmanlı medreselerinde başlarda Arapça eğitim dili kullanılmıştır XV. yüzyıldan itibaren ilim adamlarının bazı eserleri tercüme ve şerh etmeleri sonucunda Türkçe de eğitim dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. Medreselerde; Gazali, Neseî, Taftazani, Seyyid Şerif el Cürçani, Kadı Beydavi, Razi ve Zemahşeri gibi âlimlerin klasik eserleri okutulmuştur. Osmanlı Devleti'nde, ilmiye sınıfından birçok alanda istifade edilmiştir. Bu hizmetler; kadılık,

².Halife: Şeyhi adına irşad faaliyetinde bulunan ve ölümünden sonra yerine geçen kimse, insan-ı kâmil anlamında tasavvuf terimi (Uludağ, 1997: 299-300).

müdrislik, müftülük, nişancılık, defterdarlık cami hizmetleri, tabiplik ve askerliktir. (Memiş, 2013: 507-510).

Osmanlı medreseleri işlevleri bakımından iki kısma ayrılmıştır. Umumi medreseler ve İhtisas medreseleridir. Umumi medreselerde İslami ilimlerin yanı sıra İslam dünyasına dışarıdan dâhil olan ilimler tahsil edilmiştir. Umumi medreseler kadı, müdris, müftü yetiştirmek için kurulmuştur. İhtisas medreselerinde ise özel eğitim programları uygulanmıştır. Bu medreseler; Darü'l hadisler, Darü'l kurrallar ve Tıp medreseleridir. Darü'l hadislerde Hz Muhammed'in akval, ahval ve takrirlerinden oluşan hadisler tahsil edilmiştir. Darü'l hadiste hadis alanında ihtisaslaşmaya yönelik bilgiler verilmiştir. Darü'l kurralarda Kur'an eğitimi ile beraber harflerin mahreci öğretilmiştir. Tıp medreseleri sağlık hizmetlerini verecek elemanlar yetiştirmiştir. Osmanlı Devleti'nde medreseler Osmanlı'nın kuruluşundan yükselme devrine kadar çok önemli fonksiyonlar icra etmişlerdir (Memiş, 2013: 507-510).

1.1.2.2. Sahn-i Seman Medreseleri

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra buradaki kiliselerin sekiz tanesini medreseye çevirmiştir. Bu medreselere müdrisler tayin etmiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'da bir cami inşa ederek bu Cami'nin her iki tarafında da yüksek tahsil için sekiz medrese inşa etmiştir. Caminin doğu ve batı tarafında yaptırılan bu sekiz medresenin adı Medaris-i Semaniye veya diğer adıyla Sahn-ı Seman medreseleri olmuştur. Sahn-ı Seman programlarını Ali Kuşçu ile Mahmut Paşa düzenlemişlerdir. Medreselerden her birinin 19 tane odası vardır. Her bir Medreseye birer muid yani asistan verilmiştir. Muid talebelerin asayışı ile ilgilenir, müzakere ile meşgul olmuşlardır. Ayrıca Sahn medreselerinin arka taraflarında Tetimme Medreseleri veya Musıla-i Sahn ismi ile sekiz medrese daha inşa edilmiştir. Sekiz sahn medreseleri talebelerine danışmend, sekiz tetimme medrese talebelerine ise softa denilmiştir. Sahn medreselerinde terfi edenler Ayasofya müdrisi olmuştur. İlk başlarda Ayasofya Medresesi ile Sahn medreseleri eşit derecede iken daha Sonraları Ayasofya Medresesi Sahn-ı Seman medresesinden üstün tutulup müdrislerine 500 akçe verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'ten sonra da Osmanlı vezirleri İstanbul'da cami ve medreseler yaptırmışlardır. Daha Sonra medreselerin

sayıları artmaya devam etmiştir. Diğer vilayetlerde de medreseler inşa edilmiştir. Medreselerin sayısı artınca öğrencilerin seviyelerine ve ilim dallarına göre derece itibarıyla bir tasnife tabi tutulmuştur (Uzunçarşılı, 2014: 9-13).

1.1.3. Şark Medreseleri

Şark medreseleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde geçmişten günümüze kadar faaliyet gösteren eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Şark medreseleri sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesiyle münhasır kalmayan Irak'ın Kuzey bölgeleri İran'ın Batı bölgeleri Suriye'nin Kuzey bölgelerini içine alan geniş bir coğrafyada faaliyet gösteren eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Bütün bu coğrafyada faaliyet gösteren şark medreseleri aynı müfredatı işlemektedir. Müfredatın ana kaynağını oluşturan Arabi ilimler (Nahiv, Tefsir, Hadis, Belağat, Mantık, Usul-ı Fıkıh, Usul-ul Hadis, Akaid) ve çeşitli ilim dallarında okutulan tüm eserler küçük bazı farklılıklar gösterse de içerik ve yöntem olarak aynı stildedir. Şark medreseleri, Osmanlı Devleti'nin etkisi ve yönlendirmesi altında olmayan bölge halkının çabasıyla ayakta kalabilen gayri resmi medreselerdir. Osmanlı medreseleri bölgede yok denecek kadar az bir durumda olduğu bilinmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu ile beraber resmi statüsü bulunan medreseler kapatılmıştır. Cumhuriyet döneminde Şark medreseleri büyük zorluklarla karşı karşıya kalsa da var olma mücadelesini sürdürmüştür (Çiçek, 2009: 27-29).

Şark medreseleri, faaliyetlerini sürdürdüğü coğrafyada halka dini bilgiler verip halkın problemlerine çözüm üretmeye çalışan kurumlardır. Şark medreseleri, talebelerin medreseyi sevmeleri ve medreseden istifade etmeleri için uygun bir eğitim ve öğretim programı uygulamıştır. Şark medreselerindeki Seydalar, öğrencilerine çok uygun ortam hazırlayarak öğrencilerin eğitimlerine istekli bir şekilde devam etmeleri sağlanmıştır. Seydalar için bütün öğrenciler kıymetlidir. Seyda ile öğrenci iletişiminin iyi olması neticesinde öğrencinin motivasyonu artar.. Medresedeki öğrenciler İstedikleri zaman istedikleri yerde eğitim ve öğretim alma konusunda özgürdürler. Şark medreselerinde eğitim ve öğretim müfredatı; öğrencilerin zekâ durumları, ilgi ve yeteneklerine ve seviyelerine uygun olarak uygulanmaktadır. Şark medreselerinde eğitimin önemli bir özelliği de öğrencilerin medresede yatılı olarak eğitimlerine devam etmeleridir. Eğitimin başarıya ulaşması

için öğrencilerin yatılı olarak medresede kalmaları önem arz etmektedir. Öğrencilerin yatılı olarak medresede kalmaları zamanlarının çoğunu eğitime ayırmalarına vesile olmuştur (Bala, 2013: 461-463).

Şark Medreseleri, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren faaliyetlerini sürdüren eğitim ve öğretim kurumlardır. Şark medreselerinde belli bir müfredat programı uygulanmaktadır. Şark Medreselerinde yetişen mollalar dini ve içtimai konularda bölgedeki halkı aydınlatmışlardır. Şark Medreselerinde sıra kitapları denilen belli bir silsile ile sıralanmış kitaptan kitaba geçme sistemi uygulanmaktadır. Bu medreselerde; Arapça, Farsça eserler okutulmaktadır. Ayrıca Halkın dili olan Kürtçe eserler de okutulmaktadır. Şark medreselerinde uygulanan önemli eğitim metodlarından biri de ezber ve tekrar yöntemidir. Ezber ve tekrar metodunun uygulanması eğitim sisteminin önemli bir parçası olup önemsenmektedir. Ayrıca imla, soru- cevap ve tartışma yöntemleri de uygulanmaktadır (Dündar, 2013: 409-414).

1.1.3.1. Halidiyye Medreseleri

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi 19. Asırda medreseler eski etkinliğini kaybetmiştir. İnsanların medreselerden fazla beklentileri kalmadığı bir döneme girilirken Irakta ortaya çıkan, Nakşî-Halidi kolu bu eksikliği ortadan kaldırmıştır. Mevlana Halid Osmanlı'nın her tarafında medreseler açmıştır. Mevlana Halid ve halifeleri medreselere yeniden canlılık kazandırmışlardır. Halidiyye medreseleri ilim öğretmenin yanında tasavvuf eğitimine de büyük önem vermişlerdir. Bundan dolayı Halidiyye medreselerinden mezun olanlar hem âlim hem de mutasavvıf olmuşlardır. Bu medreselerin en önemli özelliği halkın medreselere gelmesini beklemeden, ilmi hizmetleri halka ulaştırmışlardır. Bu şekilde ilmi ve dini hizmeti en ücra köşeye kadar götürmüşlerdir. Medreselerin toplumdaki etkinliğini arttırarak bu konudaki büyük bir eksikliği gidermişlerdir. Mevlana Halid İstanbul'da ilmi ve tasavvufi faaliyetlere çok büyük önem vermiştir. Ayrıca Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'da kapsamlı hizmetleri olmuştur. Mevlana Halid 1822 tarihinde ilim ve irşad vazifesi için Seyyid Taha'yı görevlendirmiştir. Seyyid Taha Şemdinli'de bulunan Nehri tekkesinde ilim ve irşad vazifesini yapmıştır. Bu medrese başta Hakkâri, Van ve tüm Anadolu'da ilim ve irşad vazifesini yapacak âlim ve mutasavvıf

yetiştirmiştir. Öne çıkan bu önemli şahsiyetlerden biri “Gavs- Hizan-i” lakabıyla meşhur Sibęetullah Arvasi’dir. Bitlis yöresinde hizmetlerde bulunmuştur. Sibęetullah Arvasi’nin talebelerinden Abdurrahman-ı Taği Norşin medresesini kurup bölgede ve tüm Anadolu’ya yayılan hizmetleri olmuştur. Bu âlimler, ilim ve irşad vazifesini hiçbir karşılık beklemeden ve halka yük olmadan yerine getirmişlerdir. Gittikleri yerlerde bir cami veya bir mescidin hücrelerinde ilim ve irşad vazifesini yapmışlardır. Bu medresenin mensupları, yaptıkları sohbetlerle insanları etkilemişlerdir. İnsanların ibadetlerini düzenli yapmalarını ve iyi bir ahlaka sahip olmalarını sağlamışlardır. Gittikleri yerlerde yıkık cami ve medreseleri onarıp tedrisat yapmışlardır. İlim ve irfan hizmetini yapmak için köy ve kasaba gezerek bu vazifeyi geręekleřtirmiřlerdir. Böylece Halidiyye mensupları, Osmanlının son dönemlerinde etkisi azalan medreseleri yeniden ihya etmişlerdir (Kavak, 2013: 268-285).

1.1.3.2. Norşin Medresesi

Bu medresenin hizmeti 1870’li yıllarda şeyh Abdurrahman’ı Taği ile başlamıştır. şeyh Abdurrahman-ı Taği, Seyyid Sibęetullah Arvasi’den irşad iznini aldıktan sonra Norşin medresesini kurmuştur. şeyh Abdurrahman-ı Taği, Norşin Medresesinde yetiştirdiği âlim ve mürşitlerle bölgeyi cehaletten kurtarmıştır. Norşin medresesi âlim ve mutasavvıf yetiştirmekle kalmamış, yetiştirdiği âlim ve mutasavvıflar başta Doğu Anadolu olmak üzere, Türkiye ve İşlam âleminde büyük hizmetler yapmışlardır. Norşin medresesi hem medrese ilmini hem de tasavvuf eğitimini birlikte sürdürmüştür. Nakşibendi-i kolunun en önemli merkezlerinden biridir. şeyh Abdurrahman-ı Taği (r.a) 1886 yılında vefat ettikten sonra, yerine tasavvuftaki talebesi şeyh Fethullah Verkanıs’i geğmiştir. şey Abdurrahman vefat etmeden önce, oğlu Diyaüddin’i şeyh Fethullaha teslim etmiştir. şeyh Fethullah’ın yanında yetişen Muhammed Diyaüddin (Hazret), ilimde ve tasavvufta büyük mertebelere yükselmiştir. Muhammed Diyaüddin, şeyh Fehullah’tan hilafet aldıktan sonra 34 yıl boyunca İşlam dinine hizmet etmiştir. Ayrıca Norşin medresesinin yetiştirdiği başka çok büyük âlimler de vardır. Bunların başında Bediüzzaman Said-i Nursi, Muhammed Diyaüddin’in kardeşi şeyh Masum, Sadarettin Yüksel, Molla Muhyiddin-i Havili, Halil Gönenç, M. Mazhar Taşkesenlioğlu gibi âlimlerdir. Norşin’de günümüzde de ilim ve irfan devam etmektedir. Günümüzde de dört tane

medrese bulunmaktadır. Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'den kalma ilmi ve tasavvufi eğitimin tesiri görülmektedir. Masumiyye medresesini başında Şeyh Nureddin bulunmaktadır. Medrese eğitimini gören yaklaşık 40 talebe vardır. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı resmi Kur'an Kursu olarak faaliyet sürdürmektedir. Ayrıca Norşin'de bu medrese dışında üç medrese daha vardır. Bu medreseler Şeyh Alamüddin, Molla Abdülkerim ve Molla Muhyiddin'in müderrislik yaptığı medreseleridir (Çelik, 2013: 119-122).

2. BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK OHİN MEDRESESİ

Ohin Medresesi, 1870’li yıllarda Şeyh Fethullah el-Verkanisî tarafından kurulmuş olup günümüze kadar medrese eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bölgenin en itibarlı medreselerinden biri olarak ilim ve tasavvufu mezcedip, birçok âlim ve müderris yetiştirmiştir. Şeyh Fethullah’ın ilmi ve tasavvufi kimliği, bölgede ve İslam âleminde büyük bir saygınlık görmüştür. Bu medresenin en önemli özelliği, Şeyh Fethullah’tan itibaren günümüze kadar nesilden nesile ilmi verasetin devam etmesidir. Ohin Medresesinde Şeyh Fethullah ailesi, günümüze kadar medresenin finansmanını sağlamışlardır. Ayrıca medrese, günümüzde kurumsal bir kimlikle eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir (Çiçek, 2008: 571-572).

2.1. Ohin’in Coğrafi Konum ve Tarihçesi

Eski adı Ohin³, yeni adı Koyunlu olan belde, Bitlis ilinin Mutki ilçesine bağlıdır. Eskiden beri aşağı ve yukarı olmak üzere iki mahalleden oluşan Ohin, 1990 yılında köy statüsünden kurtulup belde statüsüne geçmiştir. Belde Bitlis ilinin kuzey batısında yer alıp Mutki’ye on sekiz, Bitlis iline de otuz sekiz kilometre uzaklıktadır. Güney batısında Kavakbaşı beldesi, kuzeyinde Kayabaşı köyü ve kuzey doğusunda da Kapaklı köyü bulunmaktadır. Köyün yüzey şekillerine gelince; beldenin çevresi dağlarla çevrili olup, beldenin yakın çevresinde irili ufaklı tepeler yer alır. Belde ile tepeler arasında ise belde sakinlerinin geçimlerinin bir bölümünü temin ettikleri araziler bulunmaktadır. Beldenin iklimi tipik Doğu Anadolu iklimini yansıtmaktadır. Kışları sert, çok kar yağışlı ve soğuk; yazları ise, serin ve kuraktır. Beldenin bitki örtüsü fundalık ve meşe ağaçlarından oluşur. Beldenin çevre şehirlerle irtibatı karayolu ile Mutki üzerinden Bitlis ile Güroymak (Norşin) üzerinden de Muş ile sağlanır. Fakat Güroymak yolu bakımsızlıktan dolayı fazlaca kullanılmamaktadır. Koyunlu beldesi, eski adıyla Ohin’in yerleşim yeri haline gelmesi çok eskilere

³Ohin kelimesinin esas yazılışı ve okunuşu oxin’dir. Ancak Türkçe’de X harfi olmadığından tez çalışmasında Ohin olarak kullanılmıştır.

dayanır. Bilindiği kadarıyla Ohin'in en eski sakinleri Kiro beyleridir. Ancak günümüzde bu beldenin sâkinlerini aşağı mahallede iki yüz-iki yüz elli yıl önce Ağrı dolaylarından gelerek burada kendilerine arazi satın alan Parsing aşiretinin mensuplarıdır (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.2. Ohin Medresesinin Kuruluşu

Ohin medresesinin ilk kuruluşu Şeyh Fethullah Hazretlerinin Ohine gelip araziler satın alması ve medrese kurması ile başlamıştır. Şeyh Fethullah-ı Verkanisî, Norşindeki Seyda (v.1304/1887) Şeyh Abdurrahman-ı Taği'nin yanında hilafetini tamamlamıştır. Şeyh Abdurrahman-ı Taği, henüz hayatta iken oğlu Şeyh Diyaüddin'i ilim ve tasavvuf alanında yetiştirilmesi için Şeyh Fethullah'a emanet etmiştir. Şeyh Abdurrahman-ı Taği'nin vefatından sonra Şeyh Fethullah, Hazret (v.1342/1923)'i (Şeyh Muhammed Diyüddin) hem zahiri hem de batını ilimlerde yetiştirmek üzere dört yıl boyunca Norşin'de kalmaya devam etmiştir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah'ın Ohin'de medrese açmasının sebebi şöyle izah edilebilir. Ohin, ücra bir köşede olup o dönemde ulaşım imkânları kısıtlı olan bir bölgede yer almaktadır. Sultan Abdulmecid zamanında bölgeyi gezen Muş mutasarrıfı, bu yörenin çok cahil kaldığını yerinde tespit eder. Yörenin bu cehaletten kurtulmasının ancak kurulacak bir medreseyle sağlanacağı kanaatine varır. Bunun üzerine Muş mutasarrıfı, ilmi birikimi ve tasavvuf derinliği zirvede olan Şeyh Fethullah'a Ohin'de bir medrese kurması tavsiyesinde bulunur. Şeyh Fethullah, Norşin'de bulunan kendi şeyhi olan Şeyh Abdurrahman-ı Taği'nin oğlu, halk arasında Hazret olarak bilinen Hazreti Diyaüddin'i ilim ve irfan yönünden yetiştirdikten sonra, Muş mutasarrıfının bu tavsiyesini yerine getirmek için Ohin'e gelip medrese açmıştır (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah Hazretleri varlıklı bir zat olup mal varlığını ilmi hizmetler yapma yolunda kullanmıştır. Şeyh Diyaüddin'e hilafet verdikten sonra Ohin'e gelmiş, burada araziler satın almış ve medrese kurup ilim ve irfan ehli talebeler yetiştirmeye devam etmiştir. Yalnız Şeyh Fethullah'a burada fazla kalmak nasib olmamıştır. Çünkü şeyh Fethullah Hazretlerinin ünü etrafa yayılmış olup gerek

Bitlis'ten olsun, gerek başka yerlerden olsun Şeyhin kendilerinin köyünde veya şehrinde kalmasını isteyen birçok kesim olmuştur. Hatta bir seferinde Şeyh, ziyaret amacıyla Verkanıs'a gitmiştir. Köyün ileri gelenleri, Şeyh Fethullah ile görüşmüş ve kendisinden herkesin istifade ettiğini fakat kendilerinin istifade edemediğini, şeyhin hizmetlerinden kendilerinin de pay sahibi olmak istediklerini dile getirmişler, Şeyh Fethullah'ın Verkanıs'a yerleşmesi konusunda ısrarcı davranmışlardır. Şeyh Fethullah da beraberinde bulunan halifesi şeyh Ahmed-i Karaköy-ü on yedinci dedesi olan Şeyh Muhammed'in kabrine mürakabe için göndermiştir. Şeyh Ahmed bir müddet murakabede bulunduktan sonra, Şeyh Fethullah'ın Verkanıs'a gitmesinin uygun olduğu kanaati kendisinde hâsıl olmuştur. Bunun üzerine Şeyh Fethullah bizzat kendisi Şeyh Muhammed'in kabrine giderek murakabede bulunmuş ve murakabeden döndüğünde kendisinin o gün falan yere, ertesi gün de falan yere ardından da ziyaret amaçlı Norşine gideceğini ve falan günde de Ohine döneceğini belirtmiş ve onları Ohine döneceği günde evini Verkanıs'a taşımaya beklediğini söyleyerek Verkanıs'a yerleşeceği konusunda köylülere müjdeli haberi vermiştir. Şeyh Fethullah Hazretlerinin Verkanıs'a yerleşeceği konusunda aile efradının haberi yoktur. Bu durumu Şeyh Fethullah'ın o sıralarda küçük olan en büyük oğlu Şeyh Alaeddin şöyle anlatır: *“Bir gece babamın köy dışında bulunduğu bir sırada köyün alt taraflarında bulunan vadinin derinliklerinden katır çanlarının sesi duyuldu. Gelenler Verkanıslı idi ve başlarında da Verkanıs'ın ileri gelenlerinden Şeyh Yasin vardı. Evimizi Verkanıs'a taşımak üzere gelmişlerdi. Bizim bundan haberimiz yoktu. Babamın Ohin'e gelmesini bekledik. Ertesi gün babam Hazretle (Şeyh Diyaüddin) beraber köye döndü. Beraberlerinde kalabalık bir cemaat vardı. Eşyalar katırlara yüklendi ve Verkanıs'ın yolunu tuttuk.”* Şeyh Fethullah ve ailesinin yolu Bitlis'ten geçer. Bitlis'e geldiklerinde bu sefer Bitlis eşrafı şeyhin Bitlis'te kalması konusunda ısrarcı olmuştur. Fakat Verkanıs köyünün ileri gelenlerinden Şeyh Yasin, Şeyh Fethullah'ı bırakmaya niyeti yoktur. Ohin'den şeyhi alıp gelenin kendisi olduğunu ve kimsenin babasının hizmetçisi olmadığını söyleyip ve şeyhi bırakmaya niyetli olmadığı konusundaki ısrarcı tavrını sürdürmüştür. Aslında Şeyh Fethullah'ın Bitlis'te kalması elbette daha faydalıdır. Sonuçta Verkanıs bir köy, Bitlis ise şehirdir. Şeyh Yasin ile Bitlislilerin arasını Şeyh Diyaüddin bulmuştur. Şeyh Diyaüddin, Şeyh Yasini, Şeyh Fethullah'ın Bitlise yerleşmesinin ilmi hizmetlerin yapılması açısından

daha faydalı olacağı konusunda ikna etmiştir. Böylece Şeyh Yasin ikna olmuş ve Şeyh Fethullah Bitlis iline yerleşmiştir (Oxini, 2017: 112-119).

2.3. Ohin Medresesinin Müderrisleri

Ohin Medresesi, geçmişten günümüze birçok müderris yetiştirmiştir. Bu müderrisler, bölgede ve Türkiye’de medreseler açarak ilmi hizmetler yapmıştır. Medresenin yetiştirmiş olduğu müderrislerin sayısı çok fazla olduğundan, bu çalışmada medresenin kurucuları ve medresenin yetiştirdiği önemli müderrislerin hayatları, eserleri ve talebeleri hakkında bilgi verilmiştir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1. Şeyh Fethullah-i Verkanisî

Bölgede Şeyh Fethullah el-Verkanisî diye bilinen bir zat olup yaşadığı dönemde, ilmide ve tasavvuftaki derinliği ile ün salmıştır.1870’li yıllarda Ohin Medresesini kurarak bölgede ve Türkiye’de büyük ilmi hizmetleri olmuştur. Ohin’de, Bitlis’te, medrese faaliyetlerini yürütmüştür. Şeyh Fethullah’ın en önemli meziyetlerinden biri de eser telif etmesidir. Şeyf Fethullah’ın eser telif etmesi Ohin Medresesinde bu geleneğin devam etmesini sağlamıştır. İlim ve İrfan yolunda büyük hizmetleri olan Şeyh Fethullah’ın detaylıca tanınması ve bilinmesi oldukça önem arz etmektedir (Çiçek, 2008: 722-723).

2.3.1.1. Nesebi

Şeyh Fethullah hazretlerinin babasının adı şeyh Abdurrahim, dedesinin adı ise şeyh Abdurrahman’dır. Şeyh Fethullah’ın babası da dedesi de ilim ile iştigal eden faziletli zatlardır. Hatta dedesi Şeyh Abdurrahman, çevresinde tanınan sayılı âlimlerdendir. Siirtli meşhur Molla Halil, Verkanıs dolaylarındaki insanlara, sorunlarını Şeyh Abdurrahman’ın yanında çözmelerini ve “kardeşim” diye hitab ettiği Şeyh Abdurrahman’ın, içlerinde olduğu müddetçe kendisine ihtiyaç olmadığını vurgulamıştır. On yedinci dedesi ise, riya ve şöhretten kaçma gayesiyle Mardin dolaylarından gelip Verkanıs köyüne ilk yerleşen ve çobanlık yapan şeyh Muhammed’dir. Şeyh Muhammed ise Mardin’de medfun olan, evliyanın ileri gelenlerinden, Abdulkadir-i Geylani ile aynı asırda yaşayan ve kendisiyle görüşen

Şeyh Musa'yı Zuli'nin, bir rivâyete göre oğlu bir rivâyete göre de torunudur. Şeyh Musa ise, neseb itibariyle ikinci halife Hz. Ömer'e ulaşmaktadır (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.2. Hayatı

Günümüzde Siirt ilinin Baykan ilçesine bağlı Verkanıs Köyünde dünyaya gelmiştir. Şeyh Fethullah-ı Verkanisî küçük yaşta ilim tahsiline başlamış, güçlü bir medrese tahsilinden geçmiş, hem âlet hem de şer'i ilimlerde üst düzey bir bilgiye sahip olmuş, zamanında Nakşibendi tarikatının ileri gelenleri arasında kendisine yer bulmuş bir zattır. Bu fani dünyada elli dört yıl gibi kısa sayılabilecek bir ömür yaşamış, ancak bu kısacık ömre, değeri ölçülemeyecek hizmetler sığdırmıştır. Bir âlim olarak asıl şöhretini fıkhi konulardaki derin bilgisi sayesinde elde etmiştir. Hayatının sonuna kadar hem tasavvuftaki görevini sürdürmüş hem de medrese faaliyetlerine devam etmiştir (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Küçük yaşlarda babasını kaybettiğinden bütün tahsilini köyü dışında yapan Şeyh Fethullah, ilmi icazeti aldıktan sonra tasavvufta kendisine yol gösterecek ve kendisinin bağlanacağı bir rehber aramış. Karşılaştığı şeyhler arasında kendisini tatmin edecek bir zat bulamayınca ilimde yoğunlaşmaya ve öğrenci yetiştirmeye karar vermiştir. Bu münasebetle Muş ilinin Bulanık ilçesine bağlı Abiri köyünde ders vermeye başlamıştır. Şeyh Fethullah, annesi aracılığıyla faziletini duyduğu Seyyid Sibğatullah el-Arvasî (Ğavs-ı Hizani) (v.1287/1870) ile görüşmek istemişse de bu kendisine nasib olmamış, bunun üzerine onun halifesi olan Seyda'ya (Şeyh Abdurrahman-ı Taği) (v.1304/1887) intisab ederek Norşin'e yerleşmiştir. Daha önce belirtildiği üzere hilafet aldıktan sonra da Abdurrahman-ı Tağ-i'nin oğlu Hazret'e (Şeyh Muhammed Diyaeddin) hilafet verinceye kadar Norşin'de kalmaya devam etmiştir. Ardından Ohin'e yerleşmiş, yaklaşık dört yıl burada kalarak hem talebe yetiştirmiş hem de seyr-u sülukta bulunan insanlara rehberlik etmiştir. Dört yılın ardından doğduğu yer olan Verkanıs köyüne yerleşmek amacıyla giderken Bitlis iline uğramıştır. Bitliste bulunduğu sırada, ilin ileri gelenlerinin ısrarları sonucu Bitlis'e yerleşmiş ve kalan ömrünü burada geçirmiştir. Bitlis'te kaldığı süre zarfında yazları Ohin'e yakın bir köy olan Pırnaşın köyünde kalmıştır. 1899 (h.1345) tarihinde de

Bitlis'te fani dünyadan ebedi âleme göçmüştür (Fehullah Ayte ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.3. İlim Tahsili

Şeyh Fethullah, babası vefat ettiğinde daha küçük yaştadır. Şeyh Fethullah'ın babası vefat etmeden önce onu ilim tahsil etmesi için Şeyh Musa'ya emanet etmiştir. Şeyh Musa Şeyh Fethullah'ın abisi olup zengin ve oldukça varlıklı birisidir. Şeyh Musa, Kardeşinin okuması ve babasının kitaplarının sahipsiz kalmaması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Bu münasebetle kardeşini en iyi müderrislere emanet etmiştir. Şeyh Fethullah, ziyaret amacıyla abisinin evine geldiğinde, abisi hanımına; üç gün boyunca kardeşine ikramda bulunmasını, hürmette kusur etmemesini ve kadrini tutmasını; üç gün dolduktan sonra tahsilinin sekteye uğramaması için gösterilen titizliğin gevşetilmesini tavsiye etmiştir. Yoksa kardeşi gösterilen ilgiden dolayı eve sık sık gelerek ilim tahsil etmekten soğur, diye belirtmiştir. Şeyh Fethullah'ın ilim tahsilinin ilk basamaklarını hangi âlimlerin rahle-i tedrisinden geçerek tamamladığı hakkında pek fazla sağlıklı bir bilgi bulunmamaktadır. Elimizdeki bilgilere göre Şeyh Fethullah, Molla Ahmed el Mellekendi'nin yanında okumuştur. Ayrıca Hacı Tayyib Efendinin yanında medrese eğitimini tamamlamıştır. Hacı Tayyib Efendisi ise zamanının önde gelen âlimlerinden Hacı Hasan Efendi el-Ehvedi el-Ensari'nin yanında ilim tahsilini tamamlamıştır. Ayrıca Şeyh Fethullah hazretleri yine meşhur Molla Halid el-Oreki'nin yanında da bir miktar okumuştur. Çok geçmeden Şeyh Fethullah zamanının sayılı âlimleri arasına girmeyi başarmış ve kısa zamanda ünü İslam ülkelerine yayılmıştır. Hatta kendisine Mısır'da bulunan el-Ezher üniversitesinden de mektuplar gönderilerek fetvalar sorulmuş, bu sorular yine mektuplarla cevaplandırılmıştır. Yine Şeyh Fethullah'ın vefatından sonra da fetva sorulmuş, Şeyh'in öğrencisi aynı zamanda Şeyh Alaeddin'in hocası olan Molla Abdulkerim tarafından cevaplandırılmayınca kendisine sorular sorulan zatın vefat ettiği bildirilmiş ve karşı tarafa da üzüntülerini dile getirmiştir (Oxini, 2017: 105-106).

2.3.1.4. Evlilikleri

Şeyh Fethullah ilim tahsilinden sonra Şeyh Züleyha ile evlenmiş, ardından da şeyhi olan Şeyh Abdurrahman-ı Taği ile tanışıncaya kadar da çocuğunun olmaması üzerine şeyhi, Şeyh Fethullah'ı kendi kızıyla da evlendirmiştir. Şeyh Fethullah'ın ikinci kez evlenmesinin nedeni şudur: İlk hanımından ilmi versati devam ettirecek bir erkek çocuğu henüz yoktur. Bunun üzerine Şeyh Fethullah dostlarıyla istişare etmiş, onlardan kendisine uygun bir eş aramalarını talep etmiştir. Şeyh Fethullah'ın bu talebini duyan Şeyh Abdurrahman-ı Taği, Şeyh Fethullah'a: *“Doğrusu sana layık bir kız vardır o da benim kızımdır,”* diyerek kızını onunla evlendirmiştir. Yalnız Şeyh Fethullah'ın, kendi şeyhinin kızından henüz çocuğu olmadan, önceki eşinden Şeyh Alaeddin dünyaya gelmiştir. Daha sonraları Şeyh Fethullah'ın önceki eşinden şeyh Cüneyd ve dört kızı, ikinci eşinden de Şeyh Ma'ruf, Şeyh Bahauddin ve Şeyh Kutbuddin adında üç oğlu olmuştur. Şeyh Fethullah, Şeyhinin kızıyla Norşin'de evlenmiş, o zamanın geleneklerine göre at üzerinde evinden ayrılan gelin, damadın evine geldiğinde attan inmeden damat tarafından geline bir hediye verilirmiş. Şeyh Abdurrahman da halifelerine *“damattan ne alınsın?”* diye sorduğunda bazı halifeleri; altın kemer, bazıları altın taç, bazıları da değerli kumaşlar alınmasını teklif etmişler. Ancak Şeyh Abdurrahman, damadından vefat edinceye kadar kızına fıkıh dersi vermesini şart koşmuştur. Şeyh Fethullah da bu şartı kabul etmiş ve gerçekten de şeyhinin kızı olan hanımına fıkıh dersi vermiştir (Fethullah Ayte İle 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.5. Tasavvuf'a Girişi

Şeyh Fethullah Hazretleri ilim tahsilini ikmal ettikten sonra kendisine bağlanacak bir mürşid-i kâmil aramaya başlamış, aradığı özelliklerde birisini bulamayınca kendisini ilim yoluna adamıştır. Şeyh Fethullah'ın annesi uzun yıllar önce tarikata girmiş ve bir şeyhe bağlanmıştır. Bir defasında Bitlis'teki kızının yanına gelmiştir. Bu esnada Ğavs-ı Hizan-i'nin Bitlise geldiğini haber alınca bazı kadınlarla beraber onu ziyarete gitmiş ve Ğavs'ın sohbetinde bulunmak istemiştir. Yalnız Ğavs sohbeta zamanın olmadığını bu yüzden daha önceki viridlerine devam etmelerini söylemiş ve onlara dua etmiştir. Bu duadan sonra, önceki şeyhlerden

görmediği istifadeyi Ğavs'tan görmüştür (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah Hazretleri, annesi Bitlis'ten ayrılmadan ders vermekte olduğu Abiri köyünden annesini ziyarete gelmiştir. Şeyh Fethullah, Seyyid Sibğetullah el-Arvasi'nin Bitlise gelip gittiğini duymuştur. Tabi o zamanlar Şeyh Fethullah o çevrede bir mürşid-i kâmilin varlığına inanmamıştır. Annesinin tarikata bağlılığını bildiğinden dolayı Ğavsı ziyarete gidip gitmediğini alaycı bir şekilde sormuştur. Annesi, ziyarete gittiğini söyleyince, Şeyh Fethullah ne gibi bir istifadede bulunduğunu sormuştur. Annesi de şöyle demiştir: *“Daha önceleri namaz kıldığımda, Kur'an okuduğumda, zikir yaptığımda ev ve çocuk işlerinden dolayı bir an önce namazımın bitmesini, Kur'ân'ımın tamamlanmasını istiyordum. Fakat Ğavs'ın duasından sonra namazımdan, Kur'ân okuyuşumdan ve zikirlerimden zevk almaya başlamıştım. Bunların bitmesini istemiyordum.”* Tüm bunları işiten Şeyh Fethullah, *“Zaten tasavvuftan amaç da budur”* diyerek sanki ciğerine bir hançerin saplandığını belirtmişti. Şeyh Fethullah artık yerinde duramamıştır. O zamanlar sonbahardır. Bitlis'te resmi müderris olan arkadaşı Molla Süleyman'a Ğavs'ı ziyarete gidelim, demiş. Molla Süleyman da *“Sen talebelerimin dersini ver, ben Ğayda'ya ziyarete gidip geleyim. İlbaharda izin alır uzun süre Ğayda'da kalırız”* demiş ve böylece Şeyh Fethullah birkaç günlüğüne Molla Süleyman'ın talebelerinin dersini vermiş, Molla Süleyman da Ğayda'ya gidip gelmiştir. Maalesef ilkbahar gelmeden de Ğavs-ı Hizan-i vefat etmiştir. Böylece Şeyh Fethullahın hüznüne hüznün katılmıştır. (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah bu sefer gidip Ğavs'ın oğlu Şeyh Bahauddin'e intisab etmek istemiş ancak Şeyh Bahauddin de Ğavs'ın vefatından iki ay sonra Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Bunun üzerine Şeyh Fethullah Gayda'ya gidip Ğavs'ın büyük oğlu olan Şeyh Celalüddin'in hatmesine katılmış ve orada bulunan, yanında bir süre ders de aldığı Şeyh Halid-i Orek-i ile Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'ye intisab hususunda tereddüt etmiştir.. Sonunda Şeyh Halid-i Orekî ile istişarede bulunmuş ve Şeyh Halid'in *“İkimiz de istihare yapalım ona göre karar verelim”* teklifi üzerine Şeyh Halid önceden, Şeyh Fethullah da hemen arkasında istiharede bulunmuşlar. Bu esnada Şeyh Fethullah kendisini Şeyh Halid'in elindeki bir tepsi içerisinde kızarmış

bir keklik, Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'yi de gelip kendisini kapam bir şahin şeklinde görünce irkilmış ve başı Şeyh Halid-i Orekî'nin sırtına değmiştir. Şeyh Halid de Şeyh Fethullah'a kendisini Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin kaptığını ve ona intisab etmesini söylemesi üzerine Şeyh Fethullah Hazretleri Abiri köyüne giderek evini Norşin'e taşımış ve Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin yanında seyr-u süluka başlamıştır (Mesut Türel ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.6. Tasavvuf Anlayışı

Şeyh Fethullah'a göre Nakşibendî tarikatının amacı, ihlâslı bir amel kazanmaktır. Allah'ın zatına karşı muhabbet kazanmaktır. Bütün hal ve hareketler hatta mizahlar da Allah için olmalıdır. Bu yüce maksadın gerçekleştirmesini iki önemli esasa bağlar:

1. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Şeriatına uymak. Hiçbir bid'at ve ruhsat bulaştırmadan Peygamberimizin emrine tabi olmak gerekir.
2. Gafleti kalpten tamamen atmak, her zaman nerede olursa olsun gaflete dalmamaktır (Verkanisî, 2018. 21-22).

Tasavvuftaki gaye, kişinin Şeriatı tabi olup bütün haramlardan ve mekruhlardan sakınmasıdır. Ayrıca mümkün olduğu kadar bütün vacip ve sünnetlerin yerine getirilmesi gerekir. Geçmişteki günahlardan tövbe ve istiğfar edilmelidir. Tasavvuf aynı zamanda kişiyi taklidi imandan kurtarıp tahkiki imanı elde etmesini sağlar. Kişi Allah'tan gafil bir şekilde yaptığı zikirlerde muhabbet ve marifeti elde edemez. Bu şekildeki iman kâmil olamaz. Bundan dolayı kâmil insan olabilmek için, arif ve tarikat işlerinde mahir bir şeyhten ders almak gerekir. Tasavvuf tamamen şeriat çerçevesi içinde olmalıdır. Yapılan hiçbir tasavvufi faaliyete bid'a bulaştırılmamalıdır. Görüldüğü gibi Şeyh Fethullah'ın tasavvuf anlayışı bid'at ve hurafelerden uzak, şeriatın kuralları çerçevesinde olan bir anlayıştır (Verkanisî, 2018: 21-22).

2.3.1.7. Dini Konulardaki Hassasiyeti

Şeyh Fethullah dini konularda oldukça titiz biri olduğu görülmüştür. Hiçbir şekilde dini konularda taviz vermemiştir. Bir gün namaz kıldığı esnada şeyhi olan Şeyh Abdurrahman-ı Tağî onun namazda olduğunu bilmeden önünden geçmiştir. Şeyh Fethullah onu öyle şiddetli bir şekilde itmiş ki neredeyse yere düşecekmiş. Daha sonra namaza durduğundan dolayı böyle bir harekette bulunduğunu anlayınca Şeyh Abdurrahman-ı Tağî, “Sübhanallah! Şeriatın emri kendisinde ne kadar da yer etmiş? Hiçbir şeye aldırıyor,” diye buyurmuştur (Oxini, 2017: 125).

2.3.1.8. İlim Tahsiline Olan Düşkünlüğü ve Hafıza Kuvveti

Şeyh Alaeddin, şeyhi Şeyh Muhammed Diyauddin'den şöyle nakleder: “Bir gün Norşin’de misafirhanede oturmuştuk. Misafirhane büyük zatlar ve âlimlerle doluydu. O âlimler de sıradan âlimler değildi. Söz ilim ehlerinden ve maharetlerinden açıldı. Nihayet Şeyh Fethullah’ın ilimdeki maharetine geldi. Özellikle Şeyh Fethullah’ın, İbn Hacer’in fıkıhtaki “Tuhfetü’l-Muhtac” adlı eseri üzerindeki maharetinden söz edildi. Şeyh Fethullah kendisinden bahsedildiğini işitince “Neden bahsediyorsunuz?” dedi. Onlar da kendisinin “Tuhfe”deki maharetinden söz ettiklerini söyleyince, Şeyh Fethullah “Evet doğrudur. Ben İbn Hacer’in Tuhfe’sini çok inceledim.” dedi. O esnada orada bir kitap vardı. Şeyh Diyauddin’e “O Tuhfe” değil mi?” diye sordu. Şeyh Muhammed Diyauddin “Evet” deyince “Oradan bir cilt al” dedi. Şeyh Muhammed Diyauddin diyor ki “Ben bir cilt aldım ve açtım. Yaralama bahsiydi. Şeyh Fethullah “Hangi konudan bahsediyor” deyince, Falan konudan bahsediyor dedim. Şeyh Fethullah, birinci olarak şu meseleden, ikinci olarak şu meseleden, üçüncü olarak şu meseleden, dördüncü olarak şu meseleden v.s. bahsediyor diyerek saymaya başladı. Dikkat ettiğimizde gerçekten de istisnasız onun saydığı gibiydi.” Bunu aktaran Şeyh Fethullah’ın oğlu Şeyh Alaeddin, “Allah’a hamd olsun ki, bu ilginç olayı Şeyh Muhammed Diyauddin kanalıyla işittik. Yoksa övülen kişi babam bile olsa bu olayı külliyen onaylamak tasavvur edilemez,” diye buyurmuştur (Oxini, 2017: 105-106).

2.3.1.9. Eşler Arasındaki Adaleti

Biri yakın akrabası, diğeri de şeyhinin kızı olmak üzere iki eşi olan Şeyh Fethullah, şeriatın emri gereği eşler arasındaki adalete büyük önem vermiştir. Bir defasında *“Atları hazırlayın önemli bir iş için falan yere gidiyoruz,”* dedi. Atlar hazırlandı, şeyh eve girdi ve biraz gecikti. Yol arkadaşları zamanın daraldığını haber verdiklerinde, *“Yarım saat sabredin”* dedi ve bu durum üç kez tekrar etti. Daha sonra gelip atlara bindiklerinde bazı arkadaşları gelişini üç kez tehir etmesinin sebebini sorduklarında *“Ben dün diğer eşimin evinde iki saat kalmıştım ve iki saat diğer eşimin evinde kaldığımı unuttuğum. Eve girdiğimde bunu hatırladım ve bu eşimin evinde de iki saat kalarak onun da hakkını ifa ettim.”* Bu durum Şeyh Fethullah'ın adalet konusundaki titizliğini göstermiştir (Oxini, 2017: 124).

2.3.1.10. Tevükkülü

Şeyh Fethullah Hazretleri'nin Allah'a tevekkülünün tam olduğu görülmüştür. Tedbirin elden bırakılması taraftarı da değildir. Ancak onun yanında tevekkül tedbirden daha önemlidir.

Bir defasında irşad amaçlı köyleri gezmiştir. O zamanlar da ermeni fedaileri mevcuttur. Memleketin ileri gelenlerine karşı suikast düzenlemişlerdir. Hatta Şeyh Fethullah'ın çok sevdiği, ahiret kardeşi olan Hacı Haydar el-Kirsi ermeni köylerinden birinde şehid edilmiş, katili de bulunamamıştır. Bu münasebetle Şeyh Fethullah'la beraber irşada giden müridler her ihtimale karşı beraberlerinde silah bulundurmuşlardır. Bir irşad seferinde gece yatmak üzere iken Şeyh Fethullah'ın öğrencilerinden Balekli Molla Abdullah bir tabanca çıkarıp onu temizlemeye başlamıştır. Bunu gören Şeyh Fethullah, ne yaptığını sormuştur. Molla Abdullah da *“Lazım olur diye hazırlıyorum”* deyince, Şeyh Fethullah, *“Benim Allah'a olan tevekkülüm senin silahından daha kuvvetlidir. Fakat sen yine de hazırlığını gör,”* diye buyurmuştur (Oxini, 2017: 111).

2.3.1.11. Şeyh Fethullah 'ın Fıkıhtaki Otoritesi ve Boşanmaya Dair Bir Fetvası

Şeyh Fethullah'ın öğrencilerinden Mutki müftüsü Molla Ahmed el-Oçomi'den nakledildiğine göre, Şeyh Fethullah Hazretleri bir gün Pırnaşın köyünden şeyhinin kabrini ziyaret etmek maksadıyla Norşin'e gitmek için yola koyulmuştur. Seirtit adındaki köyün deresine ulaştıklarında kendisi ve yol arkadaşları abdestlerini tazelemek üzere harekete geçmişlerdir. O esnada bir katır üzerinde birisinin kendilerine doğru yaklaştığını görmüşlerdir. O şahıs ilk olarak Şeyh Fethullah ile karşılaşmıştır. Şeyh Fethullah ona nereli olduğunu sorunca, "*Gevaşlıyım, Şeyh Fethullah'ı arıyorum*" demiştir. Şeyh Fethullah onun şer'i bir mesele için geldiğini anlayınca "*Senin yanında sualinle ilgili memleketinin âlimlerinden almış olduğun bir mektup var mı?*" diye sormuştur. O adam "*Evet yanımda Seyyid Fehim Hazretlerinin mektubu vardır*" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine şeyh Fethullah, "*Seyyid Fehimin mektubunu verir misin?*" demiştir. O adam da "*Ben senin gibi yüz kişiyi gördüm, hiç birisinin bana faydası olmadı, bu yüzden ben o mektubu bizzat Şeyh Fethullah'ın kendisine göstereceğim*" deyince, Şeyh Fethullah Hazretleri, "*Senin mektubu bana göstermenin her hangi bir sakıncası yoktur, ben de mektubu inceleyen yüz birinci kişi olayım,*" demiştir. Bunun üzerine adam mektubu Şeyh Fethullah'a vermiştir. Şeyh Fethullah mektuba bakmış ve adama "*Senin sorununun fetvası vardır,*" diyerek müjdeyi vermiştir. Mektubu katlayarak adama vermiş ve abdest alıncaya kadar arkadaşlarının yanına gitmesini söylemiştir. Adam Şeyh Fethullah'ın yol arkadaşlarının yanına gidip, Şeyh Fethullah'ı kasederek "*O kimdir*" diye sorunca, onlar da onun Şeyh Fethullah olduğunu söylemişlerdir. Şeyh Fethullah Hazretleri abdest almaktan dönünce, o adam Şeyh Fethullah'ın elini öpmüştür "*Seninle konuşurken edep dışı konuştum*" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Şeyh Fethullah da şefkat gösterip "*Zararı yok, biz şimdi Norşin'e gidiyoruz, sen de bizimle beraber gel, orada kitapları araştırıp inşallah senin fetvanı sana yazıp vereceğiz,*" demiştir. (Oxini, 2007: 125-127).

Olayı nakleden Molla Ahmed şöyle devam ediyor: "*Norşin'e ulaştığımızda Şeyh Fethullah kitapları teftiş etti ve bana uzunca bir mektup yazdırdı. Yaklaşık olarak on büyük sayfayı buluyordu. O mektubu adama verdi ve "Mektubu Seyyid*

Fehim Hazretlerine göstermeden sakın eşine yaklaşma. Seyyid Fehim mektubu kabul ederse eşinle beraber olabilirsin, kabul etmezse verilen fetvanın geçersizliğini izah eden yeni bir mektup getir,” demiştir. Bunun üzerine adam, “*Ben zaten Seyyid Fehim’e fetvamın olup olmadığını sormuştum, bana fetva veremeyeceğini söylemişti*” deyince, Şeyh Fethullah Hazretleri, “*Sen gene de mektubu ona göstermeden eşine yaklaşma*” demiştir. O şahıs Şeyh Fethullah’a gelmeden önce Seyyid Fehim’e gitmiştir. Seyyid Fehim fetvan yoktur, deyince “*Başka âlimlere de sorayım mı? Çünkü küçük çocuklarım vardır, annesiz perişan olurlar*” demiştir. Bunun üzerine Seyyid Fehim, “*Evet araştır ama sana fetva veren kişiden yazılı bir belge getir, onu bana göster sonra eşinle birlikte ol,*” demiştir (Oxini, 2007: 125-127).

Şeyh Fethullah adama, Molla Ahmed’e yazdırmış olduğu fetvayı verince adam, bir kese para çıkarıp Şeyh Fethullah’ın önüne bırakmıştır. Şeyh Fethullah, “*Paranı cebine koy, biz ilmimizi para ile satmıyoruz,*” demiştir. Adam çok ısrar edince, “*O kadar ısrar etme madem o kadar ısrar ediyorsun, senin katırın var. Norşin’e yakın Oğurmak köyünün değirmeninde Seydagil’in (Şeyh Abdurrahman-ı Taği ailesinin) unu var, onu Seyda’nın evine bırak,*” demiştir. Adam daha sonra mektubu Seyyid Fehim’e götürmüştür. Seyyid Fehim gerçekten de zamanının en iyi âlimlerinden birisi olduğu bilinmektedir. Seyid Fehim Mektuba bakıp kendisi gibi âlim ve ilimde mahir olan oğlu Molla Muhammed Emin’i çağırmış ve şöyle demiştir: “*Fetvaya bak, fetvanın çıkarıldığı kitap bizde de vardı. Allah mükâfatını versin, bu büyük âlimin verdiği fetvaya bak, fetvanın veriliş âdâbını, biçimini öğren,*” dedikten sonra, adama da dönerek “*Eşinin yanına gidebilirsin, çünkü eşini boşamamışsın,*” diye söylemiştir (Oxini, 2007: 125-127).

Şeyh Fethullah Verkanisi’nin, fıkhi görüşleri bazı mektuplarda yer almaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Sigarayla ilgili fıkhi görüşü vardır. Bu konuda şöyle der: Bir insan fakir ve çoluk çocuk sahibi ise sigaraya vereceği para haramdır. Bir insan borçlu ise borcuna vermesi gereken parayla sigara alması haramdır. Bunun dışında sigara ile ilgili görüşleri duruma göre mekruh, duruma göre müstehap veya mubah olabileceği görüşündedir. Ayrıca talak konusu ile ilgili fıkhi görüşü ise şu şekildedir: Talak kelimesinin telaffuzuyla ilgilidir (Beroje, 2008: 724-735).

Başında “ ط “ harfi değil de “ت” harfi telaffuz edilerek kullanılırsa Talak vaki olmaz. Görüldüğü gibi Şeyh Fethullah bu konuda daha esnek bir görüşe sahiptir. Yani kişiyi bu durumdan kurtarmak için tercihini failin faydasına kullanmaktadır. Diğer bir mektubunda da bir kişi karısına: “*Üç talakla seni boşadım*” demesi ile “*Üç talak seni boşadım*” söylemesi arasındaki farka vurgu yapmaktadır. Birincisinde üç talakın vaki olduğu kesindir. İkincisinde ise eğer kişi üç talaka niyet etmemişse tek talak vaki olur. Zekât ile ilgili fıkhi görüşü de şudur: Zekâtın, bir veya birkaç kişi arasında taksimatının caiz olduğunu söyler. Burada Şafiî görüşünün dışında bir görüşü savunur. Ancak bu görüşünü de İbn Hacer gibi âlimlere dayandırmıştır (Beroje, 2008: 724-735).

Şeyh Fethullah’ın Şafiî Fıkhında çok önemli bir yer tutan İbn Hacerde çok derin bir bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Hatta bir konuyla ilgili İbn Hacer’ de bir mesele konuşulduğunda meseleyi kitaba bakmadan ezbere bütün bölüm ve boyutlarıyla açıklamıştır (Oxini, 2017: 127-128).

2.3.1.12. Riya ve Gösterişten Uzak Duruşu

Şeyh Fethullah Hazretleri, insanların rızasına önem vermez, gerçek rızanın Allah’ın rızası olduğunu göz önünde bulundurarak hareket etmiştir. Hizmetlerine Bitlis’e devam ettiği yıllarda Bediuzzaman Said Nursî’nin abisi Molla Abdullah, Şeyh Fethullah’ın yanında ilim tahsilini bitirerek icazet almayı hak kazanmıştır. Şeyh Fethullah da Bitlis Ulu Camiinde bir icazet töreni düzenlemiştir. Özel davetlilerin yanında bu törenin olduğunu işiten herkes Ulu Camiye akın etmiştir. Dönemin Bitlis Valisi ve en üst askeri yetili olan Fırka komutanı da icazet törenine katılmışlardır. Gelen misafirlere şerbet ikramında bulunulmuştur. Gelenlerin çokluğundan dolayı şerbet ikramı için bardaklar kifayetsiz kalmıştır. Bitlis çarşısındaki dükkânlardan bardak toplanmasına rağmen yine de bardaklar misafirlere yetmediği görülmüştür. Şeyh Fethullah törenin bu kadar şatafatlı hale gelmesinden rahatsız olmuş ve “*Bu işe riya karışmıştır*” diyerek daha sonraki icazet törenlerini sessiz sedasız bir biçimde medresesinde düzenlemeye karar vermiştir (Rahmetullah AYTE ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.13. Dünyayı Önemsememesi

Şeyh Fethullah Hazretleri yazları Ohin'e yakın Pırnaşın köyüne gelmiştir. Son gelişinde rahatsız olmuş ve rahatsızlığı burada iken daha da artmıştır. Kaldığı ev Omi'nin oğlu Muhammed'in evidir. Eskiden beri içinde tandır yandığından dolayı duvarları simsiyah olmuştur. Şeyhe gönülden bağlı olan Bitlis'teki müridleri rahatsızlığını duyup ziyaret için Pırnaşın'e gelmişler ve durumunu görmüşlerdir. Kendisine *“Sihhatli bir insan bile kaldığımız evde hastalanır. Bitlis'e gidelim, Allah'a şükür oradaki eviniz geniş olup, yenidir. Hastalar için de elverişlidir. Bitlis'te her zaman için doktorlar mevcuttur ve her türlü tedavi de vardır,”* demişlerdir. Şeyh Fethullah Bitlis'e gelmem deyince müridler bu kez de Şeyh Fethullah'ın şeyhinin kızı olan eşine gitmişlerdir. Ondan Şeyhi Bitlis'e götürme konusunda kendilerine yardımcı olmasını istemişlerdir. Şeyh Fethullah'ın hanımı Şeyh'i Bitlis'e gitme konusunda ikna etmiştir. (Bitlis'teki ev üç katlı bir ev olup hâlen medrese ve misafirhane olarak işlevini sürdürmektedir.) Bitlis'e geldiklerinde rahatsızlığı iyice artmış ve hanımına şöyle demiştir: *“Ben seni helal etmezsem ahirette sıkıntı çekersin. Omi'nin oğlu Muhammed'in evindeydim. Haddi zatında o ev de kabir gibiydi. Kabir hayatına alışıyordum. O evde ölsem ve oradan kabre girseydim çok büyük bir sıkıntı çekmezdim. Ancak şimdiki evimiz cennet köşkü gibidir. Bu evden kabre gitmek gerçekten güçtür,”* diye söylemiştir (Mesut Türel ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.14. Şeyh Fethullah 'ın Eserleri

Ohin Medresesinin ortaya koyduğu en büyük eser yetiştirdiği âlimlerdir. Ohin medresesini diğer medreselerden ayıran en önemli özelliği eser üretmesidir. Doğu medreselerinin genelinde eser üretme alışkanlığı yoktur. Ancak Ohin medresesi bu konuda büyük bir hizmet vererek ilmi konularda ve din eğitiminde büyük fayda sağlayan eserler telif etmiştir. Diğer medreselerden farklı olarak Ohin medresesinin eser telif etme geleneği medresenin kurucusu Şeyh Fethullah tarafından başlatılmıştır. Şeyh Fethullah, eser telif etme konusunda öncülük etmiş olup daha sonra gelen Ohin medresesinin âlimleri de bu geleneği sürdürmüştür. Ohin medresesi, farklı ilim dallarında 30 tane müstakil eser telif etmiştir. Ohin medresinin

ürettiği bu eserler şimdiye kadar yayımlanmış olsaydı Ohin medresesinin konumu çok daha farklı olurdu (Çiçek, 2008: 574-575).

İlmin kalıcı hale gelmesi için yazıyla buluşması önem arz etmektedir. Peygamber Efendimiz kendisinden ilim öğrenmek isteyenlere, yaptığı bir tavsiyede, ilmi yazarak kaydetmeleri olmuştur (Hâkim, el-Müstedrek, Kitabü'l ilim, h.no: 362, I/188). Peygamberimiz ilmi yazıyla buluşturmuştur. Peygamberimiz, hafızasının zayıfladığından şikâyet eden bir sahabeye, sağ elinden yardım alıp ilmi kaydetmesi için tavsiyede bulunmuştur (et-Tirmizi, es-Sünen, 39, Kitabü'l İlim, 12, h.no: 2667, VII/252, 253). Peygamberimizin ilmin yazıyla buluşturma geleneğini başlatmasıyla İslam âleminde din ile kitabı bütünleştiren bir medeniyetin gelişmesine vesile olmuştur Bu açıdan ilmin kaybolmamasının çaresi onu yazıyla buluşturup kalıcı hale getirmektir. Bu konu oldukça önem arz etmektedir (Gözütok, 2002: 83).

Şeyh Fethullah'ın yazdığı altı eserle ilgili kısaca şu bilgiler verilebilir:

1. Fıkıh ilmine dair yazmış olduğu “Menasiku'l-Hacci ve'l-Umre”: Şeyh Fethullah bu eserinde hac ve umrenin yapılış adabı ile bilgiler vermektedir. Hac ve umrenin yapılması esnasında ibadetlerin sıralaması ve nasıl yapılması gerektiği hususunda bilgi vermektedir.

2. Risalet'ül- Küfri ve'l-Kebair: Şeyh Fethullah bu eserini Kürtçe olarak yazmıştır. Daha sonra oğlu Şeyh Alaeddin bu eseri Arapça'ya çevirmiştir. Şeyh Fethullah bu eserinde kebaire yeni bir bakış açısı getirmektedir. kebairi, zahiri ve batını kebaire olmak üzere iki kategoride değerlendirmektedir. Şeyh Fethullah, eserinde önce kebairenin tanımını yapmaktadır. Kişinin İslamdan uzaklaşmasına sebep olan hatta kişiyi İslamdan çıkararak 82 tane kelimedenden söz etmektedir. Şeyh Fethullah aynı zamanda mutasavvıf olduğu için riya ve haset gibi günahları batını kebaire olarak tanımlamaktadır. Bâtını kebaire ile ilgili 55 tane günah belirtmektedir. Daha sonra 159 adet zahiri kebairenden söz eder (Çiçek, 2008: 574-576).

3. Nahiv ilmine dair yazmış olduğu “ed-Düreru'l-Fethiyye fi'l-Avamili'n-Nahviye”: Bu eserinde Şeyh Fethullah, Nahiv ilminden bahseder. Onun avamil eserini incelediğimizde Nahiv ilmindeki derinliğinin yüksekliği anlaşılmaktadır.

Şeyh Fethullah bu kitabında Cürcani ve Birgivi'yi takip etmektedir. Ancak Şeyh Fethullah'ın vermiş olduğu örnekler İslami içerik taşımaktadır. Ayrıca Şeyh Fethullah, bu esrinde Cürcani ve Birgivi'de bulunmayan birçok faydalı bilgi aktarmıştır. Bu kitap, dağınık bir bilgi olan amiller konusunu, güzel bir şekilde özetleyerek medreselerde bu konunun anlaşılmasını sağlamıştır (Çiçek, 2008: 574-576).

4. Nakşibendi tarikatının adabıyla ilgili eseri “Adabu't-Tarikati'n-Nakşibendiyye” :Bu esrinde Nakşibendi tarikatının adabıyla ilgili bilgi verilmektedir.

5. Çocuklar için Kürtçe yazmış olduğu akide risalesi “Akida İmanı” Şeyh Fethullah bu eserini küçük yaştaki çocukların dini eğitim alabilmeleri için telif etmiştir. Bu eserde Şeyh Fethullah imanın altı rüknü ve İslam'ın beş şartını ilkökul çağındaki çocukların anlayabileceği bir şekilde açıklamıştır.

6. Otuz dokuz mektuptan meydana gelen “Mektubat” :Bu mektupların bir kısmı tasavvufu ilgili bir kısmı da bazı fihhi meselelerle ilgilidir (Çiçek, 2008: 574-576).

2.3.1.15. Vefatı

Şehy Fethullah, hicri 1317, miladi 1899 yılında Cemaziye'l-Evvel ayının yirmi birinci gecesi elli üç veya elli beş yaşındayken Dar-ı Beka'ya göç etmiştir (bkz. Ek-14). Vefat etmeden önce evinin arka tarafında taşlarla dolu bir yere defnedilmeyi vasiyet etmişti. O zamanki Bitlis ilinin Garnizon komutanı askerlere o taşları taşıtmış ve kabri kazdırmıştır. Defin esnasında âlimler, şeyhler ve diğer insanlar kabrin başına toplanmışlardır. Oraya gelenlerden biri de Şeyh Muhammed Efendi en-Nüvîni olduğu görülmüştür. Defin işlemi tamamlandıktan sonra insanlara dönerek Şeyh Fethullah'ı övmüş ve şöyle söylemiştir: “*Bir kitapta okumuştum. Maliki mezhebi âlimlerinden Şeyh Nasır el-Lekkani vefat ettiğinin ertesi gününde bazı keşif ehli insanlar suâl (Münker-Nekir) meleklerinin geldiğini ve “Rabbin kimdir?” diye sorduklarında İmam Malik'in ruhaniyetinin hazır olduğunu ve meleklere siz ne soruyorsunuz. O ömrünü İslam dini ve mezhebim için harcadı, deyince melekler ikna oldular ve geri döndüler. Şimdi de İmam Şafinin gelmesi ve bu iki meleğin sordukları*

sorulara cevap vermesi gerekir,” diyerek Şeyh Fethullah’ın Şafî mezhebine vermiş olduğu hizmetlere dikkat çekmiştir. Ertesi gün şeyhin taziyesi için belirlenen yere gidilmiştir. Taziye dağıldıktan sonra orada kalanlardan Şeyh Abdurrahman-ı Tağî’nin oğlu Şeyh Muhammed Diyaüddin (Hazret), (şeyhinin oğlu) şeyh Alaeddine; *“Kalkın şeyhi çok seven molla Muhammed emine gidelim”* der ve gidilir. Evde Şeyh Muhammed Emin tekrar şeyhten övgüyle bahseder, vefatından dolayı üzüntüsünü belirtir ve *“Şeyhin vefatı memleketimize büyük bir kayıp olmuştur. Çünkü o ilmi cesaretiyle layık olmayan pek çok âlimi yanlış fetva vermekten engelledi. Ondan korktukları için kimse şer-i şerifin dışına çıkamıyordu,”* diye söylemiştir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah’ın taziyesine Seyday-ı Tağî’nin hayatta olan bütün halifeleri gelir. Şeyh Ahmed-i Taşkesen-i gelince üzüntüsünden konuşamaz, onunla beraber kardeşinin oğlu ve halifesi Molla İbrahim de gelir ve kendisi anlatır; *“Şeyh Fethullah’ın vefat haberini aldığımızda amcam şeyh Ahmed, vefat eden şeyh Fethullah’ı Verkanisî mi yoksa Bitlis müftüsünün evinden başka bir Fethullah mı, diye sordu. Biz de şeyh-i Verkanisî’dir dedik. Tam üç gün gözlerinden yaş eksilmedi. Ben amcama şeyh hayatta iken birbiriniz hakkında böyle şeyler yapmıyordunuz dedim. O anda amcam: ahmak, Biz her zaman böyle idik. Biz onu bir evin orta direği olarak görüyor, etrafında dolanıyor ve Cenabı Hakkın onu aramızdan kaldırıp bizi böyle gözü yaşlı bırakacağını aklımıza getirmiyorduk,”* diye söylemiştir (Fethullah Ayte ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.1.16. Halifeleri

Şeyh Fethullah’ın altı tane halifesi vardır. Bunlar şöyle sıralandırılabilir:

1. Şeyh Fethullah’ın şeyhi olan Şeyh Abdurrahman-ı Tağî’nin oğlu Şeyh Muhammed Diyaüddin (Hazret)
2. Ğavs-ı Hizanî Seyyid Sıbgatullah el-Arvasî’nin oğlu Seyyid Hasan.
3. Yine Ğavs’ın Kardeşi Molla Abdulğaffar’ın torunu Şeyh Abdulğaffar.
4. Şeyh Ahmed-i Karaköyü.

5. Hacı Molla Ömer el-Horosî

6. Âdemi aşiretinden Molla Hasan

2.3.1.17. Talebeleri

Molla Abdullah (Bediüzzaman Said Nursi'nin abisidir)

Molla Abdulkerim

Molla Ömer Sarımurat (17 yıl Van'da müftülük yapmıştır.)

Molla Ömer-i Horosi

Molla Abdulaziz Bitlisî (Mesut Türel ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.2. Şeyh Alaeddin-i Ohinî

Ohin ve Ohin medresesi deyince ilk akla gelen isim Şeyh Alaeddin Hazretleridir. Babası Şeyh Fethullah, Verkanıs doğumlu olmakla birlikte çok az bir süre Verkanıs'ta kalmıştır. Buna rağmen Şeyh Fethullah-ı Verkanisî diye meşhurdur. Şeyh Alaeddin ise Norşin doğumlu olmasına rağmen son yıllarının Ohin'de geçmiş olmasından ve burada medfun olduğundan dolayı halk arasında Şeyh Alaeddin'i Ohin-i diye meşhur olmuştur. Şeyh Alaeddin, hicri 1299 yılında Bitlis ilinin Norşin ilçesinde dünyaya gelmiştir. Şeyh Alaeddin'in doğumu Şeyh Fethullah ve Şeyh Abdurrahman-ı Tağ-i'nin evinde büyük bir sevince neden olmuştur. Çünkü o zamana kadar Şeyh Fethullah'ın ilmini ve riyasetini miras bırakacağı erkek bir evladı yoktur. Şeyh Alaeddin, daha çocukluğunda zeki, edip ve herkes tarafından sevilen biridir. Şeyh Fethullah da onu çok sevmiştir. Şeyh Fethullah'ın şeyhinin kızı olan eşi, şöyle demiştir: *“Her evde olduğu gibi çocuklar yaramazlık eder, bazen yaramazlık eden çocukları Şeyh Fethullah'a şikâyet ederdim. Bir gün Şeyh Alaeddin'i babasına şikâyet ettiğimde bana şöyle dedi: “Onu bana şikâyet etme ve gözlerimin önünde onu azarlama,”* demiştir. Norşin'de dünyaya gelen Şeyh Alaeddin, sekiz yaşına kadar Norşin'de kalmıştır. Babası Şeyh Fethullah'ın Şeyh Muhammed Diyauddin'e hilafet verdikten sonra geldiği Ohin köyünde de dört küsur yıl kaldıktan sonra babası ile beraber Bitlis'e gelmiştir. Tahsilinin büyük kısmını babası Şeyh Fethullah'ın yanında

gören Şeyh Alaeddin, tahsiline daha sonra babasının öğrencisi, aynı zamanda kendisinin de eniştesi olan ve şu an Bitlis'te Şeyh Fethullah'ın yanında medfun bulunan Molla Abdulkerim'in yanında devam etmiştir. Hocası Molla Abdulkerim hacca gidince babasının yanında "Risaletü'l-Vad'iyye"yi okumuştur. Hocası hacdan döndükten sonra hocasıyla beraber İsparit mıntıkasının Çironan köyüne gitmiş ve orada tahsiline devam etmiştir. Şeyh Alaeddin burada iken babası Şeyh Fethullah rahatsızlanmıştır. Hastalığı şiddetlenince o zamanın askeri birliğinin komutanı, Şeyh Alaeddin ile Şeyh Alaeddin'in hocası Molla Abdulkerim'i Bitlis'e getirmek üzere iki binek göndermiştir. Şeyh Alaeddin ile hocasının Bitlis'e ulaştıkları gün Şeyh Fethullah Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Tarihler 1899'u göstermiştir (Fethullah Ayte ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Fethullah daha vefat etmeden oğlu Şeyh Alaeddin ile Şeyh Alaeddin'in hocası Molla Abdulkerim'i oldukça üzüntülü olduklarını görmüş ve onlara şöyle söylemiştir: *"Eğer ben iyileşirsem ikinizin babası benim, iyileşmezsem babanız Şeyh Muhammed Diyaüddin'dir."* Şeyh Fethullah'ın vefatından sonra, Şeyh Alaeddin'in hocası Molla Abdulkerim, evini Bitlis'e taşımıştır. Bu arada bir yandan Şeyh Alaeddin'in dersini vermiş, öte yandan da Şeyh Muhammed Diyaüddin'in yanında seyru süluk'a devam etmiştir. Daha sonra Şeyh Alaeddin de hocası gibi babasının halifesi Muhammed Diyaüddin'in (Hazret) yanında tasavvuf eğitimini almış ve bir Mürşid-i Kamil olmuştur. Yani Şeyh Fethullah'ın dediği gibi Şeyh Muhammed Diyaüddin onlara babalık etmiştir. Şeyh Fethullah vefat ettiğinde Şeyh Alaeddin on yedi yaşındadır. Yaşı henüz oldukça genç olmasına rağmen hocasının da desteğiyle medrese ve tekkeyi ayakta tutmuş, gelen misafirlerle de ilgilenmiştir (Mesut Türel ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.2.1. Evliliği ve Çocukları

Sadece bir kez evlenen Şeyh Alaeddin, bölgenin tanınmış ailelerinden olan Şeyh Abdulkadir-i Geylani'nin soyundan gelen Kadiri ailesine damat olmuştur. Şeyh Alaeddin Hazretleri'nin, hem medrese ilimlerini tamamlayan hem de tasavvufta kemale eren ve Ohin medresesinin devam etmesi yolunda temel dinamiklerin oturtulmasını sağlayan Şeyh Mazhar, Şeyh Halid ve Şeyh Asım adında üç oğlu ve iki kız çocuğu olmuştur (Rahmetullah Ayte ile 18.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.2.2. Muhacirlik ve Savaş Yılları

Şeyh Alaeddin, Bitlis'te müderrisliğe devam ettiği yıllarda Birinci Dünya savaşı çıkmıştır. Ruslar Bitlis'i işgal etmiş, gittikleri her yeri yakıp yıkmışlar ve insanları da öldürmüşlerdir. Bölge halkı Rusların zulmünden kaçmıştır. Şeyh Alaeddin de aile efradını dedesinin köyü olan günümüzde Baykan'a bağlı Verkanis köyüne götürmüş ardından da kendisi, şeyhi olan Şeyh Diyauddin ile birlikte Ruslarla çarpışmak için Bitlis'e geri dönmüştür. Halkın düşman saldırılarına karşı bilinçlenmesi ve harekete geçmesi konusunda da öncülük etmiştir. Kurulan birliğin başında düşmanlara karşı bizzat mücadelede bulunmuştur. Bu mücadeleler esnasında Şeyhi, Şeyh Diyauddin'in de bir kolu şehit düşmüş ve Bitlis'te Şeyh Fethullah'ın kabrinin yanına defnedilmiştir (Oxini, 2017: 197-203).

2.3.2.3. İzmir'e Sürgün ve Gaziantep'te Hapsedilmesi

İşgal güçlerinin Anadolu topraklarından tamamen çıkarılmasından sonra cumhuriyet kurulmuştur. Cumhuriyetin ilân edilmesiyle birlikte Osmanlı imparatorluğunun yedi yüz yıllık mirası olan İslami hayat tarzı sökülüp atılmaya ve yerine batıdan getirilen yaşantı biçimi empoze edilmeye başlanmıştır. Bundan dolayı tekke ve zaviyeler kapatılmış, medreselere kilit vurulmuştur. Doğuda çıkan şeyh Sait isyanından korkan zamanın hükümeti, insanları isyana teşvik edecekleri korkusuyla birçok âlim ve şeyhi idam etmiş, birçoğunu da sürgüne yollamıştır. Sıranın kendilerine geleceğinin düşünen birçok âlim de çareyi ülke dışına gitmekte bulunmuştur. Şeyh Alaeddin ise ilmi hizmetlerini yapmaya devam etmiştir. Ancak dönemin hükümet ve yöneticileri tarafından sürgüne yollanan âlimlerden biri de Şeyh Alaeddin'dir. Birçok âlim ve şeyhle birlikte Şeyh Alaeddin' in sürgün yeri ise İzmir'dir. İzmir'deki sürgün yıllarından sonra Bitlis'e dönen Şeyh Alaeddin, bir buçuk, iki yıl geçmeden bu sefer aynı amaçla Gaziantep'e götürülerek tutuklanmıştır (Oxini, 2017: 197-203).

2.3.2.4. Ohin'e Yerleşme

Asırlardan beri insanları manevi yönden ayakta tutan ve insanları aydınlatan tekke ve zaviyelerle medrese kurumları her ne kadar kapanmış ise de bunlar yok

olmaya karşı direnmişler ve çözüm yolları aramaya başlamışlardır.. Çözümü de devletin kolay kolay ulaşamayacağı, şehirlerden uzak, ulaşımı ancak hayvan sırtında mümkün olan yerlere giderek faaliyetlerini gizliden gizliye yapmakta bulmuşlardır. Şeyh Alaeddin de İzmir'deki sürgün ve Gaziantep'teki hapis hayatından sonra kendisine rahat olmadığını anlayınca ilmi faaliyetlerini çocukken babası Şeyh Fethullah'la beraber dört yıl kaldığı Ohin köyünde devam ettirmeye karar vermiştir. O tarihlerde Ohin'in, karayolu ile dış dünyaya bağlantısı yoktur. Şeyh Fethullah Ohin'den çıktığında elindeki arazileri satarak çıkmıştır. Şeyh Alaeddin' in Ohin'e geldiğinde yaptığı ilk iş babasının satmış olduğu arazileri satın almak olmuştur. Burada kendisine bir ev, öğrencilerine bir medrese ve bir de cami yaptırmıştır. (Bkz. Ek-11) (Mesut Türel ile 18.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.2.5. Eserleri

1. Şafii Fıkhnın tümünü kapsayan Cela'ül- Ayn isimli eser: Cela'ul -Ayn Şafii fikhının tümünü kapsamaktadır. 2480 beyitten oluşmaktadır. Bu eserin manzum olarak yazılmış olması Şafii fikhının kolayca öğrenilmesini sağlamıştır. Bu eserin bir bölümü İslam hukuku açısından da çok önem arz eden miras hukuku ile ilgilidir. Kitapta miras hukukunu manzum bir şekilde çok açık olarak anlatan bu bölüm Babül Feraiz olarak isimlendirilmiştir. Ohin Medresesi menşeli müderrisler Şafii fikhı ile ilgili konuları öğretmek için medreselerinde bu eseri okutmaktadırlar. Aynı zamanda birçok Doğu ve Güneydoğu medreselerinde Cela'ul-Ayn eseri okutulmaktadır. Özellikle feraiz bölümü ezberletirir. Medrese öğrencileri bu bölümü manası ile beraber hafızalarına nakş etmektedir. Böylece toplumda birçok âlimin çözemediği miras hukuku ile ilgili meseleleri pratik bir şekilde cevaplandırmaktadırlar. Medreselerde şiire ve nazma büyük ilgi vardır. Nazım yoluyla konuları öğrenmenin öğrencilerde bilginin kalıcı olmasına vesile olmuştur. Bu nedenle eserin manzum olarak yazılmış olması konuların kolayca hafızaya yerleşmesini sağlamıştır (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Alaeddin Cela'ul -Ayn isimli eseri için şunları söylemektedir: *Nazmı güzel ve ibaresi açık bir kitaptır. Dinin temel kaidelerini herkes için gerekli olanla bitirdim. Öğrencilerin rahatça anlayabileceği ve ezberleyebileceği bir fıkah kitabıdır.*

2. Risale fi'l-Mustalahati'l Hadisiye: Hadis iminde hadis müstalahatında manzum olarak yazılmış bir risaledir. Bu eser 140 beyitten teşekkül etmektedir. Bu eserde usülul hadis ile ilgilidir ve manzum olarak yazılmıştır.

3. Tecvid ilmine dair yazdığı Hidayetu's-Sıbyan adlı manzum risalesi: Bu eser de tecvid ilmi ile ilgilidir. Daha küçük yaşta Kur'an eğitimine başlayan çocuklar bu manzum eserle tecvid bilgisini kolaylıkla öğrenmiş olurlar.

4. Va'd ilminde Hulasatu'l- Va'd: va'd ilmi lafız ve mana ilişkisini açıklayan bir ilim dalıdır.

5. İstiare ilminde Hulasatu'l-Beyan: Arap Edebiyatında beyan ilmi önemli bir yer tutmaktadır. Ohin medresesinde de beyan ilmine büyük bir ağırlık verilmektedir. Şeyh Alaeddin, beyanla ilgili risaleleri bir araya getirerek öğrenciler için faydalı bir metin haline getirmiştir.

6. Münazarada Mulahassu'l-Adab ve'l-Münazara: Tartışma usul ve kaidelerini anlatan bir eserdir.

7. Mantık ilmi ile ilgili Tezhibu't-'Tehzib: Şeyh Alaeddin bu eserde mantık ilmine dair bilgileri özet haline getirmiştir.

8. Babası Şeyh Fethullah'ın Kürtçe yazdığı "Elfazu'l-küfri ve'l-kebair" eserini Arapçaya tercüme etmiştir.

9. Muşlu Molla Hasan Efendi el- Ensar'ının Ahzabu'l Üstad adlı eserine yaptığı haşiyeler (Çiçek,2 008: 576-579).

2.3.2.6. Şeyh Alaeddin' in Şeriat Hassasiyeti

Şeyh Alaeddin şeriatın emirlerine uyma hususunda büyük bir titizlik göstermiştir İslam'a aykırı bir durum gördüğünde Hz. Peygamber'in hadisinde de buyrulduğu gibi müdahale etmiştir. *"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zaif derecesidir"* (Müslim, es-Sahih,1,Kitabül İman, 20, h.no: 177, 92). Buna bir örnek verelim: Muş

ovasında iki köyde düğün yapılmış, düğünde zurnalar açıkça çalınmış ve kadın erkek karışık olarak oynamışlar. Şeyh Alaeddin bundan dolayı çok üzülmüş ve bu konuda onları uyarmıştır (Oxini, 2017: 206).

2.3.2.7. Şeyh Alâeddin Hakkında Söylenen Övgü Dolu Sözler

Şeyh Mahmud-i Zokeydi'nin sözleri:

“Şeyh Alâeddin Efendi her hususta herkesten üstün olduğu için şeyh Mahmudi zokaydı hazretleri hangi özelliğini benimle değiştirmek istese ben hemen değiştirdim, buyururdu.”

Şeyh Selimi Hizani'nin sözleri:

“Şeyh Selimim hezani bazı şeyhlerden Hazretten sonra içlerinde bir tek mürşidi kâmil hazretti oda gitti dediklerini duyunca şeyh selim şöyle cevap verdi: “Evet, hazret vefat etti şeyh alauddin efendiyi nerye koyuyorsunuz? Çünkü Allaha hamd olsun o hayattadır ve irşada devam ediyor.”

Şeyh Masum'un sözleri

Hazretin torunu Şeyh Takiyyuddin hazretleri şeyh Alâeddin'in vefat ettiği yıl Şeyh Masum'un hep üzüntülü olduğunu belirtmiştir. Şeyh Mahsum, Şeyh Alaeddin için şunları söylemiştir: *“ikimiz birbirimizden ayrılmayan iki arkadaştık, devlet tarafından yapılan şiddetlerde sürgünde beraberdik, dertlerde beraberdik. Bayramlarda düğünlerde ve diğer sevinç günlerinde hep beraberdik. Tek bir gün onun halinin değiştiğini görmedim. Belki mübarek tabiatı daima bir hal üzereydi. Onun gibisini ne görmüş ne de duymuştum.”*

İlme verdiği önem, hayatında yaptığı örnek uygulamalar ile bu şekilde görülmüştür. Servetinin büyük kısmını ilmi hizmetler yolunda harcamıştır. Kitaplarını talebelerinin hizmetine sunmuştur. Gaziantep'te hapiste bile ders vermiş olup ilmi hizmetlerine devam etmiştir. Her iki dünyada da kurtuluşun ilimde olduğunu söyleyerek ilme verdiği önemi belirtmiştir (Oxini, 2017: 192-194).

2.3.3. Şeyh Ma'ruf

1880 yılında Norşinde dünya'ya gelmiştir. Babası Şeyh Fethulla-i Verkanisî annesi ise Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin kızı Tayyibe Hanım'dır. Şeyh Ma'ruf; âlim, zeki, salih, din ve dünya işlerinde kendisinden istifade edilen bir zat olarak tanınmıştır. Âlimlerin, şeyhlerin ve eski olayların nakli konusunda canlı tarih olarak bilinmektedir. Şeyh Maruf, medresedeki sıralı kitaplar olarak tabir edilen 12 ilimde birikimli ve çok mahir bir âlim olup güçlü bir hafızaya sahip olduğu görülmüştür. İslam tarihi ve siyer konusunda çok derin bir bilgiye sahip olduğu yanında okuyan talebeleri, sohbetini dinleyen kişiler tarafından dile getirilmiştir. Şeyh Alaeddin'in Şeyh Maruf ile ilgili şu sözü nakledilmektedir: “Şeyh Maruf'un yanında eski âlimlerden, büyük şahsiyetlerden bahsedildiği zaman kimse Onun kadar kapsayıcı bir bilgiye sahip değildir.” .Hayatının büyük bölümünü Muşun Bulanık ilçesine bağlı Koğak köyünde müderrislikle geçirdi. Doksan kırk üç sene yaşadı ve hicri 1395 (M.5 Kasım 1975) yılında vefat etmiştir. Bitlis'te babası Şeyh Fethullah'ın kabrinin yanına defnedilmiştir (Nesih Sarıkaya ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.4. Şeyh Cüneyd

Şeyh Alaeddin ile ana-baba bir, kardeş olan Şeyh Cüneyd, bölgenin âlimleri arasında keskin zekâsı, ilmi vukufiyeti ve tefsir sahasındaki derinliğiyle ün salmıştır Mederesede okutulan ilimlerde mudakkik bir âlim olarak tanınmıştır. Özellikle tefsirde ve Beydavi tefsiri üzerinde son derece yetkin olduğu bilinmektedir. Hicri 1311 yılında dünyaya gelen Şeyh Cüneyd, abisi Şeyh Alaeddin'den altı yıl sonra hicri 1375 (M. 1955) tarihinde vefat etmiştir. O da zamanının önde gelen âlimleri arasında yer almıştır. Meseleleri ince eleyip sık dokuyan bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. İçinde Ohin'in de olduğu, Bitlis ve Muş illerinin değişik yörelerinde ders vermiş, talebe yetiştirmiş ve eserler te'lif etmiştir (Oxini, 2017: 142).

2.3.4.1. Şeyh Cüneyd'in Eserleri

1. Kazi Beydavi tefsirinin Kehf süresi kısmına yazmış olduğu haşiye: Doğu medreselerinde tefsir ilminde Kazi tefsiri çok önemli bir yere sahiptir. Şeyh Cüneyt,

Kazi Beydavi tefsirinin Kehf suresi bölümü için 119 sayfalık bir haşiye yazmıştır. Bu haşiyenin çok önemli noktaları açıkladığını görmekteyiz.

2. Siirtli Molla Halil'in Arap dili grameri üzerine yapmış olduğu el-Kafiyetü'l-Kübra'sını özetlediği eseri: Siirtli Molla Halil 19. Asrın önemli âlimlerindedir. Şeyh Cüneyt Molla Halil'in el kafiyetü'l Kübra isimli eserini çok güzel bir şekilde özetlemiştir. Bu eser henüz basılmamıştır. Şeyh Cüneyt, bu eserinde geçen Nahiv ilmi ile ilgili ciddi meseleleri kısa ve özet ibarelerle açıklamıştır

3. Arap edebiyatında ünlü “*Banet Suadu*” kasidesi üzerine yapmış olduğu şerh: Arap edebiyatında önemli bir yere sahip Banet Suadu kasidesi Şeyh Cüneyt tarafından şerh edilmiştir (Çiçek, 2008: 579).

Banet Suadu diğer ismi ile Kaside-i Bürde, Ka'b b. Zübeyr'in Hz. Peygamber'e yazmış olduğu övgülerden oluşan beyitlerdir. Cahiliye döneminin tanınmış şairlerinden Zübeyir b. Ebu Selman ölmeden önce oğulları olan Ka'b ile Büceyre'ye peygamberin gelmesinin yakın olduğunu, Hz. Peygamber'e tabi olmalarını tavsiye etmiştir. İki kardeş Medine'ye doğru yola çıkmıştır. Ka'b Medine yakınlarında kalırken Büceyre Medine'ye gidip Resulullah ile görüşüp Müslüman olmuştur Kâ'b ise Müslüman olmayarak Peygamberimizi hicv eden bir şiir yazmıştır. Bunun üzerine Resulullah Kab'ın kanının helal olduğu konusunda fetrva verdiği rivayet edilmiştir. Büceyre, kardeşi Kab'a bir mektup göndererek bazı şairler hakkında ölüm kararı verildiğini, ancak pişman olup Resulullah'ın huzuruna gelerek tövbe edenleri, Resulullah'ın aff edeceğini bildirir. Bunun üzerine Ka'b yüzü örtülü olarak Mescid-i Nebevi'de Resulullah'ın huzuruna çıkarak söyle söylemiştir: Ka'b'ın Medine'ye tövbe etmek amacıyla geldiğini, af talebinin kabul edilip edilmeyeceğini Resulullahtan sorar. Peygamber Efendimiz af talebinin kabul edileceğini söyler. Bunun üzerine Ka'b üzerindeki örtüyü çıkararak kendisinin Ka'b olduğunu söyler. Ka'b Müslüman olup meşhur Banet Suadu kasidesini okumuştur. Bu kaside Hz. Muhammed'i öven şiirlerdir. Peygamberimiz bu kasideyi çok beğenmiş Kaside-i Bürde adını vermiştir (Demirayak, 2001: 566-568).

4. Tasavvuf edebiyatında ünlü olan İbn Farid'in divanının “*Taiyyetü'l-Kübra*” kasidesinin bir kısmına yazmış olduğu şerh.

5. Yine İbn Farid divanından Mimi kasidesinin yedi beytine yazdığı şerh: Şeyh Cüneyd bu beyitleri tasavvuf felsefesiyle yazmıştır. Uzun bir şerhtir.

6. Biri Arapça ikisi Farsça olan üç kaside: Arapça olan kaside 80 beyitten oluşmaktadır. Frsça olan kaside 20 beyitten oluşmaktadır. Şeyh Cüneyd Farsça olan kasidesinde Medine-i Münevvere'ye olan hasret ve aşkını dile getirmiştir. 125 mısralık ikinci farsça kasidesini ise Norşin'li şeyhi Şeyh Diyaüddin (Hazret) hakkında yazmıştır.

7. İslam miras hukukunu özetleyen kısa bir metin.

Şeyh Cüneyd in yazdığı bu eserler onun ilmdeki derinliğini, birikimini ve keskin zekâsının varlığını göstermektedir (Çiçek, 2008: 579-580).

2.3.5. Şeyh Bahaüddin

Genç yaşta, henüz evlenmeden vefat etmiştir. İlimde ve fazilette akranlarından geri olmadığı görülmüştür. Sıra kitaplarını da bitirmemiştir. Oldukça cesaretli ve halk arsanda cesaretiyle tanınmaktadır. Kavga eden iki taraf arasında yanlışlıkla öldürülmüştür. Norşin'de dedesi Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin yanında medfundur (Rahmetullah Ayte ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.6. Şeyh Kutbuddin

Şeyh Kutbuddin, Şeyh Fethullah'ın en küçük oğlu olup, o da büyük bir âlim olarak ilmi hizmetlerde bulunmuştur. Güzel bir ahlaka sahip olduğu bilinmektedir. Abisi Şeyh Alaeddin'in yanında Nakşi tarikatında seyr-u süluka girmiştir. İlimle uğraşmayı seven ve öğrenci yetiştiren bir zat olarak hayatını sürdürmüştür. Hayatının ekseriyetini Muş Bulanık'a bağlı Kopo köyünde geçirmiştir. Hicri 1365 yılında Kopo köyünde hayata veda etmiş, orada defnedilmiştir.(Mesut Türel ile 18.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.7. Şeyh Mazhar Efendi

Hicri 1331 yılında ocak ayının başlarında dünyaya gelen Şeyh Mazhar Efendi, tüm ilim tahsilini babasının yanında yapmış ve ilmi icazeti babası Şeyh

Alaeddin'den almıştır. İlmî seviyesi gayet yüksek olup birçok âlimin çözemediği şer-i meseleler konusunda kendisine başvurulmuştur.

Kadiri seyidlerinden şeyh Abdulbari'nin kızıyla evlenen şeyh Mazhar Efendinin dördü erkek ikisi kız olmak üzere altı çocuğu vardır. Oğullarından Şeyh Safvetullah ile Şeyh Hikmetullah büyük bir ilim sahibi olup, özellikle Şeyh Mazhar'ın şu an hayatta olmayan, genç yaşta ve babasından bir yıl sonra vefat eden oğlu şeyh Safvetullah kendi döneminde sayılı âlimler arasında yerini almıştır. (Rahmetullah Ayte ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Mazhar Efendi, bir yandan ilimle meşgul olurken diğer taraftan da seyr-u sülukla⁴ da iştigal etmiştir. 13 sene babası Şeyh Alaeddin hazretlerinin yanında nefsin tezkiyesine yönelik tasavvuf eğitimine devam etmesine rağmen şeyh Alaeddin hazretleri hiç kimseye hilafet vermediği gibi ona da hilafet vermemiştir. Şeyh Alaeddin; hilafet vermediği çocuklarına, Norşin'deki Muhammed Diyaüddin'den hilafet alan, Şeyh Mahmud-i Karaköyü'nün yanında tasavvuf eğitimine devam etmelerini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine şeyh Mazhar Efendi Suriye'ye Şeyh Mahmud-i Karaköy-ü'nün yanında tasavvuf eğitimini almaya gitmiş ve beş altı ay içinde hilafet almıştır. Şeyh Mahmud-i Karaköyü Şeyh Mazhar'a hilafet verirken şöyle demiştir: “Şeyh Alaeddin'in, sizin ve benim misalim şuna benzer. Bir adam gaz lambasının her şeyini hazırlar, gazını doldurur, fitilini içine, kibritini de yanına bırakır, bir başkası da gelir fitilini yakar. Aslında şeyh Alaeddin sizleri mükemmel bir hâle getirmişti, bana fitili tutuşturmak yani hilafet vermek kalmıştı.” (Fethullah Ayte ile 16. 05. 2019 tarihinde yapılan görüşme).

Zamanında güncel meselelere dair kendisine sorulan müşkül sorulara vermiş olduğu cevaplar, “Mektubat” adlı kitapta bir araya toplanmıştır. Şeyh Mazhar Efendi'nin en büyük özelliklerinden birisi onun sahip olduğu hilmi ve tevazusudur. O hilmin hazinesi olarak tanınıp bilinmektedir. Yaşadığı süre içinde kimsenin kalbini

⁴Seyr-i süluk: Talibin bir mürşidin gözetiminde yaptığı manevi yolculuk anlamında tasavvuf terimi (Uludağ, 2010: 127-128).

kırıp ve kimseye kimseye kızdığı görülmemiştir. Gerek torunları olsun gerekse kardeşlerinin torunları olsun başına üşüşmelerine kendisini rahatsız etmelerine rağmen onlara kızmadığı, onları azarlamadığı bilinmektedir. O, güler yüzlü olup acılı anlarında bile güler yüzlülüğünden herhangi bir eksiklik meydana getirmemiştir (Rahmetullah Ayte ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Mazhar Efendi, bir yandan ilimle meşgul olurken öte yandan da ailenin başta geçimi olmak üzere her türlü ihtiyacıyla uğraşan bir zat olarak görülmüştür. Babası şeyh Alaeddin hazretlerinden sonra gerek tüm ailenin gerekse talebelerin ihtiyaçlarının giderilmesiyle uğraşmıştır. Şeyh Mazhar Efendi ailenin geçimi ile uğraşırken irşad hizmetinden de geri kalmamıştır. Bitlis, Muş ve Van çevresinde çok sayıda müridleri bulunmaktadır. Yine insanların arasındaki anlaşmazlıkların çözümü amacıyla barış yapmaya katılmış, sorunun daha fazla büyümesinin önüne geçerek insanlar arasındaki dargınlıkları gidermiştir. Öyle ki, vefatı da Bitlis'e bağlı Baykan ilçesindeki bir barış esnasında vuku bulmuştur. Vefatından önce büyük zatların (Şeyh Abdurrahman-i Taği, şeyh Diyauddin, dedesi şeyh Fethullah, babası şeyh Alaeddin)'in vefatlarından bahsetmiş ve bir nevi kendi vefatına işaret etmiştir. Tarafların anlaşmasından sonra ânî bir şekilde 1 Ocak 1989 tarihinde yetmiş beş yaşında iken bu fani dünyadan ebedi âleme göç etmiştir. Şeyh Alaeddin hazretlerinin talebelerinden olan Mutki'nin Godiş köyünden, meşhur âlim ve şair molla Nurullah, şeyh Mazhar efendinin özelliklerini şöyle sıralamıştır.: *“O âlim idi, ilimde mahir idi. Önemli te'lifleri, çok sayıda fetvaları olmakla beraber insanlar ondan çokça istifade ediyorlardı. İnsanlar dini konularda kendisine sıkça başvuruyordu. Onun çözemediği müşkülât yoktu. Şeyh Mazhar Efendi meşakkatlere karşı sabırlıydı. Tabii bir hilim sahibiydi. Bütün tahsilini babası şeyh Alaeddin hazretlerinin yanında yaptı.”*(Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.7.1. Şeyh Mazhar Efendi'nin Ön Plana Çıkanlar Talebeleri

1. Türkiye çapında ün salan Sadreddin Yüksel
2. Nizipli Molla Salih
3. Muş'a bağlı bulunan Avzüt köyünden halife, müderris, Molla Kamil

4. Ahlat'a bağlı Kuştiyan köyünden Molla Sıddık. Şeyh Mazhar Efendi bunlar gibi nice talebeler yetiştirmiştir. (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme)

2.3.7.2. Şeyh Mazhar'ın Halifeleri

1. Şeyh Safvetullah (Oğludur)

2. Molla Üzeyir. Tatvan'a bağlı Kamer köyünden olup, Van dolaylarında irşad görevini yapmıştır. İyi bir âlim ve mutasavvuf olarak bilinmektedir..

3. Antepli Molla Alaeddin: Bu zat ta Ağrı dolaylarında müderrislik ve irşad vazifesini yerine getirmiştir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.7.3. Eserleri

1. Nehcetü'z-Zekiyye fi Adab-i Tarikati'n-Nakşibendiyye: Şeyh Mazhar'ın yazdığı bu eser 287 sayfadan ibrettir. Bu eser tasavvufa ait olup el yazısıyla yazılmıştır. Tasavvufla ilgili önemli bilgiler veren bu eser son derece faydalıdır.

2. El-Mektubatu'l Mazhariyye: Bu eser fıkıh konularıyla ilgilidir. Şeyh Mazhar, bu eserinde günümüz toplumunda çözüm bekleyen güncel fıkhi konularla ilgili bilgiler vermektedir. Bu mektuplar incelendiğinde çok uzun bir araştırmanın sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Şafi fıkıh kaynaklarının çok detaylı bir şekilde incelendiği görülmektedir. Bu kitap 112 mektuptan meydana gelmektedir. Ayrıca bu mektuplarda tasavvuf adabı ile ilgili bilgiler mevcuttur. Burada esas önemli olan Şeyh Mazhar'ın fıkhi meseleler ile ilgili yazdığı mektuplardır. Bu mektupların yazılmasında büyük bir emek verilip araştırmanın yapıldığı açıkça görülmektedir.

3. Risaletün fi Hakki'l- Kadai ve'l Kaderi: Şeyh Mazhar'ın yazdığı bu eser 15 sayfa olup el yazması ile yazılmıştır. Şeyh Mazhar, bu eserinde ehl-i sünnet çizgisini savunmakta olup Cebriye ile Kaderiye'yi reddetmektedir.

4. Nefu'l-Eimme fi iskatı ma fi'z- Zimme.

5. Telhisu Nefi'l Eimme fi İskati ma fi'z- Zimme: Şey Mazhar'ın yazmış olduğu bu her iki kitapta da halk arasında iskat olarak bilinen konuyu detaylı bir şekilde ele almıştır. Bu eser 53 sayfadan ibarettir. Bu eserde iskatin fikhi sıhhati konusu açıklanmaktadır (Çiçek, 2008: 580-581).

2.3.8. Şeyh Halid

Hicri 1334 yılı şubat ayında Verkanıs'ta dünyaya gelen şeyh Halid üç kardeş arasında en büyük âlim olarak tanınmıştır. Bazı kimseler onu Şeyh Halid-i Oreki ile kıyaslamıştır. İlim tahsilini babası Şeyh Alaeddin'in yanında yapmış ve ondan icazet almıştır. Tasavvufi eğitimini de babasının yanında başlamasına ve on iki yıl babasının yanında eğitim almasına rağmen babası Şeyh Alaeddin, kimseye hilafet vermediği gibi ona da hilafet vermemiştir. Şeyh Halid Efendi, babasının tavsiyesi üzerine abisi şeyh Mazhar efendiyle beraber Şeyh Mahmud-i Karaköyü'ye intisab edip kısa zamanda ondan hilafet almıştır. Şeyh Halid Efendi Zokeyd şeyhlerinden olan şeyh Mahmud'un kızıyla evli olup, beşi erkek, dördü kız olmak üzere dokuz çocuğu olduğu bilinmektedir. Erkek çocuklarının tamamı medrese ilimlerini tahsil etmişlerdir. Şeyh Halid Efendi çocukken bile akranlarından apayrı özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Küçük yaşlarda iken bile kimseye minnet etmediği bilinmektedir Bir defasında annesi onu havuzun başında oturup ekmeğini havuzun suyuna batırdığını ve yediğini görüyor. “Oğlum Halid ne yapıyorsun?” diye soruyor. Şeyh Halid Efendi de Kürtçe olarak “*Dayê nanê xwe dixûm bi avê, minneta kesi nawê*” (ekmeğimi suyla yiyorum, kimsenin minnetini çekmiyorum,) cevabını vermiştir (Oxini, 2017: 212-215).

Molla Nurullah da Şeyh Halid Efendi'yi şöyle anlatıyor: “*Şeyh Halid, büyük bir âlim, şöhretli bir hoca idi. döneminin en iyi âlimlerinden biriydi. İnsanlar onun ilminden faydalanıyordu. Özellikle de ilimde mahir olan âlimler, onu Üçüncü Halid diye adlandırılıyordu. (Mevlana Halid-i Bağdadi ve Molla Halid-i Oreki'den sonra). Büyük aşiretler arasında barışı tesis etme yönünden insanların en cesuru idi. Yine insanlardan dini yönden meydana gelen kusurlara karşı şiddetli bir şekilde mücadele ediyordu. Çok heybetliydi. Dedesi Şeyh Fethullah'ın heybetinin, büyük dedeleri Hz. Ömer'in heybetine benzemesi gibi şeyh Halid'in heybeti de dedesi şeyh Fethullah'ın heybetine benziyordu. Gerek Arapça gerekse Farsça olsun bütün tahsilini abisi Şeyh*

Mazhar gibi babasının yanında tamamlamıştı. İster sağlığında veya hastalığında isterse seferde veya hadarda (memleketinde-evinde) olsun hiçbir zaman ders vermekten geri kalmıyordu.” Cömertliği ile de insanlar arasında meşhur olmuş, şefkati, merhameti ve vefası üst düzey bir insan olarak görülmüştür. Bir yere gittiğinde orada bir dostu, bir tanıdığı olsa onu görmeden oradan ayrılmadığı bilinmektedir. Onun en büyük özelliği sahip olduğu derin ilmidir. Molla Sadreddin Yüksel onun sahip olduğu ilmi hakkında şöyle bir şهادette bulunmuştur. İbrahim Sarımurat hocadan nakledildiğine göre, Sadreddin Yüksel bir defasında Ohin’e ziyarete gelmiştir. Talebeler hocalarıyla beraber gezi amaçlı “Ganisark” denilen mesire alanına gitmişlerdir. Sadreddin hoca da onlara eşlik etmiştir. Bu sırada Şeyh Mazhar efendinin oğlu şeyh Safvetullah Efendi, Suyuti diye meşhur olan kitap üzerine yazılan Ebu Talib haşiyesinden bir bölümün açıklamasını sormuştur. Sadreddin hoca bu müşkül bölümü biraz inceledikten sonra Şeyh Alaeddin’in kendi kitabını istemiştir. Çünkü onda Şeyh Alaeddin Efendi’nin müşkül yerlere dair bazı açıklamaları olduğu bilinmektedir. Şeyh Safvetullah Efendi, o konuyla alakalı Şeyh Alaeddin Efendi’nin herhangi bir haşiyesinin olmadığını yalnız yanlarında bulunan bir kitapta amcası şeyh Halid Efendi’nin haşiyesinin olduğunu söyleyince Sadreddin hoca, o kitabı getirin ben Şeyh Halid’in haşiyesine bakmayacağım, diye söylemiştir. Kitap kendisine verildiğinde eliyle şeyh Halid Efendi’nin haşiyesini kapatmıştır. Biraz mütalaa etmiş bir mana veremeyince elini haşiyenin üzerinden kaldırmıştır. Şeyh Halid Efendi’nin haşiyesine bakmış sonra da demiş ki:”Safvetullah! Şeyh Halid’in vermiş olduğu mana olmazsa burası izah edilmez” ve talebelere “Ey talebeler! Demeyin Molla Sadreddin o kadar meşhur olmasına rağmen buraya bir mana veremedi de Şeyh Halid mana verdi. Şeyh Halid’de olan halis zekâ hiçbirimizde yoktur. Fakat şeyh Halid’in şeyhliği onun âlimliğini gizlemiştir. İnsanlar Şeyh Halid diyor, Molla Halid demiyor. Eğer onun şeyhliği ön plana çıkmasaydı o, dünya çapında bir âlim olurdu.” Evet, onun şeyhliği ilmını gizlemiştir. Ancak onun ilmi derecesinin yüksekliği yanında şeyhliğiyle de üst düzeyde olduğu bilinmektedir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Halid Efendi dertlere, sıkıntılara, hastalıklara karşı metaneti, sabrı, dayanma gücü üst düzeyde olan bir insan olarak bilinmektedir. Son zamanlarında kemik kanserine yakalanmasına ve şiddetli bir şekilde acı çekmesine rağmen onun

hastalığından şikâyetine dair herhangi bir serzenişte bulunduğu kimsenin şahitliği vuku bulmuş değildir. O, bu hastalığına ve acılarına rağmen namazını normal bir şekilde kılmaya devam etmiştir. Öyle ki, doktoru namazını yatağında kılmasını yoksa kemiklerinin kırılabileceğini söylemesine rağmen, namazını ayakta kılmaya devam etmiştir. Bu durum da onun ibadete olan düşkünlüğünü, dini vecibelere olan hassasiyetini ortaya koymaktadır. Şeyh Halid Efendi, Resulullah (s.a.v.)'in sünnetine muhalefet etmekten şiddetli bir şekilde imtina etmiştir. Son zamanlarında hastalığı artmasına rağmen bu konudaki hassasiyeti devam ettiği görülmüştür. Tedavi amacıyla Ankara'ya gitmiş ve oradaki amcası oğulları, amcasının torunları hizmetinden geri kalmamışlar hatta Şeyh Halid Efendi'ye hizmeti şeref saymışlardır. Bir defasında amcasının oğlu Muş eski milletvekili merhum Kasım Emre de duasını alırım diye hizmetinde bulunuyor ve şalvarını giymesine yardımcı olmuştur.. Önemsemeden önce sol bacağına şalvardan geçirmeye çalışınca, Şeyh Halid Efendi önce sağ bacağına geçirmesini söylemiştir. Kasım Emre de “*Allah senden razı olsun. Sen rahatsızsın şalvarını giy de nasıl giyersen giy,*” deyince, Şeyh Halid efendi kızarak: “*Bu güne kadar Resulullah (s.a.v.)'in sünnetine muhalif bir davranış içerisinde bulunmadım. Son zamanlarımda beni Resulullah (s.a.v.)'in sünnetine muhalif bir harekette bulundurmaya mı niyetin var,*” diye söylemişti (Fethullah Ayte ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Uzun yıllar boyu sigara içen Şeyh Halid Efendi, yine dini hassasiyetinin bir sonucu olarak sigarayı terk etmiştir. Şöyle ki bir defasında sigara içmek tütünü bitmiş, o da birisinden tütün istemiştir. İçtiği bu tütün değişik bir tütün olunca gece boyunca öksürmesine ve uyuyamamasına yol açmıştır. Geç uyuduğu için de uyandığında teheccüd namazının vaktinin geçtiğini fark etmiştir. Bu durum karşısında çok müteessir olmuş ve şöyle söylemiştir: “*Kırk yıldır teheccüd namazım geçmiyordu. Bu sigara yüzünden teheccüd namazımı kaçırdım. Sigara içmek, teheccüd namazımı kaçırmaya değer mi,*” diyerek bir daha sigaraya ağzını sürmemiştir. Şeyh Halid Efendi, bölgede meydana gelen husumetlerde barış adına büyük rol oynamış ve husumetlerin büyümesini engellemiştir. Onun, içinde olduğu hiçbir barış sonuçsuz kalmamıştır. Ayrıca civar köylerde cami ve medreselerin inşasına yönelik olarak büyük çaba sarf etmiştir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.8.1. Şeyh Halid'in Belli Başlı Talebeleri

1. Molla Nurullah-ı Godişkî: Yazmış olduğu şiirler ve manzum eserleriyle meşhurdur. Arapça, Farsça ve Kürtçe olarak kaleme aldığı şiirleri vardır. Hatta Elfiyye adlı nahiv kitabının şerhi olan, Suyuti olarak bilinen “Behcetü'l-Merdiyye” kitabında İmam Suyuti'nin Elfiyye'deki eksiklikleri tamamlamak üzere nesir halinde yazmıştır. Ayrıca “tetimme” olarak geçen kısımları Elfiyye'ye uygun şekilde manzum olarak yazmıştır. Ayrıca 6666 beyitten oluşan şemail-i şerifi kaleme almıştır. Bunlar yanında çok sayıda da talebe yetiştirmiştir.

2. Mutkili Molla Muhammed Şirin: İyi bir âlim olup Muş ve Çanakkalede müftülük yapmıştır.

3. Arbolu Şeyh Mahmud: ilmiyle meşhur, hizmetiyle tanınmış bir zattır.

4. Molla Hüseyin-i Sisemî: Zühdü ve takvasıyla meşhur olup, birçok talebe yetiştirmiştir.

5. Molla Hüseyin-i Diyarbekrî

6. Molla Abdusselam-ı Diyarbekrî. Bunlar dışında da çok sayıda talebe yetiştirmiştir (Fethullah Ayte ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.8.2. Halifeleri

1. Şeyh Selim-i Zokeyd-i

2. Molla Abdurrahman Karaköy-ü

3. Molla Abdullah Karaköy-ü

4. Malazgirtli Molla Abdullah

5. Molla Ma'sum el-Godişk-i

6. Molla Hüseyin-i Şirvani.

Şeyh Halid Efendi son zamanlarda yakalanmış olduğu kemik kanserinden dolayı yattığı Ankara'daki Çankaya hastanesinde 25 Ocak 1986 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Ohin'e getirilerek babası Şeyh Alaeddin'in yanında defnedilmiştir (Fethullah AYTE ile 18. 05. 2019 tarihinde yapılan mülakat).

2.3.9. Şeyh Asım Efendi

Şeyh Alaeddin'in üçüncü oğlu olup hicri 1341 yılının mart ayında Ohin'de dünyaya gelmiştir. İlim tahsilini babasının yanında yapıp icazet almıştır. Tasavvufi eğitimini de babasının yanında yaptığı halde hilafet alamamıştır. Babasının vefatından sonra o da babasının vasiyeti üzerine ağabeyleriyle beraber Şeyh Mahmud-i Karaköyü'ye gidip intisab etmiş, ancak ağabeyleri hilafet aldıkları halde kendisi alamadan şeyhi vefat etmiştir. Bununla beraber şeyhinin vefatı esnasındaki işaretiyle Şeyh Muhammed Diyaüddin'in torunu olan Şeyh Takiyyuddin'e gidip intisab etmiş ve hilafet almıştır (Fethullah AYTE ile 16. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Şeyh Asım Efendi dünyaya fazla ehemmiyet vermeyen bir zat olarak bilinmektedir. Vefat edinceye kadar devamlı Allah yolunda ilim ve irşad vazifesi ile meşgul olmuştur. Kendisinin çok az konuştuğu ifade edilmiştir, Bir soru sorulmadan konuşmamaya özen gösteren biri olarak görülmüştür. Soru sorulunca da çok mükemmel bir şekilde cevap verdiği görülmüştür. İlimde çok mahir olup kendisine sorulan sorulara net bir şekilde cevap verdiği tanık olunmuştur (Rahmetullah AYTE ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.9.1. Şeyh Asım Efendi'nin Yetiştirdiği Halifeler

1. Molla Mahfuz
2. Molla Abdullah-ı Verkanisî
3. Molla Muhammed-i Sak-i
4. Molla Muhammed Şirin-i Mutki
5. Muhammed Bakır

6. Molla Nimetullah
7. Molla Fethullah
8. Molla Zahid
9. Molla Mes'ud
10. Seyyid Ali Becirman-i
11. Molla Abdulkerim
12. Molla Nu'man
13. Molla Ahmed
14. Molla Cafer
15. Molla Mevlüd
16. Şeyh Cemaluddin
17. Molla Muhlis

Molla Hikmet (Fethullah Ayte ile 18. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.9.2. Bazı Talebeleri

1. Şeyh Safvetullah: Abisi Şeyh Mazahar'ın oğludur. İlimde büyük bir birikime sahip olup birçok talebe yetiştirmiş ve eser üretmiştir.
2. Molla Abdurrahman ve Molla Abdullah. Bu iki zat kardeş olup Şeyh Mahmud-u Karaköyü'nün yeğenleridirler.
3. Molla Zahid ve Molla Mesud Şeyh Asım efendinin oğullarıdır.
4. Molla Zeki Tapan
5. Molla Zeki Kazoğan

Şeyh Asım efendinin “*Birket’ül-Kelimat*” isimli sadat-ı nakşibendiyyeyi anlatan bir eseri mevcuttur. 12 Temmuz 2011 tarihinde 92 yaşında iken bu fani dünyadan ebedi mekâna irtihal etti (Mesut Türel ile 17. 05. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.10. Şeyh Safvetullah

Şeyh Safvetullah Şeyh Mazhar’ın oğludur. 1937 yılında dünyaya gelmiştir. Vefat tarihi 1991'dir. Ohin müderrisleri içerisinde çok zeki ve birikimli âlimlerden biridir. Kısa bir ömür yaşamasına rağmen ilmi birikimi, yetiştirdiği talebeler bıraktığı eserlerle büyük hizmetler vermiştir. Onun döneminde genç olsun yaşlı olsun bütün âlimler onun ilmini takdir etmişlerdir. Kaleme aldığı birçok eseri mevcuttur. İlminin yüksekliği yanında ahlakı, takvası, hilmi ve tevazusuyla ön plana çıkmıştır. O bütün yönleriyle mükemmel bir şahsiyet olarak tanınmaktadır. Öyle ki, vefat ettiğinde kabrin başında bulunan Norşin’li şeyh Ma’sum hazretlerinin oğlu Şeyh Nureddin şöyle buyurmuştur: “*Âlimin ölümü âlemin ölümüdür,*” sözü Şeyh Safvetullah için geçerlidir (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.3.10.1. Şeyh Safvetullah’ın Eserleri

1. Şerhu feraid-i Celaü'l Ayn: Cela’ ül- Ayn Şeyh Safvetullah’ın dedesi Şeyh Alaaddin tarafından kaleme alınmıştır. Şeyh Safvetullah bu eserin feraiz kısmını ayrı bir kitap olarak Şerh etmiştir. Şeyh Safvetullah feraiz ile ilgili kısmı altı başlığı ihtiva edecek şekilde ele almıştır. Metinde geçen feraizde ilgili meselelere örnek vermiş, konuyu detaylı bir şekilde açıklığa kavuşturmuştur. Ayrıca şerhin sonuna bazı eklemeler yapmıştır.

2. Şerhu Kızıl İcaz: Bu eser mantık ilmi ile ilgili olup Bediüzzaman Said Nursi tarafından telif edilmiştir. Kızıl icaz oldukça anlaşılması zor bir kitaptır. Şeyh Safvetullah bu eseri detaylı bir şekilde şerh etmiştir. Bu şerh çok yorucu bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bir eserdir. Şeyh Safvetullah bu eserde toplu mana vermekten kaçınmıştır.

3. Kitabü'l Fünunü'l Muhtelif: Şeyh Safvetullah bu eserinde medresede okutulan sıralı kitaplardaki, yani medresedeki bütün ilimlerin ihtilafatlarını ele almıştır. Bütün ilmlerde bulunan muhtelif meseleleri tashih etmiştir.

Bu eseri incelediğinde büyük bir emek harcanarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu eser 623 sayfadan ibarettir. Şeyh Safvetullah bu eserinde tam 35 kitabın tashihini yapmıştır. Bu eser medrese öğrencilerinin, medrese hocalarının çokça istifade edebileceği önemli bir çalışmadır (Çiçek, 2008: 582-583).

2.4. Ohin Medresesinin Yetiştirdiği Âlimler

Ohin Medresesinin uyguladığı medrese müfredatı, birçok âlimin yetişmesine vesile olmuştur. Medresede okutulan Nahiv, Sarf, Fıkıh, Hadis, Kelam, Akaid, Tefsir, Usul'ül- fıkıh, Mantık, İstiare, Beyan, Bedi', Va'd, Farsça ilim dalları donanımlı âlimlerin yetişmesini sağlamıştır. Bu âlimler, bölgede ve Türkiye çapında medreseler kurup büyük ilmi hizmetler yapmışlardır. Ohin Medresesinde yetişen âlimler, diğer medrese âlimlerinden farklı olarak eser üretmişlerdir. Bu çalışmada, hayatlarına ulaşılabilen önemli âlimler hakkında bilgi verilmiştir (Fethullah AYTE ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.1. Molla Muştak Aydın

Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Şehveli köyü (Okçular) denilince akla ilk gelen Aydın ailesidir. Molla Muştak'ın babası Molla Abdullah Aydın meşhur tasavvufun pîrlerinden Şeyh Abdurrahman-ı Tağî ve yine büyük âlim ve mutasavvuf Şeyh Fethullah el Verkanisî'nin yanlarında yetişmiş, derslerini onlardan almış bir zattır. Molla Abdullah Aydın 1920 ve 1930'lu yıllardan itibaren Okçular eski ismiyle Şehveli köyüne yerleşir ve orada imamlık yapar. Molla Abdullah'ın 6 tane oğlu da medrese eğitiminden geçerek gerek Okçular köyünde ve gerek diğer civar köylerde ilme ve dine büyük hizmetleri olmuştur. Öyle ki son zamanlara kadar da medrese sistemindeki 12 ilme olan ilgileri ve hizmetleri devam etmektedir. Molla Abdulhakim, Molla Said, Molla Yahya, Molla Zekeriya, Molla Muştak, Molla Salih, olmak üzere altı kardeş de Molla Abdullah'ın çocuklarıdır. Özellikle Muş ve çevresinde ve doğunun birçok yerinde meşhur olan büyük âlim Molla Muştak'ın

hayatı ve ilmi hizmetleri oldukça önem arz etmektedir. Molla Muştak, 1936 yılında Muş'un Bulanık ilçesinin Okçular eski ismiyle Şehveli köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Molla Abdullah, annesi Hamide Hanım'dır. Kur'an'ı Kerim ve ilmihal dersini babası Molla Abdullah'ın yanında almıştır.10 yaşında iken babası Molla Abdullah vefat etmiş,12 yaşında medrese eğitimine başlamıştır. Bölgede meşhur âlimlerden Norşin medresesinde Şeyh Taha'nın yanında okumuştur. Daha sonra meşhur âlimlerden Tendürek'li Molla Zahir'in medresesinde okumuştur. Daha sonra Bitlis'in Motki ilçesinin Ohin medresesinde Şeyh Halit Hoca Efendi, Şeyh Mezher Hoca Efendi ve Şeyh Asım Hoca Efendi'nin yanında ders alarak medrese tahsilini bitirmiştir.Molla Muştak daha talebe iken gerek zekâsı ve gerekse ilimde gösterdiği yüksek gayretle yaptığı tahsil ve gösterdiği başarı bölgede meşhur olmuştur.22 yaşında iken kendi köyü olan Okçular eski ismi (Şehveli) köyünde imamlık yapmaya başlamıştır..1958-1978 yılları arasında her yıl sayıları 25 ile 40 arasında değişen talebeler yetiştirmiştir (Çağlayan, 2008: 233-234).

Muş ve yöresinden başta olmak üzere bölgenin ve Türkiye'nin birçok yerinden talebeler Molla Muştak'ın yanına gelerek eğitim almışlardır. Erzurum, Konya, Çorum'dan talebeler gelerek yanında medrese eğitimini almışlardır. 1982-1983 tarihlerinde Tatvan'a bağlı Tosunlu köyünde, 1983-1988 yılları arasında Sivas'ın Gernerek ilçesine bağlı Yeşilyurt köyünde, 1988-1997yılları arasında ise Ağrı'nın Patnos ilçesine bağlı Gencali köyünde imamlık yapmıştır. 1997-1998 yıllarında Muş'ta ikamet etmiştir. 1998'den itibaren Van'a yerleşip orada ikamet ederek tefsir, hadis ve diğer dini ilimlerle uğraşarak ilmi hizmetlerini sürdürmeye devam etmiştir (Çağlayan, 2008: 233-234).

21 Aralık 2009'da Van'da ikamet ederken Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Molla Muştak'ın Arapça ve Farsça'yı çok iyi bildiği görülmüştür. Medrese sistemindeki 12 ilim denilen Tefsir, Kelam, Fıkıh, Nahiv, Sarf, Hadis, Mantık, Akaid, Usulu-l Fıkıh gibi ilimlerde çok mahir olup derin bir birikime sahip olduğu bilinmektedir. Molla Muştak Arapça ve Farsça'yı ileri dercede bildiği ve bu dilleri pratikte konuştuğu görülmüştür. Medresede talebelerine Sad-i Şirazi'nin Bostan ve Gülistan adlı eserlerini ders vermiştir. Tasavvufta İmam-ı Rabbani'yi referans aldığı görülmüştür. İmam-ı Rabbani'nin Mektubatını iyice tedkik etmiştir. Tasavvufta

atfedilen, İslam'a aykırı gördüğü yorumlara karşı ilmi deliller sunmuştur. İlimden yoksun tasvvufun mümkün olamayacağını, aksi takdirde hurafelerin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerinin çoğunun hafızasında olduğu görülmüştür. Kur'an'ı Kerim'in tümünü tefsir edecek ve açıklayacak bir kabiliyeti olduğu bilinmektedir. Kendisi bir tefsir yazmamış ancak tefsir yazan bazı âlimlere katkıda bulunmuştur (Nurullah Aydın ile 15.04.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Sürekli tevhid vurgusu yapmış, bulunduğu meclislerde mutlaka ayetleri açıklayarak insanları aydınlatmıştır. Kur'an-ı Kerim ve sünnete aykırı davranışları gördüğünde müdahale etmiştir. Açıklamaları delillendirerek karşısındakini ikna etmiştir. Talebeleriyle bire bir ilgilenir, dersi anlaşılır şekilde somutlaştırarak anlattığı görülmüştür. İlme olan düşkünlüğü talebeleri tarafından hep dile getirilmiştir. Medresede talebe okuttuğu yıllarda sabah erkenden evden çıkar akşama kadar talebelere ders vererek ilimle meşgul olmuştur. Hatta çoğu zaman yemek yiyecek kadar kendisine vakit ayıramamıştır. Talebeleri büyük bir ilmi disiplinle yetiştirmiştir. Tevhid ilminde mertebeler kat'etmiştir. Varlık âlemine baktığı zaman Kur'andaki tefekkür ve taakkül boyutuyla ele almıştır. Allah'ın varlığına ve birliğine ait delillerin her bir valık üzerinde apaçık bir şekilde görüldüğünü ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili Melay-ı Ciziri'nin şu mısralarını dile getirdiği görülmüştür:

آفتاب احدث دخوه دا گرتيه كون

،نه كو عورك هيه لي گرتيه چهقين مه رمد

Anlamı: “Allah'ın tekliliğinin güneşi, kâinatın her tarafını tazammun etmiştir. Bunun için arada bir bulut yoktur. Allah'ın bir ve tek oluşunun, insanlar tarafından anlaşılması aradaki bir buluttan değildir. Gözümüzdeki hastalıktan dolayı teklik güneşini göremiyoruz.” Melay-ı Ciziri'nin bu beyitinde dile getirildiği gibi, Molla Muştak'ın varlık âlemine bakışı her şeyde bir mir'at-ı marifet penceresini açıp Allah'ın isimlerinin varlık âlemindeki tecellilerini görmektir (Nurullah Aydın ile 15.04.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.1.1. Molla Muştak'ın Yetiştirdiği Bazı Âlimler

Emekli Müftü Molla Kerem

Molla Tevfik

Molla Zeynel (Ağrı-Hamur)

Molla Eşref Dünder (Muş-Varto)

Molla Said Dünder (Muş-Varto)

Molla Said Demir (Erzurum'un Karayazı İlçesi Koça köyünden)

Molla Bedrettin

Molla Muhammed Selim

Molla Necmettin

Molla Salih Aydın (Molla Muştak'ın kardeşi)

Yeğenleri, Molla Hikmet ve Molla Nureddin ve daha İsimleri bilinmeyen yüzlerce âlim yetiştirmiştir (Nurullah Aydın ile 16. 04. 2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.2. Molla Üzeyir

Molla Üzeyir, 1924 tarihinde Tatvan'ın Kamer isimli köy sakinlerinden biri olan Abdurrahman'ın dört evladından biri olarak dünyaya gelir. Daha hayatının ilk yıllarında okuma isteği kalbine nüfuz eder. O, bu isteğini gerçekleştirmek için Kur'an-ı Kerim'den başlamak üzere mukaddes ilim sahasına ilk adımını atar. Daha çocuk yaşta iken babası tarafından Kota Oranıs olarak bilinen köyde bulunan zamanının en iyi tecvit kaidelerine göre Kur'an-ı kerim okuyabilen Gölpik'li Molla Mahmut adındaki zata götürülüp teslim edilir. O zatın yanında bir müddet tecvit kaidelerine uygun olarak Kur'an-ı Kerim'i öğrendikten sonra dini ilimlerin ilk kapısı önüne açılır ve Önsüz köyünde bulunan zamanının iyi âlimlerinden olan Molla Abdullah'ın yanına gidip Sarf ilminin ilk kitaplarından başlamak üzere ders almaya başlar. Gün geçtikçe yıldızı parlayan Molla Üzeyir, üstün zekâsıyla çevre hocalarının da dikkatini üzerine çeker ve okuma arzusunu ileri seviyede gerçekleştirmek için babasından kendisini daha uzaklara göndermesini ister. Gıyabına tahammül etmekte zorlanacağını bilen muhterem babası, onu bir müddet daha yakınında tutmaya ikna

eder. Zamanın ilerlemesiyle Molla Üzeyir, ergenlik döneminden sonra önünü görebilir duruma gelir ve mümtaz özellikleriyle çevresini genişleterek birçok arkadaş edinmeyi başarır. Edindiği o değer biçilmez dost ve arkadaşlarıyla beraber okumak için Ohin (koyunlu) köyüne gider. Şeyh ailesinin medresesinde yer sıkıntısından dolayı okuma imkânı olmayınca Ohin köyünün aşağı mahallesinde imamlık görevinde bulunan molla Hüseyin adındaki zatın yanına yerleştirilerek ilim tahsiline devam eder. Her gün bir önceki günden farklı bir ilerleyiş tarzını istediğinden medrese değiştirme ihtiyacını hisseder ve arkadaşlarıyla beraber o zamanın en seçkin medreselerden biri olan, ilme ve âlime değer vermesiyle şöhret kazanmış ünlü şahsiyetlerden Şeyh Masum efendinin meşhur Norşin medresesine gider ve büyük medrese hayatının ilk adımını burada atar. İlk önce medrese üstatlarından büyük üstat Seyda'yı Molla Baki'nin oğlu olan Molla Hikmetullah'tan ders almaya başlar. İlerleyen yıllarda üstün başarılarıyla meşhur öğrenciler arasında yerini almayı kesinleştiren Molla Üzeyir, Üstat değiştirme gereğini anlayarak sırasıyla Şeyh Masum Efendi'nin oğlu üstat Şeyh Maşuk (k.s) ve üstat Şeyh Taha(k.s)' dan ders almaya başlar. Artık, Norşin medresesinin sevilip sayılan talebesi olarak cehalet karanlığına gömülü olan toplumlara aydınlatma kabiliyetiyle ünlü şahsiyetler arasına girmeye hak kazanır (Abdülbaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

İlim ve irfan yolunda hayli mesafe kateden Molla Üzeyir; *‘‘manevi sermayede Şeyh Masum kadar zengin birini görmedim çünkü o, Norşin’de okuyan yüzlerce talebeyi barındıran, yedirip giyindiren ve onları cansiperane kuruyan fedakâr ve cefakâr bir mümtaz şahsiyet idi,’’* diye söylemiştir. Norşin’de kaldığı süre içerisinde ilimde, ahlakta ve dürüstlükte belli bir noktaya geldiği anlaşılınca Şeyh ailesinin birkaç çocuğu kendisine teslim edilerek onlara ders vermeye başlar. Norşin’de yaklaşık sekiz yıllık medrese tecrübesinden sonra o günün şartlarına uygun bir takım sıkıntılarla karşı karşıya kalır. Böyle bir sıkıntılı hayatı atlatmak için Norşin’den ayrılır ve Mutki ilçesi köylerinden Ohin (koyunlu) köyüne ikinci kez gelir ve zamanının en meşhur âlimi olan Şeyh Alâeddin (k.s) hazretlerinin medresesine yerleştirilerek dini ilimleri tahsil etme iştiağıyla medrese hayatının geri kalan bölümünü burada sürdürmeye karar verir (Abdülbaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Ohin Mdresesinin müderrislerinden Şeyh Mazhar (k.s)'dan ders alır. Daha sonra Şeyh Halit Efendi'den ders almaya başlar. Şeyh Halit Efendi'nin yanında icazet alıncaya kadar ilim tahsiline devam eder. Bununla beraber uzun müddet tasavvuf dalında da belli bir mesafe kat ettikten sonra şeyh Halit Efendi'nin ağabeyi olan Şeyh Mazhar Efendi'den halifelik icazetini almakla bir tarikat mürşidi olma derecesine yükselmeğe muvaffak olur. 1956 yılında fahri İmam-Hatiplik göreviyle bulunduğu Önsüz köyünden Oranıs (Anadere) köyüne gider. Orada bir müddet fahri imamlık görevinden sonra kadroya geçerek hayatın bazı sıkıntılarında bir nebze dahi olsa kurtulur. Müftü olabilme kapısı kendisine açılınca talebe okutma geleneğinden yoksun kalabilirim korkusuyla imtihanlara girmekten vazgeçer ve imam-hatiplik görevine devam eder. Bu arada, Oranıs köyünde kaldığı süre içerisinde 30-40 civarında talebe okutma gayretiyle bütün çevrenin dikkatini üzerine çekmeyi başarır. Oranıs köyünden önce Tatvan'ın birçok köyünde görev yapmış olmasına rağmen kendisinin ifadesiyle imamlık hayatının en büyük tecrübesini Oranıs köyünde kazanır ve yine halk arasında yoğun bir şekilde görülen problemleri çözüme burada uzmanlaşır. Çünkü Oranıs köyü ve çevresinde bulunan sekiz köyle birlikte adeta problemlerle çalkalanan bir mıntıka konumundadır. Söz konusu problemlerin çözüm mercii olarak Oranıs köyü belirlenince O, imam-hatiplik görevine ilaveten Dürüya Oransı olarak bilinen mıntıkanın sıkıntılarını giderme zahmetiyle karşı karşıya kalmıştır (Abdulaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Gün geçtikçe beşeri münasebetlerde küçümsenmeyecek derecede tecrübesi artan Molla Üzeyir, 1968 yılında Oranıs köyünden naklen Özalp'in Saray Nahiyesine (şimdi ki ilçe) yerleşir. 1968 ile 1977 yılları arasında Saray'da Kur'an kursu öğreticiliği unvanıyla tedrisatta bulunmanın yanı sıra yöre halkını irşat etme hizmetleriyle de halk nezdinde saygın biri durumuna geçer. 1977 yılında Saray'dan kadro değişikliği yaparak Van'ın Canik (Gedikbulak) köyüne gider ve asla ayrılmak istemediği tedrisat görevini burada da sürdürür. 1983 yılında emekliğe ayrılmasına rağmen tedrisat görevine devam ederek 1987 yılında hayatının ilk dönemlerinde hizmet verdiği Tatvan ilçesine geri döner. İrşat ve tedrisat hayatının son iki yılını yakalandığı amansız hastalıkla geçirerek 1992 yılında vefat eder. Üstat Molla Üzeyir'in meşhur icazetli öğrencilerinden bazıları şunlardır: Norşin Medrese üstadı

olan Önsüs'lü Üstat Molla Mahmut, Korsinç'li Üstat Molla Muhyettin, Üstadın amcası oğlu Kamer'li Molla Naim, Tatvanlı Molla Müslüh, Oğlu Mehmet Baki, Hizanlı Molla Şefik, Velicanlı Molla Farıs Ve Molla Mehmet, Vanlı Molla Abdurrahman, Canıklı Molla Süleyman, Gevaşlı Molla Mazhar, Tatvanlı Molla Abdulhadi ve daha adını bilinmeyen birçok icazetli öğrencileri bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı Van'ın muhtelif yerlerinde halen görevde olanlarla beraber emekli olup daha sonra medrese geleneğini sürdürenler de vardır. Bu da mezkûr üstadın çok faydalı ve şümüllü bir ilme sahip olduğunun emaresidir (Abdülbaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Tatvan ve çevresinin çok yakından bilip tanıdığı Üstat Molla Üzeyir, halk arasında birlik ve beraberliği pekiştirici yönüyle de şöhret kazanmağa ilaveten A' dan Z' ye her türlü bireysel ve toplumsal problemleri çözen, güvenilir bir merci konumunda biri olarak bilinmektedir Halkın dertleriyle yakından ilgilenir, başkasının derdini kendi derdiymiş gibi acısını ruhunda hisseder ve deyim yerindeyse tam manasıyla çilekeş bir insan olduğu görülmüştür. Birbirine küs ve dargın kişileri haber aldığı anda, onları barıştırmak için her türlü çabayı harcar ve hayatı boyunca başta cehalet olmak üzere her türlü gayri meşru olan şeylerle mücadele etme cesaretini sergilemekten çekinmemiştir. Çocuklarla zaman geçirmek onun için adeta bayram sevincini yaşatmıştır. Her yakaladığı çocuğa gerek siyerden gerekse fıkihtan soru sorma yoluyla onun dini bilgi seviyesini öğrenmeğe çalışır ve ona mutlaka bir dini bilgi vermeğe gayret etmiştir.. Büyükle büyük, küçükle küçük olmaktan adeta zevk alan biri olarak tanınmıştır. Talebelerini kendi evladı gibi sever, onların sıkıntılarını sürekli paylaşır ve onlara dini ilimleri vermekten ziyade beşeri münasebet bilgisini vermeye gayret etmiştir. İslam dinini tebliğ etme hizmetini dört duvar arasına hapis etmeyip onu sokağa bile taşımaktan çekinmemiştir. Hele hele emri bil maruf ve nehyi anil münker konusunda o kadar ciddi ve samimi davranmış ki gördüğü bir gayri meşruu mümkün merteye kimseyi kırmadan behemehâl ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bunu yaparken bile zaman zaman karşı tarafın olumsuz tepkisiyle karşılaşacağı ihtimaline karşılık olarak arkadaşlarından “Her şeye de karışyorsun diye,” uyarı almıştır.. Genel olarak imamlık yaptığı köylerde tarafların kavgalarına mani olmak için her türlü yöntemi dener ve onları her ne pahasına olursa olsun kavga etmekten men etmiştir (Abdülbaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Medresede okuttuğu Sarf, Nahv, Mantık, İsti'are, Me'ani, Usul'ul-fıkıh, Akait, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve diğer ilimlerin yanı sıra ileri derecede bildiği Farsça derslerini de ihmal etmediği görölmüştür. Bunlara ilaveten özellikle Tecvit ilmine asil derslerdenmiş gibi son derece önem verir ve şöyle söylemiştir: “*Ne kadar âlim olursanız olunuz Kur'an'ı kerimi Tecvit kaidelerine uygun olarak okuyamadığınız takdir de sizin ilminizin hiçbir faydası yoktur.*” Van'ın Saray (şimdiki ilçe) Nahiyesinde ve Canık'te sürekli olarak Tecvit dersini vermiş ve bütün talebelerin bu derse katılmalarını şart koşmuştur (Abdulaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

Bunun yanı sıra cemaatle namaz kılma ve özellikle ikinci namazından sonra yapılan hatme-ı şerife katılma hususunda çok hassas davranır ve talebelerin buna mutlaka uymaları gerektiğini söylemiştir. Mütemadiyen; ‘*İlim okumaktan gaye yalnız bir köyde imamlık yapmak veya bir medresede tedrisatta bulunmak değil, belki en önemlisi ilahi rızaya nail olup onunla ahreti kazanmaktır,*’ dediği görölmüştür. Bu olmadığı takdirde o insan, meyvesi olmayan ağaca benzer ki toplum o ağacı çoğunlukla yakıt olarak kullanır diyerek etkileyici örnek vermiştir. Manidar sözlerinden; ‘*insan olmak kolay ama insanlığı muhafaza etmek hayli zor*’. ‘*Günümüz insanları için söylenecek en geçerli söz, yaşayan ölüler sözü iken, böyle bir toplumun âlimleri için de yakıştırılacak olan söz uyuyan âlimler sözüdür. Söyler misiniz, uykuda olan ölü diriltebilir mi,*’ sözleridir. Riyadan, gösterişten son derece kaçınır ve yapılması gerekeni riya korkusuyla yapmamak da riyanın ta kendisidir sözünü çok hatırlatmıştır.19 Şubat 1992 yılında 68 yaşında ebedi hayata gözlerini yuman Seyda'yı Molla Üzeyir'i Kamerinin, Kürtçe mevzun olarak derlediği Gülbahar isimli bir Fıkıh'i bilgi içerikli eserinin yanı sıra Dawhetu-Rresul Miraciya ve talebeler arasında meşhur olan; فضل الجواد صرف الاكراد ‘fadlul cevvad sarful ekrad’ adındaki eserine ilaveten derlediği birçok beyitleri vardır. Doğduğu köydeki aile mezarlığında metfundur (Abdulaki Mantaş ile 01.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.3. Molla Nurullah Godişki

Molla Nurullah Godişkî, rûmi 1337 (m. 1921) tarihinde, bugün Muş ilinin Korkut ilçesine bağlı Xars (Güneyik) köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Mele Ahmedê Godişkî, annesinin adı ise Hürriyet'tir. Aslen Cizre meşayihlerinden

Şeyh Mirza Muhammed et-Têlanî'nin soyundandır. Büyükleri, Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Tilan köyünden Muş'un Hasköy ilçesi Şımlak (Dağdibi) köyüne, oradan da Godişkan (Alıcık) köyüne göçerler.. Godişkan bugün Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı bir köydür. Molla Nurullah, daha çok Godişkan köyüne nisbeten "Godişki" lakabıyla tanınır (Bakırhan, 2017: 26-28).

Molla Nurullah, Feqî Huseyn Sağniç'a yazmış olduğu otobiyografisinde üç aylık iken, babası Molla Ahmed'in vefat ettiğini, babasından kendisine kalan bütün mal varlığına zamanın 'beg'leri ve hizmetçileri tarafından el konulup talan edildiğini yazmaktadır. Molla Nurullah 'ın çocukluğu zorluklarla geçmiştir. Molla Nurullah, Xars (Güneyik)'de bir süre amcası olan Molla Mustafa'nın yanında kalır. Daha sonra Xars'a yakın Nok (Koç) köyünde imam olan amcasının oğlu Mele Sıddık'ın yanına gider. Kur'an- Kerim dersini burada almıştır. Molla Nurullah daha küçük yaşta iken medreseyi tanıma fırsatını bulmuştur. Dokuz-on yaşlarında Ohîn'de (Koyunlu), babası tarafından kendisine vasi tayin edilen Şeyh Fethullah Werqanisî'nin (v. 1899) oğlu Şeyh Alaeddin'in (v. 1949) medresesinde tahsil hayatına başlamıştır. Büyük bir şair olan Molla Nurullah daha küçük yaşlarda iken şiirdeki yüksek kabiliyeti medrese camiası tarafından takdir edilmiştir. Molla Nurullah, medrese tahsilinin bitmesiyle Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Werqanis (Kasımlı) köyünden Seyyid Abdürrahim'in kızı Seyyide Fatıma Hanımla evlenir. İmamlık hayatına Bitlis'in Qerabo (Yukarı Karaboy) köyünde başlayan Molla Nurullah, burada bir yıl kaldıktan sonra Tatvan'ın Şikranis (Yoncabaşı) köyüne gider. Burada bir medrese açarak medrese talebesi yetiştirmeye başlamıştır. Burdaki ilmi hizmeti 13 yıl devam etmiştir. Daha sonra Kızvak (Sarıkum) köyüne yerleşir. Burada da yine medresedeki ilmi hizmetlerine devam eder. Daha sonra dokuz yıl kaldığı bu köyden de Xizorkîn'e (Hanelmalı) gider. Dört yıl da burada kalan Molla Nurullah, bu sefer Ahlat'ın Kuştıyan (Alakır) köyüne yerleşir. Burada iken resmi imam olarak atanır ve ilk resmi görev yeri olan Sorp (Reşadiye) nahiyesine nakledilir. En son görev yeri olan Bulanık'a bağlı Koğak (Dokuzpınar) köyünde, 47 yıl müderrislik yapıp ilmi hizmetlerde bulunmuştur. Emekli olduktan sonra da vefatına kadar Bitlis'in Tatvan ilçesinde hayatını sürdürmüştür (Bakırhan, 2017: 26-28).

Molla Nurullah 2003 yılının Nisan ayında Tatvan'da Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Kabri, medrese tahsilinin tamamını geçirdiği, aynı zamanda kendisinin de müntesip olduğu Şeyh Alâeddîn'nin (v. 1949) köyünde Ohîn'in kabristanında bulunmaktadır (Bakırhan, 2017: 26-28).

2.4.3.1. Molla Nurullah'ın Eserleri

2.4.3.1.1. Telif Eserleri

1. Dîwana Beytan: Kürtçe, Arapça, Farsça ve çok az olmakla birlikte Türkçe olarak yazılan, kaside, gazel ve rubailerden oluşan, Mele Nurullah'ın şiirlerini topladığı divanıdır. 285'ten fazla şiir ve 75'ten fazla rubaiden oluşan divanda ayrıca özlü sözler de bulunmaktadır.

2. el-Hemaîlû Fî'ş-Şemaîl: 5569 beyitten oluşan ve Hz. Peygamber'in ahlâk ve karakterini konu alan bu manzum eser Kürtçe kaleme alınmıştır.

3. es-Sebaîk fi'l-Menasîk: Kürtçe olan bu mensur eser hac menasikinden bahsetmektedir.

4. el Cewahîru'r-Reşadîye fi Siretî'n-Nebewî: Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hayatını konu alan bu manzum eser 5204 beyitten oluşan Kürtçe bir eserdir.

5. Çenta Yetîman: Akide ve ibadetler üzerine yazılan bu Kürtçe eser de Kürt çocuklarına yazılmıştır.

6. Kufru'l-Kebaîr: Şeyh Fethullah Verqanîsî'nin "el-Kufr we'l-Kebaîr" adlı eserinin manzumlaştırılmış halidir. Bu eser de Kürtçedir.

2.4.3.1.2. Şerh Ettiği Eserleri

1. Camîu'l-Me'anî: Ehmedê Xanî'nin "Eqîda İmanê" adlı eseri üzerine yazılan Arapça şerhtir.

2. Şerha Beyta Dilo: Feqîyê Teyran'ın "Dilo Rabe" adlı şiiri üzerine yazılan Arapça şerhtir.

3. Şerha Mewlûda Kurmancî: Melayê Bateyî'nin meşhur Kürtçe “Mevlid”i üzerine yazılan Arapça şerhtir.

4. Şerha Tecwîdê: Şeyh Alaeddin'in tecvit ilmine dair yazmış olduğu “Hîdayetu's-Sibyan” adlı eserin Arapça şerhidir (Bakırhan, 2017: 26-28).

2.4.4. Sadrettin Yüksel

1920'de Sarayönü'nde doğan Sadreddin Yüksel'in bütün hayatı; islami ilimleri öğretmek, medreslerde talebe yetiştirmek, ilmini yazıya dökerek, eser yazmakla sınırlı değildir. Sultan Ahmed Camii imamı Merhum Gönenli Mehmed Efendi'nin kurslarında ve İsmail Ağa Kur'an Kursunda talebelere Arapça İslâmî ilimler okutmuştur. Sultan Ahmed Camii eski imamlarından, Şeyh Muhammed Şefik Arvasi'den teberrüken ilim icâzeti almıştır. 1968 yılında ise, Diyanet İşleri Başkanlığınca İstanbul Merkez vaizliğine tayin edildi. Bu arada, İstanbul müftülüğü ile Yüksek İslam Enstitüsü'nde Tefsir dersleri vermeye başladı. Yine aynı tarihlerde, günlük Bugün gazetesinde yazıları yayınlanmıştır. Aslen Bitlis'in Adilcevaz İlçesinin Koçeri (Bugünkü Erikbağı) Köyünden olup ailesi Kürtlerin Haydaran Aşiretinden gelmektedir. Babası Tahir Efendi (v. 1927) Haydaran aşiretinin Asiyan kolundan, Annesi Hatun Hanım ise (v. 1985) aynı aşiretin Marhuran kolundandır. Dedesi Ali Ağa Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesinde şehit düşmüştür. Birinci Cihan Harbi esnasında Rus ordularının Ermeni çeteleriyle birlikte Adilcevaz ve çevresine tasallutu sebebiyle, Tahir Efendi bir kısım akrabalarıyla birlikte memleketinden göç ederek Konya'nın Sarayönü kazasına yerleşmiştir Yüksel:2009 Erişim: [www.cevaplar.org>] Erişim tarihi:13.04. 2019

Doğumundan sonra ebeveyni tarafından Konya'nın merkezine, Şeyh Sadreddin Konevî Camiine götürülmüştür. Bu camide postnişin⁵ olan bir şeyh tarafından kendisine ‘Sadreddin’ adı verilmiştir. Kısa bir süre sonra, mütareke

⁵ Bir tekkede şeyhlik postuna oturan, şeyhlik makamına geçen, tasavvufta belli bir merteye katılmış, bu eğitimi verebilen kimse. Erişim: [www.lugatim.com], (Erişim Tarihi: 21.05.2019).

döneminin ardından memlekete, Koçeri köyüne dönülür. Aynı köyde, Hamidiye alayları paşalarından ve aynı aşiretten, ünlü Haydaranlı Kör Hüseyin Paşa'da bulunmuştur. Henüz yedi yaşında iken babası Tahir Efendi hastalanarak Adilcevaz'ın Arin köyünde (bugünkü Göldüzü Köyü) genç yaşta vefat eder. Vasiyeti üzerine cenazesi Koçeri Köyünde defnedilir. Bir yıl sonra da -1928'de- Hüseyin Paşa namaz kılarken, kendisinin eski adamlarından ve Huyti Aşireti Reisi Hacı Musa Bey'in oğlu Medeni Bey tarafından öldürülünce aile himayesiz kalır. 11-12 yaşlarında okumak üzere ailesinden ayrılıp Kur'an-ı Kerim'i hatmeder. Bir medresede çeşitli Kürtçe kitaplar okuduktan sonra, Arapça tedrisata başlar. İlk, Muş'un Bulanık ilçesinin Purkaşın Köyünde Molla Zübeyr'in yanında sarf-nahiv eğitimini almıştır. Sonra, Resulan Ve Koğak Köylerinde medrese tahsil hayatına devam etmiştir. 1934 yılında Bitlis'in Norşin Nahiyesine (bugünkü Güroymak İlçesi) gitmiştir. Burada, ünlü Kürd Nakşibendi-Halidî meşayihinden Şeyh Abdurrahman Et-Tağî'nin (v. 1304/1886) medresesine giderek medrese eğitimine devam etmiştir. Bu sırada, medrese, adı geçen Şeyh Abdurrahman et-Tağî'nin torunu Şeyh Ma'sum (v. 1971) tarafından idare edilmektedir. Bu medresede Şeyh Takiyuddin (v. 1968) ve Molla Abdülbâkî'nin yanında okumuştur. Daha sonra, Norşin Medresesine bağlı, Mutki'nin Ohin (Şimdiki Yukarı Koyunlu) Köyündeki medrese'ye giderek, burada, medresenin sahibi ve Şeyh Fethullah El-Verkanisî'nin (v. 1317/1899) oğlu Şeyh Alaeddin Efendi (v. 1949) ve onun oğlu Şeyh Mazhar (v. 1989) Efendi'nin yanında tedrisata devam etmiş, Şeyh Alaeddin Efendi'den tasavvuf eğitimi almıştır. Böylece Sadrettin hoca'nın İlk tasavvuf yolculuğu başlamıştır. Nakşibendi tarikatına intisab etmiştir.. Daha sonra Siirt'in Baykan ilçesinin Havil köyüne gidip Molla Muhyiddin Efendi'nin (Vefatı: 1988) yanında medrese tahsilini tamamlamıştır. Bundan sonra Norşin'e dönmüş, müderrislik yapmayadevam etmiştir. 1947 yılında Şam'a gitmek ister. Şeyh Ma'sum'un oğlu Şeyh Ma'suk Efendi (v. 1975) ile Suriye'ye bir seyahatte bulunur. Burada, Şeyh Ma'suk Efendi'nin şeyhi ve Şeyh Muhammed Ziyauddîn Efendi'nin hulefasından Şeyh Ahmed El-Haznevî'yi (v. 1950) ziyaret eder. O sırada Şam'da bulunan Şeyh Muhammed İsa'nın isteğiyle Şam'a gidip yerleşmek istese de Şeyh Ma'sum gitmesini istemediğinden vazgeçerek Norşinde medrese müderrislik yapmaya devam eder. Bu sıralarda, 1945 yılında Bediüzzamanla tanışıp

mektuplaşmaya başlar.1952 yılında ise birkaç kez bizzat Emirdağ'da kendisini ziyaret eder (Yüksel: 2009 Erişim: [www.cevaplar.org>] (Erişim tarihi:13.04. 2019).

Şeyh Ma'sum Efendi onu kendisine damat olarak seçer. 1951 yılında Şeyh Ma'sum'un kızı Sarete ile evlenir. 1955 yılında mecbur kaldığından askere gitmek durumunda kalır ve Menemen'de başladığı askerliğini Ankara'da tamamlar. Askerlik dolayısıyla Ankara'da iken, bazı subaylar kendisinden Arapça dersler alıp, yanında okurlar. Bunun yanısıra Diyanet Teşkilatı ile de irtibat sağlayıp, kendisine teşkilattan fetvalar sorulmaktadır. 1958 yılında, Ankara'da müftülük imtihanına girer. O sırada Diyanet İşleri Reisi olan Eyüp Sabri Hayırlıoğlu tarafından imtihan edilir. Müftülük imtihanında birinci olarak Siirt'in Baykan ilçesi müftülüğüne tayin edilir. Aynı yıl Bediüzzaman'ın talimatıyla, İşaratu'l-İ'caz tefsirini yayına hazırlayıp bir takriz ile birlikte Ankara'da yayınlar. Fakat kısa bir süre sonra müftülük görevinden istifa edip Norşin'e dönüp ders vermeye devam eder. 1960 yılında, Muş'un Bulanık ilçesinin Neynik köyüne taşınıp burada fahri imamlık yapar. 1962 yılında ise yine Bulanık ilçesinin Liz Nahiyesine (bugünkü Erentepe beldesi) taşınarak burada da fahri imamlığa devam eder. 1963 yılında ise, İstanbul'a gelir. İstanbul ile memleketi arasında gidip gelir. Bu sırada, İstanbul'da neşredilen haftalık Yeni İstiklâl gazetesinde yazılar yazmaya başlar. 1964 yılında Diyanet İşleri Reisi tarafından Kur'an-ı Kerim meâl ve tefsiri hazırlamakla görevlendirilir. Fakat bu proje sonradan yarım kalır. 1966 yılı sonunda ise, ailesini alarak İstanbul'a taşınır. Sultan Ahmed Camii imamı Merhum Gönenli Mehmed Efendi'nin (v.1991) kurslarında ve İsmail Ağa Kur'an Kursunda talebelere Arapça İslâmî ilimler okutur. Bu tarihlerde, Sultan Ahmed Camii eski imamlarından, Şeyh Muhammed Şefik Arvasi'den teberrüken ilim icâzeti almıştır. 1968 yılında ise, Diyanet İşleri Başkanlığınca İstanbul Merkez vaizliğine tayin edilir. Bu arada, İstanbul müftülüğü ile Yüksek İslam Enstitüsü'nde Tefsir dersleri vermeye başlar (Yüksel: 2009 Erişim: [www.cevaplar.org>] (Erişim tarihi: 13.04. 2019).

2.4.4.1. Türkçe Eserleri

Dinî ve İlmî İncelemeler, 1969, Ötüken Yayınları, İstanbul

Asrî Kâmus, Arapça-Türkçe Lügat, 1973, Hilâl Yayınları, İstanbul

İctihad-Taklid ve Telfik Risalesi (Muhammed Abduh, Reşid Rıza Ve Hayreddin Karaman'a Reddiye), 1975, Fazilet Neşriyat İstanbul

Muhammed Hamidullah'ın İslâm Peygamberi ve Muhammed Resulullah Adlı Eserlerine Reddiye, 1975, Fazilet Neşriyat, İstanbul

Mevlâna Halid-i Bağdâdî'nin Divanı ve Şerhi, 1977, Sabah Kültür Yayınları, İstanbul

İslâmî Araştırmalar, 1982 Tûba Yayınları, İstanbul

İslâmî Açından Lâiklik, 1983, Tahran-İran

Makaleler-I, 1985, Madve Yayınları, İstanbul

Makaleler-II, 1987, Madve Yayınları, İstanbul,

Günümüz Meselelerine Kur'an'dan Cevaplar, Makaleler-III, 1988, Madve Yayınları, İstanbul

Makaleler-IV, 1990, Madve Yayınları, İstanbul.

İslamî Araştırmalar, İkinci Baskı, 1992, Madve Yayınları, İstanbul

Makaleler-V, 1993, Madve Yayınları, İstanbul

2.4.4.2. Arapça eserleri

Şerhu'l-Elğâz, (Bahauddîn 'Amilî'nin "Keşkul" adlı kitabındaki Lüğazlar üzerine Şerh), 1983, Şamil Yayınevi, İstanbul.

Risâletun Fi Şe'ni'l-Cum'ati, (Cum'a Namazı Üzerine) 1983, İstanbul.

Haşiyetu 'Ala Şarhi's-Sudûr Fi Şerhi Hâli'l-Mevta Fi'l-Kubûr, (İmam Celaluddîn 'Abdurrahman Es-Suyûtî'nin (Vefatı: 911/1505), Kabir Âlemi ile alakalı kitabına Haşiye), 1985, Kahraman Yayınları, İstanbul

Haşiye 'Ala Tefsiri İşârâtî'l-İ'caz Fi Mezani'l-İcâz (Bediüzzaman'ın İşaratu'l-İ'caz adlı Tefsirine Haşiye), 1988, Med-Zehra Yayınları, İstanbul

Şerhu İsa Ğoci, (Molla Halil El-Es'ardı'nın (Vefatı: 1257/1841) İsa Ğoci adlı Mantık kitabına Şerh), 1988, Tebliğ Yayınları, İstanbul.

Tahkik Ve Haşiya 'Ala Mecelleti'l-Ahkâmi'l-'Adliyye (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin Arapça nüshası üzerine Tahkik ve Haşiyeler; Yayınlanmamıştır.)

Haşiyetu 'Ala Divâni İbn Fârid (İbn Farız Divanı'na Haşiyeye), yayınlanmamıştır (Yüksel:2009 Erişim: [www.cevaplar.org>] Erişim tarihi:13.04.2019).

2.4.5. Molla Abdullah Dünder el- Kotali

Büyük âlim Molla Abdullah Molla Alaaddin'in oğludur. Molla Alaaddin Molla Ahmet'in oğludur. Molla Ahmet Molla İsa'nın oğludur. Molla Abdullah 1932 yılında Muş'un Varto ilçesine bağlı Karaköy'de dünyaya gelmiştir. Ohin Medresesi'nden icazet alan Molla Abdullah bütün ömrünü ilim ve irfanı birleştirerek ilmi hizmetlerde bulunmuş, başta doğu ve Güneydoğu'da olmak üzere Türkiye'nin birçok yerinde ilmi hizmetler veren âlimler yetiştirmiştir. Molla Abdullah'ın dini, akli ve manevi ilimlerde zirveye çıktığı görülmüştür. Mütevazı, Salih ve takva dairesinde yaşayan bir âlim olarak hayatını sürdürmüştür. Molla Abdullah her zaman hakkı müdafaa eden, batılı def eden bir âlim olarak yaşamıştır. O, hayatında tembelliği terkeden bir âlim olarak gece ve gündüz tüm mesaisini ilim mütala ederek ve eserler yazarak sürdürmüştür. Hayatı boyunca medreselerde ders verip müderrislik yapmıştır. Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde ve Türkiye'nin birçok yerinde yaptığı ilmi hizmetlerle meşhur olmuştur. Bundan dolayı müderrislik yaptığı dönemde onun ilminden istifade etmek için Türkiye'nin birçok yerinden gelen talebeler yanında ders almıştır. Fıkıh ilmindeki derinliği dönemin âlimleri tarafından takdir görmüştür. Ohin Medresesinin müderrisi Molla Fethullah Ayte ile (16/05/2019) tarihinde yapılan görüşmede, Molla Abdullah'ın fıkıh ilmi ile ilgili yazdığı eserlerin çok mühim olduğuna değinildikten sonra, bu eserlerin medreselerde okutulmasının önemine vurgu yapılmıştır. Molla Abdullah, yaşadığı dönemde âlimler arasındaki fikhi meselelerle ilgili ihtilaflardaki sorunların çözümünde bir merci olmuştur. Molla Abdullah ilmi icazetini Şeyh Asım el Ohin- i den almıştır. 21 Ocak 2014 yılında vefat etmiştir (Dünder: 2018: 6-7).

2.4.5.1. Molla Abdullah'ın Eserleri

1. Ecvibetü'l Menkule-ti lil Es'iletül Me'kulet-i fi'l- Fıkıh: Bu eser Miladi 1999'da telif edilmiş olup, 800 sayfadan ibarettir.

2. Ecvebetü'l- Fevaidi fi İlmi'l Feraid: Bu eser 1999 yılında telif edilmiş olup, 102 sayfadan ibarettir. Feraiz, İslam Hukuk'unun miras ile ilgili bölümünden ibarettir.

3. İrşadu'n Nasiki ila Ehemmü'l Menasiki fi'l Hacci ve'l- Umreti Vez'ziyareti: Miladi 1968'de te'lif edilen bu eser, Hac ve Umre ziyaretinin yapılışı ve adabından bahseder. Bu eser 104 sayfadan ibarettir (Dündar: 2018: 6-7).

4. Delilü'l İnsan-i li Lüğati'l Kur'an: Bu eser 1981'de telif edilmiş olup, 120 sayfadan ibarettir.

2.4.6. Molla Zahir Tendürek

Babası Nimetullah b. Mir Mustafa'dır. Mir Mustafa, Malazgirt ilçesinin eşraflarındandır. Molla Zahir, Muş iline bağlı Malazgirt ilçesinin Kanikork köyünde 1882 yılında dünyaya gelmiştir. Altı yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlamıştır. Aynı senede Kur'an'ı hatim etmiştir. Hocası, Molla Zahir'in zekâ ve kabiliyetine hayranmış ve sürekli olarak onu takdir etmiştir. Küçük Molla Zahir, yöresinin usulüne göre yedi yaşında iken, fıkıh ilminden Gayetül İhtisar'ı okumuş ve birçok yerlerini ezberlemiştir. O, ilmin önemini küçük yaşlarda iken idrak etmiştir. Molla Zahir, bu şevk ve ihtirasla İlim tahsili için on bir yaşında iken, ailedeki huzur ve rahatı terk ederek evden ayrılmıştır. Nerede ilim ve âlim bulur veya varlığını işitirse hemen oraya koşar ve bulduğu âlimin dizi önüne çöker ve okumaya başlamıştır. İlim tahsiline devam ederken, Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçesinde zamanın en meşhur âlimi Molla Hüseyin Küçük'ün orada bulunduğunu işitmiş. Yaşı on sekiz olmasına rağmen Silvan'a giderek Molla Hüseyin'den ders almaya başlamıştır. Molla Zahir'in ilmi seviyesi hakkında hocası Molla Hüseyin'den sorulduğunda, hocası gayet veciz bir şekilde Molla Zahirle ilgili şu ifadeyi kullanmıştır: “*O, bende bulunan bütün ilimleri aldı.*” Burada uzun bir zaman

kaldıktan sonra ayrılmıştır. Bitlis iline bağlı Norşin (şimdiki Güroymak ilçesi)'ne gelmiştir (Çiçek, 2009: 132).

Fethullah AYTE ile 16. 05. 2019 tarihinde yapılan görüşmede; Molla Zahir'in Ohin medresesinde, Şeyh Alaeddin'den de uzun bir süre ders aldığı, medrese eğitim hayatının önemli bir kısmının Ohin'de geçtiği bilgisine ulaşılmıştır. Molla Zahir, Norşin'de Şeyh Muhammed Ziyaüddin hazretlerinin yanında okumuş ve icazetini de ondan almıştır. Molla Zahir, 1966 miladi senesinin Ramazan ayının 29. günü Cuma günü öğle namazına yakın bir zamanda oruçlu olarak vefat etmiştir. Sekerat anında ağzına su verilmek istenince gözlerini açarak izin vermemiş ve şöyle demiştir: “*Orucumu bozmayın, ben Rabbimin huzuruna oruçlu olarak gitmek istiyorum.*” Merhumun mezarı Muş ilinin Malazgirt ilçesine bağlı Tendürek köyündedir. Talebeleri ve Müslümanlar tarafından daima ziyaret edilmektedir (Çiçek, 2009: 132).

2.4.7. Molla Muhammed Şirin Doğan

1922 yılında -Cumhuriyet'in ilanından bir yıl önce (h. 1338) Bitlis Mutki Nizen köyünde Musa Bey ve Fatma Hanım'ın evladı olarak dünyaya gelmiştir. Ohinde Şeyh Alaeddin Medresesi'nde 15 yıl fasılasız arapça eğitimini almıştır.

Sarf, Nahiv, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Şiir, Usul-u Hadis, Usul-u Fıkıh, Usul-u Tefsir dersleri almış ve Molla Halil-i Siirt-i'nin Nehcul En'am isimli akaid kitabını ezberlemiştir. Sekiz yıl Muş'ta, dokuz yıl Aydın ve sekiz yıl Çanakkale'de müftülük görevinde bulunmuş ve bu görevindeyken de emekli olmuştur.. Emekli olduktan sonra İstanbul Bayrampaşa Yeşil Camii Kur'an Kursu'nda 8 yıl süreyle dini bilgiler ve ileri seviyede Ulum-i İslamiyye dersleri okutan Molla Muhammed Şirin, ilerlemiş yaşına rağmen aynı azimle talebe yetiştirmeye devam etmiştir. Tefsir ilminde büyük bir ilmi birikime sahip olduğu görülmüştür. Eşi Fatma Hanım, Abdulkadir Geylani Hazretleri'nin torunlarından olup peygamberimizin soyundan gelmektedir..Beş kız üç erkek olmak üzere sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir. İslam'a hizmet eden birçok talebesi mevcuttur. İslam dinine hizmeti kendine şiar edinmiş olan Molla Muhammed Şirin 17 Kasım 2012'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur Erişim: [https://www.yesilcami.com/muhammed-sirin-doganmerhum_P585.html] (Erişim tarihi:14.05.2019).

2.4.8. Molla Ömer Sarı Murat

Babasının adı Hacı Şerif Efendi'dir. h. 1293 (m. 1876) tarihinde Van'da dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini hayretiye İlkokulu'nda almıştır. Daha sonra Darül Rüştüde ortaokulu bitirmiştir, sonra darümuallimin den mezun olmuştur. İlk medrese tahsilini Van'ın Bahçesaray ilçesinde bulunan Arvas köyünde devrin büyük âlimlerinden Seyyid Fehim Arvasi'den almıştır. Ondan sonra Bitlis'e gidip büyük mutasavvıf ve âlim Şeyh Fethullah Verkanisî'den ders alarak eğitimini tamamlamıştır. Molla Ömer Sarımurat 1895 yılında icazet almıştır. Şeyh Fethullah'ın kızı ile evlenmiştir. 1910 yılında Muş'un Bulanık ilçesinde müftü olarak atanmıştır. 1927 yılında Van İl Müftülüğü görevine getirilmiştir. Kayıtlarda Van'ın 2. müftüsü olarak geçmektedir. 1945 yılına kadar 18 yıl Van il müftülüğü görevinde bulunmuştur. 1945 yılında Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Arapça, Farsça, Kürtçe lisanlarını hitabette ve yazıda ustalıkla kullanmıştır. Hayatı boyunca ilmi hizmetler yapmış ve önemli talebeler yetiştirmiştir (Olcay, 2016: 18-26).

2.4.9. Zeynel Abidin Sarı Murat

Babası Molla Ömer Sarımurat Muş Bulanık ilçesinde müftü iken 1898 yılında dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma Hanım büyük mutasavvıf ve âlim Şeyh Fethullah'ın kızıdır. Zeynel Abidin hoca ilk eğitimini babası Molla Ömer'den almıştır. Sonra Ohin medresesinde büyük âlim ve mutasavvıf olan dayısı Şeyh Alaeddin'den ders almıştır. Ayrıca Şeyh Alaeddin'in kardeşi Şeyh Cüneyd ile Norşin müderrislerinden büyük âlim Molla Baki'den de ders almıştır. 1921 yılında Şeyh Alaeddinden icazetname almıştır. Zeynel Abidin Sarı Murat eğitimini tamamladıktan sonra Van'ın Özalp ilçesinin bir köyünde İmam hatiplik Görevini yapmıştır. 1945-1960 yılları arasında Van Merkez Ulu Camii'nde vaizlik yapmış, vaizlik görevi esnasında kendi evinde bir medrese kurarak medresesinde nahiv, hadis, tefsir, fıkıh, kelam ve mantık gibi çeşitli dersler okutmuştur. 1960 yılında Van'ın Özalp ilçesine müftü olarak atanmıştır. 1974 yılında emekli olmuştur. 1994 yılında vefat etmiştir (Olcay, 2016: 18-26).

2.4.10. Molla İbrahim Sarımurat

1940 yılında Van'ın Özalp ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babası Zeynel Abidin Sarımurat'tan almıştır. 1957 yılından itibaren Ohin Medresesi'nde medrese eğitimine devam etmiştir. Ohin Medresesindeki eğitim süreci altı yıl sürmüştür.. Büyük âlim ve mutasavvıf Şeyh Asım Efendi'den icazet almıştır.. Van'da değişik camilerde İmam hatiplik görevlerinde bulunmuştur. İmam hatiplik yaptığı yıllarda medrese eğitimine çok önem verip medreseler kurmuş, talebe yetiştirmiştir. Medresesinde yetişen talebeler başta Van ilinde olmak üzere Türkiye'nin çeşitli yerlerinde ilmi hizmetlerine devam etmektedirler. Molla İbrahim Sarımurat ilmi kişiliği, takvası ve tevazusuyla tanınmış bir âlimdir. Onun bir özelliği de bir Resulullah aşığı olmasıdır. Onun Resulullah aşkı, merhum Ali Ulvi Kurucu'nun Resulullah aşkına benzetilmektedir. Bir peygamber aşığı olan Molla İbrahim Sarımurat sık sık umreye giderek Resulullah'a olan özlemini gidermiştir. Vefatından önceki son iki yılda iki defa altışar ay Medine'de ikamet etmiştir. 2016 Ramazan ayının üçünde Mekke-i Mükerrreme'de Umre ziyaretinde iken vefat etmiştir (Zübeyir Sarımurat ile 17.04.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.11. Molla Salih Aydın

1938 yılında Muş'un Bulanık ilçesinin eski adıyla (Şeyhveli) olan Okçular köyünde dünyaya gelmiş, altı yaşındayken babası vefat etmiştir. Daha Küçük yaşlarda iken abisi Molla Muştak ile beraber Muş'un Bulanık ilçesine bağlı eski ismi (Adgon) olan Günbatmaz köyünde Şeyh Taha'nın medresesinde eğitim hayatına başlamıştır. Daha sonra abisi Molla Muştak ile beraber Ohin'e gidip medrese eğitimine devam etmiştir. Ohin Medresesi'nden mezun olduktan sonra Şeyheli köyünde abisi Molla Muştak ile beraber müderrislik yapmıştır. Daha sonra bölgede meşhur büyük âlim olan Şeyh Maruf'un tavsiyesiyle Muş'a bağlı eski ismi (Hırbe) olan Sürügüden köyünde imamlık ve müderrislik yapmıştır. İki yıl Sürügüden köyünde kaldıktan sonra tekrar Şeyhveli köyüne gelerek geçici bir süre müderrislik yapmıştır. Daha sonra 1970'li yıllarda Bulanık ilçe merkezinde kendisine Diyanet tarafından imamlık kadrosu verilmiştir. Bulanık ilçe merkezinde göreve başladığı sıralarda ilkokul, ortaokul ve İmam Hatip Lisesini dışarıdan eğitim alarak bitirmiştir. Erzurum İslami İlimler Akademisini kazanmıştır. Ancak maddi imkânsızlıklar

yüzünden okulunu bitirememiştir. Daha sonra eski adı ile (yaykur) olan uzaktan eğitimle üniversiteyi tamamlamıştır. Bulanık ilçe merkezinde Cumhuriyet Mahallesi, Yenimahalle, İnönü Mahallesi camilerinde imamlık yapmıştır. Bulanık ilçe merkezindeki İmam Hatip görevini yaptığı sürede medrese eğitim sistemindeki faaliyetlerine devam edip birçok talebe yetiştirmiştir. 1980 askeri darbesinden sonra 1983 yılında Kayseri'nin Develi ilçesine tayin edilmiştir. Kayseri'nin Develi ilçesinde iki yıl kalmıştır. Molla Salih Kayseri'nin Develi ilçesinde görev yaptığı sırada Develi müftüsü, Molla Salih'in ilimdeki derinliğini ve ilmi birikimini fark etmiştir. Bunun üzerine Develi müftüsü Molla Salih'in ilminden istifade etmek için kendisinden ders almaya başlamıştır. 1985 yılında emekli olup Bulanık ilçe merkezinde ikamet etmeye devam etmiştir. Emekli olduktan sonra da ilmi faaliyetlerine devam etmiştir. 1988 yılında Muş iline gelen mültecilere yardım etmek için gönüllü olarak faaliyet göstermiştir. Mültecilere yardım etmek için kurulan komitede görev almıştır. O dönemde mülteci olarak Muş iline gelenlerden bir şahıs, daha sonra Kuzey Irak'ta bakanlık görevinde bulunmuştur. Yıllar sonra Kuzey Irak'a ziyarette bulunan bazı milletvekillerine, (zamanında mülteci olarak gelen ve daha sonra bakanlık görevinde bulunan şahıs) Molla Salih Aydın'ın 1988 yılında Muş'ta mülteci iken kendilerine yardım yaptığını söylemiştir. Molla Salih'in durumunu milletvekillerinden sormuştur. Ancak milletvekilleri Molla Salih'in vefat ettiğini kendisine söylemişlerdir. 1989 Şubat ayında hastalandıktan sonra 12 Mart 1989 yılında vefat etmiştir. Molla Salih'in; nahiv, mantık, tefsir, hadis, fıkıh ve benzeri ilimlerde çok mahir olduğu görülmüştür. Birçok beyitleri vardır. Özellikle nazımla ifade etme kabiliyetinin çok yüksek olduğu bilinmektedir. Nahiv ilminde cer harfleri olarak adlandırılan bir konuyu Suyuti'nin Elfiyye metnini aratmayacak derecede veciz bir şekilde şöyle ifade etmiştir:

ترتيب حرف الجر من في عن على،

لام حتى حاشا عدا كاف خلا،

مذ بعده منذ مع واو و تاء

باء القسم رب إلى أيا فتى،

Ayrıca harufu müşebbehe bilfiil olarak adlandırılan harflerle ilgili kaideyi veciz bir şekilde şöyle ifade etmiştir.

هاك حروفا تشبيهه الفعل حسن،

إن و أن ليت لكن كأن

لعل بعدها و ترفع الخبر

⁶ (20.05.2019 tarihinde Şakir AYDIN ile yapılan görüşme).

2.4.12. Molla Bedrettin Sarıkaya

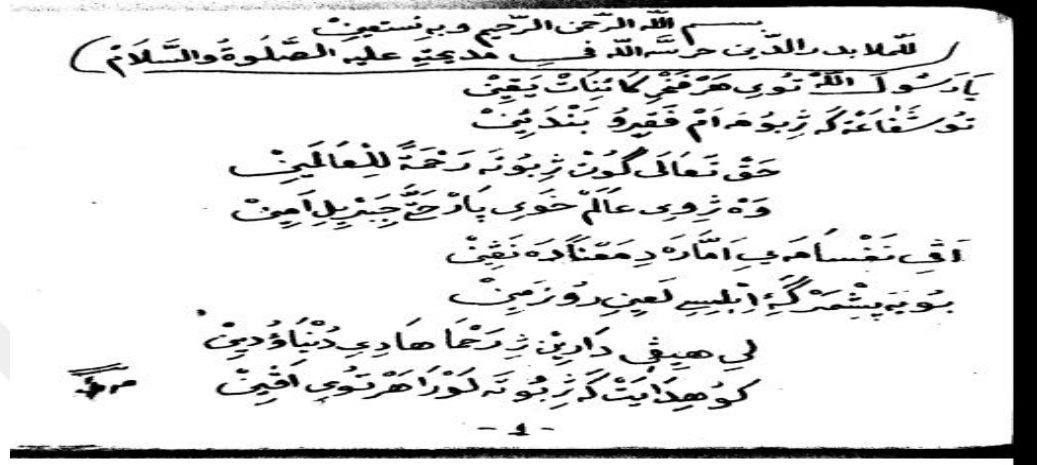
1944 yılında dünyaya gelmiştir. İlk tedrisatını babası Molla Salih'in yanında yapmıştır. Daha sonra büyük bir âlim olan dedesi Şeyh Maruf Efendi'nin yanında medrese eğitimine devam etmiştir. Muş'un Bulanık ilçesinin Hoşgeldi köyünde dönemin büyük âlimlerinden biri olan Molla Muştak'ın yanında medrese eğitimine devam etmiştir. Bir süre sonra da Muş'un Bulanık ilçesinin Mollakent köyünde Molla İhsan'ın yanında eğitimine devam etmiştir. Daha sonra Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Gülçimen köyünde bölgede tanınan âlimlerden Molla İbrahim'in yanında eğitim almaya devam etmiştir. Ohin Medresesine giderek Şeyh Halid Efendi'nin yanında okumuştur. Şeyh Halid'den icazet almıştır. İcazet aldıktan sonra Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Molladavut ve Yukarıbüklü köylerinde imamlık yapmıştır. İmamlık yaptığı süre içerisinde ilmi hizmetler yapıp birçok talebe yetiştirmiştir. 1994 yılında emekli olup Muş merkezde ikamet etmeye devam etmiştir. Muş'ta yaşadığı sürede de ilim ve irfanla meşgul olmaya devam etmiştir. Büyük mutasavvıfı ve âlim olan Şeyh Asım Efendi'den tasavvuf eğitimini almış 13 Ocak 2012 tarihinde Cuma günü Ankara'da Hacı Bayramı Veli Camisi'nde tahiyetü'l mescit namazını kılarken secde-

⁶ 1980 Yılında Muş'un Bulanık ilçesinde Molla Salih'in yanında Şerhü'l Müğni kitabını okuduğumuzda Cer harfleri ile Huruf'u müşebbeh'ül bil fiil harflerini mısralarla kafiyeli bir şekilde bize ezberletmiştir

de vefat etmiştir. Molla Bedrettin Peygamber Efendimizle (s.a.v) ilgili birçok beyitleri vardır (Nesih Sarıkaya ile 01.05.2019 Tarihli kişisel görüşme).

Peygamberimizle ilgili beyitlerinden bir örnek:

Görsel-1

Anlamı: Ey Allah'ın Resülü, yakın ederiz ki sen fahr-i kâinatsın

Biz ki fakir ve köleyiz bize şefa et.

Allah-u Teâla seni âlemlere rahmet olarak göndermiş

O rahmetten bütün âlem pay sahibidir, hatta Cibril-i Emin de bu rahmetten payını almıştır.

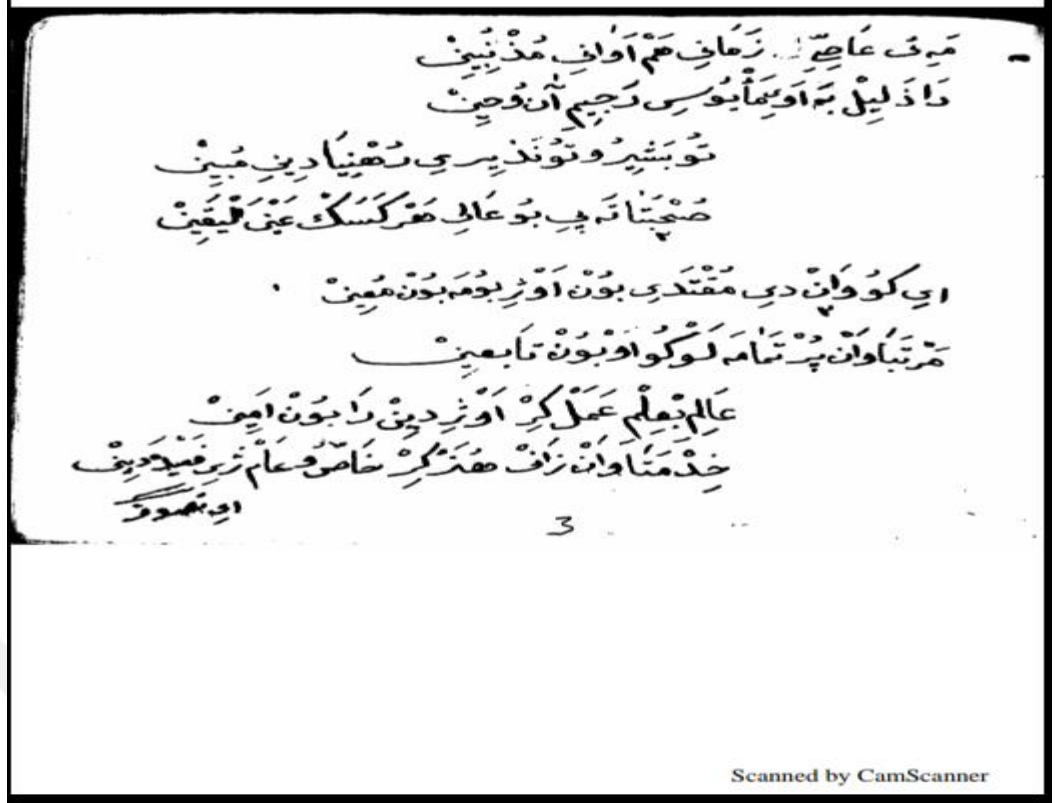
Bize manen düşman olan nefsi emmaremiz

Lanetlenmiş olan İblis'in öncüsü (yani yol göstericisi) olmuştur.

Her ne kadar durum böyle ise de dünya ve dinimizi hidayete erdiren merhamet sahibi Allah'tan umutluyuz.

Senin hatırın için Allah bizi hidayet erdirir, çünkü bizim kurtuluşumuzu isteyen sevgili sensin.

Görsel-2

Anlamı: Biz ve bizim dışımızdakiler ki bu zamanın günahkarlarıyız

Tüm zamanlarda umutsuz ve recmedilmiş olan şeytan zillet içinde kalsın.

Din-i mübinin ışığı, müjdeleyici ve uyarıcısı.

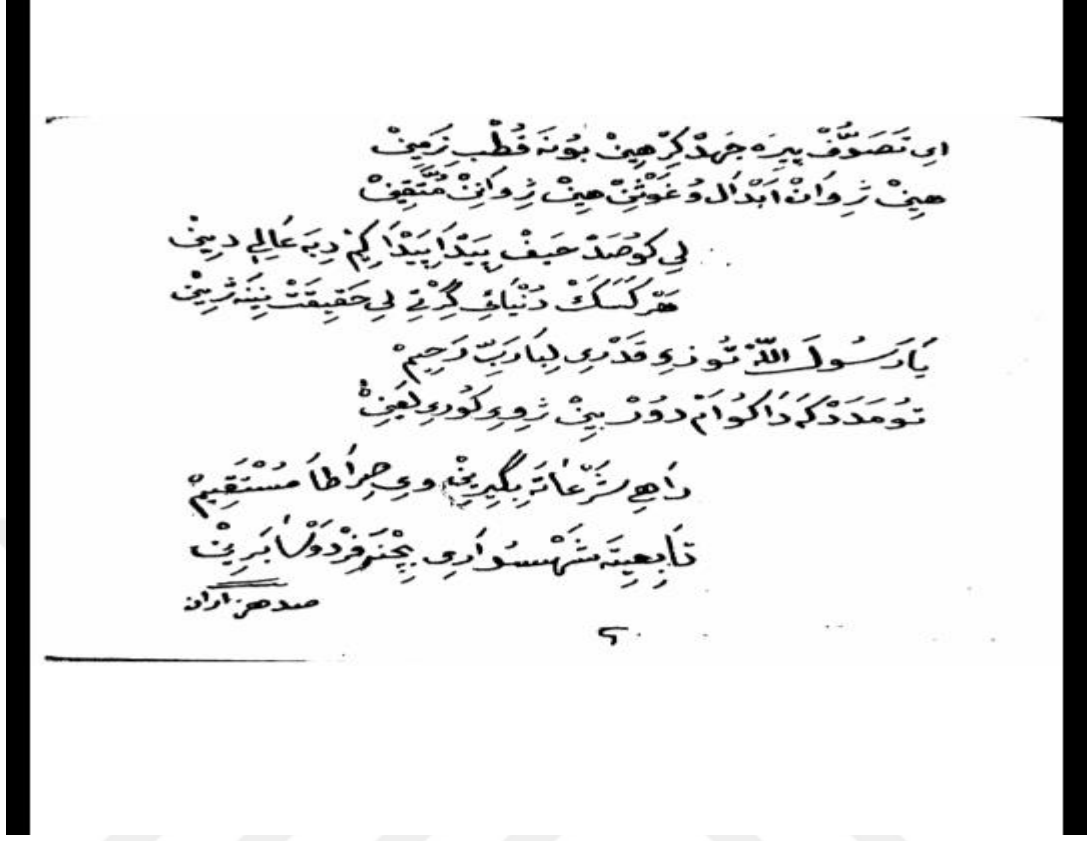
Senin ulvi sohbetinle herkes aynel-yakin derecesinde imana sahip olmuştur.
(Peygamberimizin sohbetinde bulunan sahabeler kstedilmektedir.)

O sahabeleri görenler muktedi (kendilerine iktida edilen) idiler, bizim yardımcımız oldular.

Onların mertebeleri tamam olmuştur, onlar tabiin olmuşlar.

İlmi ile amel eden alimler din için emin kişiler oldular.

İlmi ile amel eden alimlerin hizmetleri çok hünerli olmuş havas ve avam olanlar faydalanmıştır. (Tasavvuf kstedilmektedir.)

Anlamı: Tasavvufta çalışanlar yeryüzünün kutbu oldular.

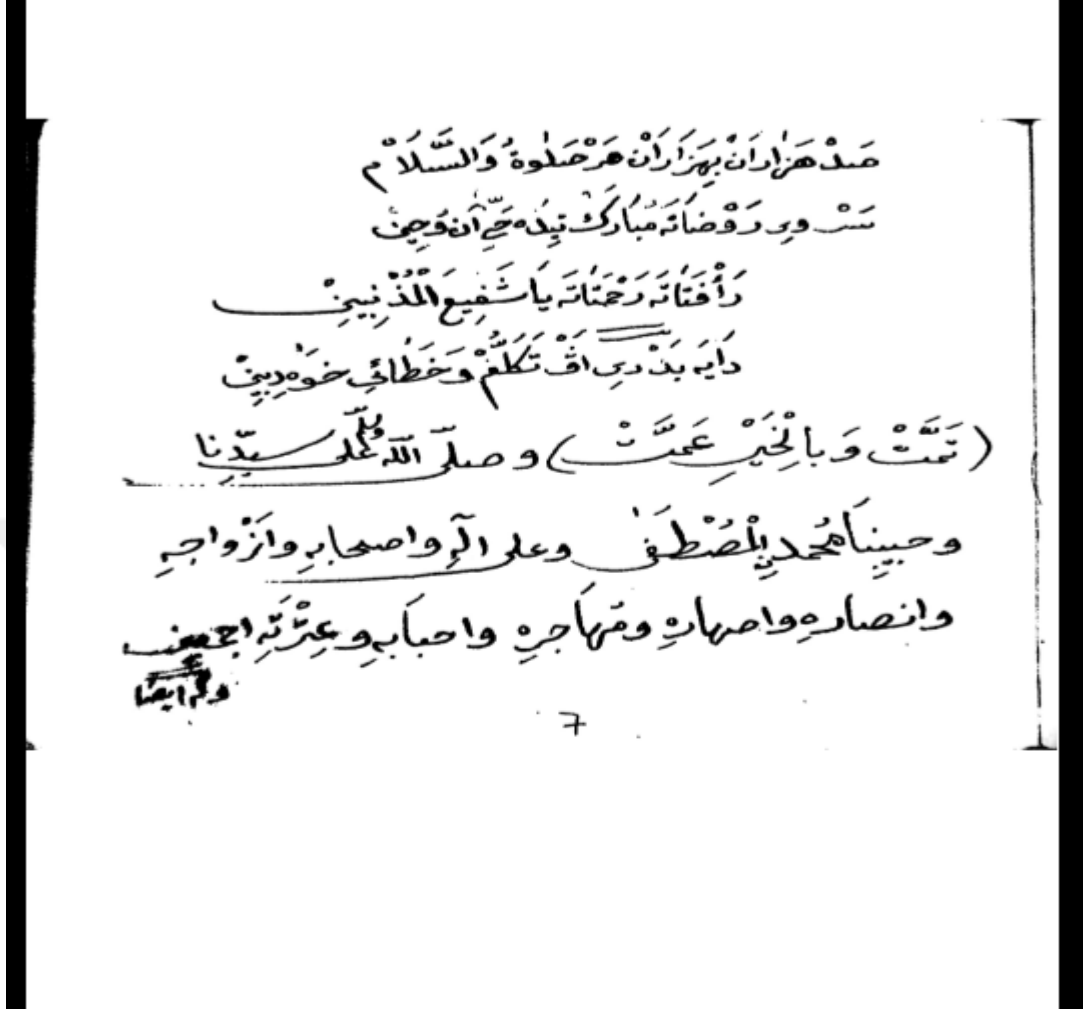
Onlardan bazıları ğavs ve abdal oldular, bazıları da takva sahibi oldular

Yüzlerce defa yazıklar olsun ki kişi din âlimi oluyor

Herkes (âlimler kastedilmektedir) dünyaya tutunmuş, dünya hakiki bir bir yaşam değildir. (Âlimlerin dünyaya bağlanıp dini, hayatlarında yaşamadıkları kastedilmektedir.)

Ey Allah'ın Resulu, sen Rabb-i Rahim'in yanında kadir kıymet sahibisin.

O kör lanetli şeytandan uzaklaşmamız için bize meded kıl. Sana tabi olanlar ebedi firdevs cennetine gidecekler.

Yüz binlerce, binlerce bütün salat ve selam

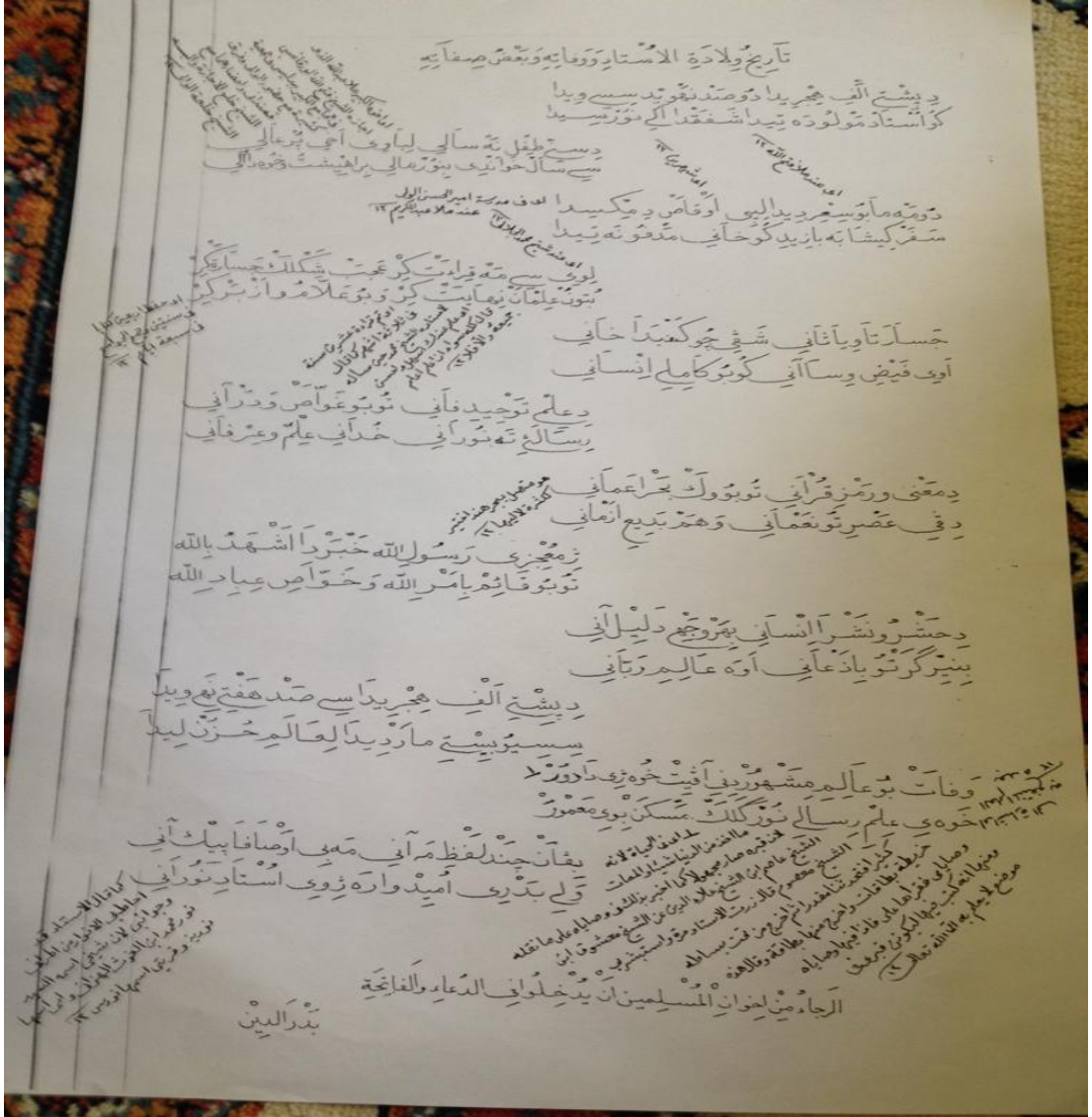
İçinde diri olduğun mübarek Ravza'nın üzerine olsun.

Ey günahkârlara şefa'at eden, senin şefkatin ve merhametin

Bedrettin'e bu konuşmayı vermiş, O Bedrettin'de hatasını görüyor.

Ayrıca Bediüzzaman Said Nursi hazretlerinin hayatını özetler mahiyette bir beyti de vardır. Bediüzzaman Said-i Nusi ile ilgili beyti:

Görsel-5

Anlamı: Üstadın doğum tarihi, vefatı ve bazı vasıfları

Hicri 1293'te üstadın içinde doğduğu Nurs tarafından bir şafak çıktı.

Daha henüz 9 yaşında çocuk iken o çok ali olan abisinin yanında,

Üç sene normal bir şekile okuduktan sonra, abisini geride bırakarak ilmi seviyede ilerlemiş.

Siirtte iki ay, bir okadar da Müküs'te (Bahçesaray'da) kalmıştır.

Daha sonra Doğubeyazıt'e sefer yapmıştır ki orada Ahmed-i Hani medfundur.

Orada(Doğubeyazıt'te) acaip bişekilde cesaret göstererek üç ay okumuştur.

Bütün ilimleri bitirerek ve ezberleyerek büyük âlim olmuştur.

İkinci bir cesareti de gece Ahmed-i Hani'nin kümbetine gitmiştir.

Ordan öyle bir feyiz getirmiş ki insanların kâmilî olmuş.

Sen Tevhid ilminde fani oldun, bir dalgıç olup inci getirdin.(Risale-i Nurun tevhid ilmi ile ilgili verdiği bilgiler kastedilmektedir.)

Senin nurani olan risalelerin vardır. Sen ilim ve irfan sahibisin.

Kur'an-ı Kerim'in manasını ve işaretlerini anlatmakta sen Umman Denizi gibisin.

Sen bu asırda Numansın(İmam-ı Azama benzetilmiştir.)sen zamanların bedi-i sin (harika, sıra dışı)

Allah'a şehadet edrim ki, sen Resulullah'ın mucizelerinden haber verdin.

Sen Allah'ın emriyle kaim oldun. Allah'ın has kullarından biri oldun.

İnsanın haşır ve neşri ile ilgili her vecihle delil getirdin.(Haşır Risalesi kastedilmektedir.)

Bak eğer sende iz'an varsa Rabbani olan âlim odur.

Hicri 1379 tarihinde 23 Marta âlemde bir hüzün meydana geldi.

Meşhur olan âlim vefat etti. Dünyayı bir kenara bırakıp uzaklaştı.

Risale-i Nur ilminin sahibi olup birçok mesken onunla mamur olmuştur.

Bu söylediğimiz birkaç lafızla, üstadın vasıflarını yerine getirdiğimizi söyleme sakın.

Bedrettin o nurani olan üstadttan ümitvardır.

Molla Bedrettin hayatı boyunca ilimle meşgul olmuş, takva dairesinde yaşamış bir âlim olarak bilinmektedir. Molla Bedrettin, ayrıca cemaatle namaz

kılmaya çok önem vermiştir. Kendisini ziyaret eden misafirlerine şayet ezan vakti ise, şöyle söylediği görülmüştür:” Benimle beraber cemaatle namaz kılırsanız sizinle kalmaya devam ederim, şayet siz müsait değilseniz, müsaadenizle camiye gidip cemaatle namaz kıldıktan sonra sizinle oturmaya devam edeceğim,”dediği görülmüştür (Nesih Sarıkaya ile 01.05.2019 Tarihli kişisel görüşme).

2.4.13. Molla Arif Karakaya

1938 yılında Muş'un Bulanık ilçesinin eski ismi(Pırkaşın) Oğlakkaya köyünde dünyaya gelmiştir. Bölgede meşhur âlim olan Molla Zübeyir'in oğludur. Molla Arif Karakaya'nın babası Molla Zübeyir, Molla Sadrettin Yüksel'in hocasıdır. Küçük yaşlardayken köyün hocası Molla Ali'nin yanında ders almaya başlamıştır. Daha sonra babası Molla Zübeyir'den ders almıştır. Ohin medresesinin müderrislerinden Şeyh Cüneyd'in yanında eğitim görmüştür. Aynı zamanda hocası Molla Ali Şeyh Alaeddin'in talebesidir. Ayrıca Molla Zahir ve Molla İbrahim'in yanında ders almıştır. Medrese eğitimini Molla İbrahim'in yanında bitirmiştir. Molla Arif 1960 yılında Muş Korkut ilçesine bağlı eski ismi (Andak) olan Çapala köyünde daha sonra da Demirçi köyünde Şeyh Nasır Efendi'nin medresesinde müderrislik yapmıştır. Bu süreçte birçok talebe yetiştirmiştir. 1974 yılından 1979 yılına kadar Muş'un Ziyaret Nahiye merkezinde İmamhatip görevini sürdürürken buradaki bazı arkadaşlarıyla birlikte geniş bir Kur'an kursu yaptırarak ilmi hizmetlerine devam etmiştir. 1979 yılından itibaren Vana yerleşmiştir. Van Merkez Yenimahalle Bağlarbaşı semtinde Arifiye Medresesi'ni kurarak ders verip talebe yetiştirmeye devam etmiştir. İlerlemiş yaşına rağmen halen medresede talebelerine ders vererek ilmi hizmetlerine devam etmektedir (Müştehir Karakaya ile 05.0.5.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.13.1. Molla Arif'in Eserleri

1. Molla caminin Faris'i manzum eseri Lücet'ül Esrarın şerhi (Türkçe)
2. Lücet' tül esrarın şerhi (Kürtçe)
3. Molla cami Divanı (Kürtçe)

4. Mevlana Halid'in Divanı (Kürtçe)
5. Bahaeddin el Amilinin Hazreti Mehdi hakkındaki kasidesi, Keşkoldan (Arapça'dan Türkçe'ye çeviri)
6. Abdulkadir Udeh'ten el İslam beyne cehl-i Ebnaihi ve Aczi ulema-ihî kitabı (Türkçe)
7. İmam-ı Nevevi'nin fıkıh kitabı Minhacu Talibin'in taharet ve ibadet kısmı (Türkçe)
8. Kitabul Mahlûkat fi Evamin Muhtelifat (Arapça)
9. Makamat-ı Mazhariye (Farsçadan Arapçaya çeviri)
10. Menakıb-ı Dehlevi (Farsçadan Arapçaya çeviri)
11. Ka'b bin zübeyr'in Banet Suadu kasidesi, Kaside-i Bürde (Türkçe)
12. Makaleler ve faideli sözler (Türkçe)
13. Billurdan damlalar (Türkçe)
14. Seydaye Mele Halid-ı Oreki'nin Risalesi üzerine Haşiye ve Tahkik (Arapça)
15. Abdurrahim Zapsunun icazetnamesi (Arapça'dan Türkçe'ye çeviri)
16. Birkaç Deyim ve Atasözleri (Kürtçe)
17. Şeyh Said'in Şirazinin meşhur Gülistan eseri (Kürtçe)
18. Bir Kaside (Kürtçe)
19. Hafızı Şirazi'nin meşhur Divanı (Kürtçe)
20. Fevaidi Müteferrike (Arapça) (Arif Karakaya ile 05.05.2019 tarihli Kişisel görüşme).

2.4.14. Molla Hüseyin-ı Sisemi

H.1341 yılında (m. 1923)yılında dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini kendi köyü olan Sisem'de yapmıştır. Beş yıl Sisem'de tahsil gördükten sonra iki sene Siirt'in Pervari ilçesinde Molla Müşerref ile birlikte Molla Abdullah'ın yanında medrese eğitimini almıştır. Bir kış Kamışlı'da Şeyh İbrahim Hakkı'nın yanında okumuştur. Daha sonra şimdi Hizan'a bağlı olup o zaman Siirt Şirvan ilçesine bağlı olan Bercim köyünde iki sene boyunca Molla Muhammed'in yanında okumuştur. Daha sonra Ohin Medresesine giderek Şeyh Halid Efendi'den üç yıl boyunca ders almıştır. Şeyh Halid Efendi'den ilim ve tasavvuf icazetini almıştır. İcazet aldıktan sonra Şirvan ilçesinin Evzint köyünde beş yıl imamlık yapmıştır. 70 seneden beri Sisem köyünde müderrislik yapmış olup ilmi hizmetlerine devam etmektedir. Molla Hüseyin ilmi meziyetinin yanında ayrıca tasavvuf alanında da önemli hizmetleri bulunmaktadır. İlerlemiş yaşına rağmen (şuan 101 yaşında) namazını cemaatle kılmaktadır. Kendisine ait mezarı şimdiden hazırlamıştır. Her gün kendisi için hazırladığı mezarında iki saat Kur'an- Kerim okumaktadır Bölgemizin ve Türkiye'nin birçok yerinde Molla Hüseyin'in yanında yetişmiş olup çok önemli müderrisler ilmi faaliyetlerine devam etmektedir. Şu anda Bitlis'e bağlı Gayda' da halen75 yaşında olup müderrisliğe devam eden Molla Şefik onun öğrencisidir. Başta Molla Hüseyin'in çocukları ve torunları çoğunlukla Müderris olup ilmi hizmetlerini sürdürmektedirler. Şu anda Siirt merkezde Molla Abdalbaki ve Molla Takiyüddin'in müderrislik yaptıkları medresede 90 tane öğrenci vardır. Sisem köyündeki medresede 40 tane öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca İstanbul Ümraniye'deki Molla Abdurrahman'ın müderris olduğu medresede 15 tane öğrenci vardır (Abdullğaffar Seydaoğlu ile 22.05.2019 Tarihli kişisel görüşme).

2.4.15. Molla Reşit-i Tirtopi

1894 yılında Muş'un Bulanık ilçesinin Tirtop köyünde dünyaya gelmiştir. Ohin Medresesinde Şeyh Alaeddin'in yanında ders almıştır. Ohin Medresesinin yetiştirdiği büyük bir âlim ve müderris olup bölgede ve Türkiye'de sayılı âlimler yetiştirmiştir. Tirtop köyünde hayatı boyunca ilmi hizmetlerini sürdürmüştür. Ohin Medresesinde Şeyh Alaeddin'in yanında okurken Şeyh Alaeddin sürgüne gönderilmiştir. Şeyh Alaeddin'in sürgünde olmasından dolayı kendisine ders verecek

bir âlim bulunmadığından Ohin'den ayrılmak için Şeyh Alaeddin'in hanımından müsaade istemiştir. Ancak Şeyh Alaeddin'in hanımı ona şunu söylemiştir: “Buradan gidemezsin, buradan giderek şeyhin çocuklarını ve medresedeki talebeleri cahil mi bırakacaksın?” Bunun üzerine Molla Reşit şöyle söylemiştir: “Ben hocasız ve tedrisatsız bile kalsam buradan ayrılmayacağım, şeyhin çocuklarını ve medresedeki talebeleri eğitmeye devam edeceğim.” Molla Reşit, Şeyh Alaeddin'in sürgünde olduğu dönemde Şeyh Alaeddin'in çocukları; Şeyh Mazhar, Şeyh Halid ve Şeyh Asım Efendi'ye ders vermiştir (Hasip Eken ile 20.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.4.15.1. Molla Reşit'in Önde Gelen Talebeleri

1. Molla Sadık
2. Molla Muhammed Zahid
3. Molla İbrahim-i Eğdat
4. Molla Hasan Celali
5. Molla Musa Celali
6. Molla Yusuf Nazuki
7. Molla Burhaneddin-i Diyarbekri
8. Molla Ahmed
9. Molla Abdulhalim-i Tırtopi
10. Molla Hasan-i Neyniki
11. Molla Abdulğani (Muş'un Bulanık ilçesi Söğütlü köyünden) (Maşuk Yenen ile 21.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme)

2.5. Ohin Medresesi Menşeli Medreseler

Ohin Medresesi'nin hizmetleri Bütün Türkiye'ye yayılmış olup günümüzde de ülkenin çeşitli yerlerinde 35 yerde Ohin menşeli medreseler vardır. Bunlardan Birkaç tanesini sıralayalım:

1. Tatvan'da bulunan Ravza Kur'an Kursu: Müderrisi Molla Burhan ve Molla Gıyaseddin'dir

2. Van'da bulunan Asımiye Medresesi: Müderrisleri Molla Asım ve Molla Mehdi'dir. Ayrıca Van'da Molla Salim'in Medresesi de vardır.

3. Mardin'de bulunan Şeyh Tacettin Kur'an Kursu: Müderrisi Molla Fatih ve Molla Muhammed Emin'dir.

4. Konya'da bulunan medrese: Müderrisi Molla Hasan'dır.

5. Manisa Turgutlu'da bulunan Halidiye Medresesi: Müderris Molla Abdalbaki ve Molla Emrullah'tır.

6. İstanbul'da bulunan Selahaddin-i Eyyubi Kur'an Kursu: Müderrisi Molla Yılmaz ve Molla maşallah'tır.

7. İstanbul'da bulunan Halidiye İlim Yayma Kur'an Kursu: Müderrisi Molla Mehmet Ali olgun'dur. Bu medresede 22 talebe eğitim öğretim görmektedir.

8. Malatya'da bulunan medrese: Müderrisi Molla Abdulhalik'tir.

9. İstanbul'da bulunan medrese: Müderrisi Molla Tayyip'tir. Ayrıca hayatları ele alınan tüm âlimler, buldukları yerde birer müderris olup medreseleri Ohin Medresesi'nden neşet etmiştir. (Fehullah Ayte İle 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.6. Ohin Medresesinin Günümüzdeki Durumu

Şeyh Fethullah'ın, Ohin Medresesini kurduğundan beri medresede eğitim ve öğretim hizmetleri sürmektedir. Günümüzde de bu ilmi veraseti devam ettiren

müdrerislerin ve iilm tahsil eden talebelerin olduğu bilinmektedir.150 yıdan beri kesintisiz bir şekilde eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam eden Ohin Medresesi, kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Günümüzde Ohin Medresesine büyük bir rağbet vardır. Medreseye eğitim için başvuran öğrenciler, 2-3 aylık bir eğitimden geçtikten sonra, medreseye kabul edilip edilmeyeceklerine karar verilir. Medreseye başvurabilmenin iki ön şartı vardır: 1-Ortaokul mezunu olmak 2-Sigara içmemek. Bu şartlara uyan öğrenciler, 2-3 aylık geçici kabul sürecinde, medrese eğitimine uyum sağlamaları durumunda öğrenci olarak kabul edilmektedir. Medreselerde 24 tane müdreris eğitim vermektedir. Bu medreselerde eğitim ve öğretim faaliyetleri nezih bir otamda devam etmektedir. Ohin’de iki tane medrese bulunmaktadır. Bu medreseler aşağıda sıralandırıılarak haklarında bilgi verilmiştir (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.6.1. İbtidaiye Medresesi

Adından da anlaşıldığı üzere ibtida başlangıç demektir. Ohin Merdresesine eğitim için başvuran öğrenciler öcellikle İbtidaiye Medresesinde eğitime tabi tutulmaktadır (bkz. Ek-3). İbtidaiye Medresesinde öğrenciler için seviye tespiti yapılmaktadır. Öğrencilere, seviyelerine uygun bir şekilde eğitim ve öğretim programı uygulanmaktadır. Öğrenciler burada sırasıyla; Kur’an-ı Kerim dersini, mevlüt, Nehcu-ı Enam, Nubihar, Ğayetü’l İhtisar, Emsile, Bina ve İzzi kitaplarını okumaktadırlar. Medresede eğitim süreci, altı ay ile bir yıl arasında öğrencinin başarısına göre değışir. Bu medresede öğrenciler, nahiv ilminden itibaren sıralı kitapları okumak için hazır hale getirilir. İbtidaiye Medresesinde 50 tane öğrenci yatılı olarak eğitim ve öğretimlerine devam etmektedirler (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.6.2. Alaiyye Medresesi

Adını Ohin Medresesinin kurucularından Şeyh Alaeddin’in isminden almaktadır. İbtidaiye Medresini başarıyla bitirenler burada eğitimlerine devam etmektedirler. Alaiye medresesinde 200 öğrenci eğitim almaktadır. (Bkz.Ek-1ve Ek-2). Bu medresede Avamil’ den başlayarak Nahiv, Fıkıh, Mantık, Hadis, Tefsir, Usulu’l Fıkıh, Va’d, İstiare, Beyan Sad-ı Şirazi'nin Divanı ve Melaye Ciziri Divanı,

Hafız i Şirazi'nin Divanı, Molla Caminin Lücet'ül- Esrarı okutulmaktadır. Alaiyye medresesinde eğitim süresi 6 yıldır.6 yılda eğitimini tamamlayamayan öğrencilerin eğitim süreleri 7. yıla kadar uzatabilirler (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.6.2.1. Alaiyye Medresesinin Bölümleri

1. Müzakere odası: burada öğrenciler derslerini müzakere ederek birbirlerinden istifade ederek anlamaya çalışırlar.

2. Divan: Oldukça büyük bir toplantı salonu olup 500-600 kişilik bir kapasiteye sahiptir. (Bkz.Ek-5) büyük toplantılar, bayram günleri, taziye günleri, dışarıdan gelen kalabalık misafirler için divan kullanılmaktadır

3. Müderris odası: Öğrenci birebir ders aldığı zaman veya seyda'dan, dersi ile ilgili soru sorduğu zaman burada seyda ile birebir iletişim kurmaktadır.

4. Yemekhane: oldukça geniş kapasiteye sahip olup 250 kişinin aynı anda yemek yiyebileceği bir kapasiteye sahiptir. (Bkz.Ek-4)

5. Revir: Hastalanan öğrencilerin dinlenmeleri için ayrılan bölümdür. Bu bölümle ilgili görevli öğrenciler vardır. İlk yardım bilgisi olup sağlıkla ilgisi olanlar revirde görevlendirilir.

6. Berber odası: 3 tane öğrenci berber odasından sorumludur. Bunun için bu işte becerisi olanlar görevlendirilir.

7. Çamaşırhane: Sanayi tipi 1 çamaşır makinesi bulunmaktadır Bununla ilgili sorumlu öğrenciler vardır.

8. Arapça ve İngilizce pratik konuşma derslerinin verildiği oda: burada Mısır'dan getirilen mühim bir Âlim olan Mustafa İbrahim tarafından pratik İngilizce ve Arapça konuşma becerisi öğretilmektedir.

9. Ayrıca abdesthane, öğrencilere ait banyo, lavabov müderrislere ait WC bulunmaktadır (Zübeyir Sarımurat ile 12.05.2019 Tarihli Görüşme).

2.7. Ohin Medresesinde Eğitim ve Öğretim

Ohin medresesinde eğitim ve öğretim, Doğu Medreselerindeki gibi geleneksel metodlarla devam etmekle beraber, yeni öğretim metotları da uygulanmaktadır. Geleneksel Medrese eğitim metodunda, en çok revaçta olan yöntem birebir eğitimidir. Ohin Medresesinde birebir eğitim metodunun yanında modern eğitim yöntemlerinden de faydalanılmaktadır. Tefsir, Hadis, Fıkıh, Arapça pratik konuşma becerisi eğitimi, İngilizce konuşma becerisi eğitimi modern eğitim metodunda olduğu gibi sınıf sisteminde toplu olarak uygulanmaktadır. Bu medresede uygulanan eğitim ve öğretim metotları aşağıda açıklandığı şekildedir (Fethullah Ayte ile 16.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.7.1. Eğitim ve Öğretim Metodu:

1. Birebir eğitim: medreselerde uygulanan en faydalı yöntemdir. Bu yöntemle müderris; öğrencinin kapasitesini, ilmdeki seviyesini, konuyu kavrayıp kavranmadığını yerinde tespit eder. Bu eğitim metodunda müderris ve talebe ilişkisi oldukça iyidir. Talebe bilmediği konuları anlamadığı yerleri rahatlıkla müderristen sorma imkânına sahiptir. Bu metodun uygulanması ile öğrenci dersini iyi bir şekilde anlamış olur (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme)

2. Takrir metodu: medrese eğitiminde en çok kullanılan yöntem takrir metodudur. Burada yeri gelince müderris dersi tane tane tekrar eder, öğrencinin anlayacağı bir şekilde anlatır. Bazen de hoca öğrencinin konuyu anlama seviyesini tespit için dersi öğrenciye anlatır. Bu metodun uygulanmasıyla dersin hulasası iyice öğrenilmiş olur (Fethullah Ayte ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

3. Soru-Cevap Metodu: eğitimde sürekli kullanılan faydalı bir metottur. Soru sorarak öğrenci derse hazırlatılır, öğrencinin seviyesi tespit edilir, öğrencinin dersi anlama kapasitesi ortaya çıkar (Zübeyir Sarımurat ile 12.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

4. Müzakere Metodu: Müzakere odasında öğrenciler arkadaşlarıyla karşılıklı olarak konuyu anlamaya çalışırlar bu metodun 3 amacı vardır. Birincisi: öğrenci hocasından anlamadığı konuyu arkadaşlarıyla birlikte anlamaya çalışır. İkincisi: Eğer

öğrenci dersini kavramışsa müzakere yaparak konuyu pekiştirmiş olur. Üçüncüsü: Eskiden okumuş olduğu kitapları müzakere ederek bilgiler unutulmayacak bir hale gelerek kalıcı olur (Fethullah Ayte ile 17.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

5. Mütalaa: öğrenci Mütalaa odasında derslerini çözmeye ve anlamaya çalışır. Bu oldukça önemli bir yöntemdir. Öğrenci burada kendisi ile başbaşa kalarak konuyu ne kadar anlayıp anlamadığını fark eder. Anlamadığı yerleri hocasından ders alırken çözer (Zübeyir Sarımurat ile 12/05/2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

6. Ezber metodu: Öğrenci metinleri ezberleyerek bilgiyi kalıcı hale getirir. Öğrencinin ezberlediği bilgiler öğrenciye ait olur. Çünkü ezberlenen metinler öğrencinin hafızasında yer edinmektedir. Öğrenci onları yeri geldikçe kullanır. Ezberlenmeyen bilgiler çabuk kaybolur. Ezber metodunun uygulanmasıyla eğitim ve öğretim pratik bir hale dönüşür öğrenci ezberlerinden yola çıkarak konuyu hatırlar. Öğrenci metinlerinin % 60'ını ezberler (Fethullah Ayte ile 17.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme)

7. Tedrici metot: Bu metot yararlı olup kolaydan zora olan bir yöntemdir. Ohin Medresesi iptidai ve Alaiyye medreselerini birbirinden ayırarak bu metodu açık bir şekilde uygulamaktadır. Öğrencilerin seviyelerine göre ders kitapları okutulmaktadır. Öğrenciler bir kitabı kavradıktan sonra bir sonrakine başlamaktadırlar (Zübeyir Sarımurat ile 12/05/2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.7.2. Ohin Medresesinde Ödül ve Teşvik

Ohin Medresesinde kayda değer bir ödül ve teşvik sistemi görülmektedir. 300 hadisi, ravisi ile beraber ezberleyen talebeler, Umre ziyaretine gönderilmektedir. Bu ödül, hadis ezberlemeye teşvik yönünden oldukça önemlidir. Ayrıca Ohin medresesinde her ay sınav yapılmaktadır. Bu Sınavlarda başarılı olanlar, Türkiye'de bulunan diğer medreselere geziye gönderilmektedir Özellikle öğrenciler Karadeniz bölgesinde bulunan medreselere gezi amaçlı gönderilmektedir. Bu teşvik sistemi öğrencinin motivasyonu açısından oldukça önemlidir (Fethullah Ayte ile 17.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.7.3. Ohin Medresesinde Hafızlık Eğitimi

Şimdiye kadar geleneksel medrese anlayışından farklı olarak Ohin Medresesi tecvit ilmine ve hafızlık eğitimine çok büyük bir önem vermektedir. Medreseye ilk adımını atanların Kur'an-ı Kerim bilgi seviyesi ölçülmektedir. Hafızlık eğitimine uygun olan öğrenciler belirlenerek bu eğitime tabi tutulur. Ohin Medresesi'nde Alaiyye medresesinin bir katı sadece hafızlık eğitime tahsis edilmiştir. Medresede şu anda 20 tane hafız bulunmaktadır (Fethullah AYTE ile 17.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.7.4. Ohin Medresesinde Arapça ve İngilizce Konuşma Eğitimi

Geçmişten günümüze medreselerde okutulan 12 ilme rağmen pratik Arapça konuşmada öğrencilerin yetersiz kaldığı görülmüştür. Ohin Medresesi bu sorunu aşmak için Mısır'dan mühim bir âlim olan Mustafa İbrahim hocayı, medresede Arapça ve İngilizce öğretmesi için getirmiştir. Mustafa İbrahim Hoca, öğrencilere hem pratik Arapça konuşmayı hem de pratik İngilizce konuşmayı öğretmektedir. Medresede bu eğitimin verilmesi oldukça önemlidir. Çünkü Ohin Medresesi; sadece imam, müezzin ve Kur'an kursu öğreticisi yetiştirmeyip aynı zamanda vaiz, müftü ve akademisyen yetiştirmektedir. Ohin Medresesinin öğrencileri, medrese eğitimlerinin yanı sıra ilahiyat önlisans ve lisans eğitimini de almaktadırlar. Medrese eğitimi ve lisans eğitimini tamamlayan bazı öğrenciler akademik çalışmalar yapmaktadırlar. Medresedeki Arapça ve İngilizce dil eğitiminin yapılması öğrencilerin akademik başarı elde etmeleri için oldukça önem arz etmektedir. Arapça ve İngilizce öğrenme konusunda öğrencilerin oldukça istekli oldukları görülmüştür (Fethullah AYTE ile 18.05.2019 tarihli Kişisel Görüşme).

2.7.5. Ohin Medresesinin Kadınlara Yönelik İlmî Faaliyetleri

Ohin Medresesinin Türkiye'nin çeşitli yerlerinde kadınlara yönelik ilmi hizmetleri bulunmaktadır. Doğu medreseleri geleneğinde kadınlara yönelik ilmi faaliyetler pek görülmemiştir. Geçmişte, imkânsızlıklardan dolayı, bu alanda ilmi hizmetler yapılmadığından büyük bir boşluk oluşmuştur. Ancak Ohin Medresesi bu alandaki boşluğu doldurarak kadınlara yönelik ilmi faaliyetlerde bulunmaktadır.

İstanbul Arnavutköy'de erkek öğrenciler ve bayan öğrenciler için birer tane büyük medrese yapılmaktadır. Ayrıca İstanbul Sultanbeyli semtinde Halidiyye İlim Yayma Kuran Kursu adında kadınlara ait bir medrese bulunmaktadır. 48 tane kız öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca Manisa'nın Turgutlu ilçesindeki kadınlara ait bir medrese bulunmaktadır (Mehmet Ali Olgun ile 21.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.7.6. Ohin Medresesinde Öğrencinin Bir Günü

Ohin Medresesinde öğrenci sabah namazını cemaatle kılar. Tesbihattan sonra herkes bir cüz Kur'an-ı Kerim okur. Kahvaltıya kadar metin tekrarı yapılır. Daha sonra saat 8'de kahvaltı yapılır. Kahvaltıdan sonra ders ve müzakere başlar. Öğle namazına kadar ders ve müzakere devam eder. Öğle namazı kılınır ve öğle yemeği yenilir bundan sonra tekrar ders ve müzakere başlar, ikindi namazından önce bir çay molası verilir. İkinci namazından sonra Hatme-i Hâcegan yapılır. Daha sonra akşama kadar metin ezberlenir. Yazın öğleden sonra kaylule Uykusu yapılır. Yazın akşam namazından önce yemek yenilir, kışın yatsı namazından sonra yemek yenilir. Akşam ve yatsı namazları arası metin okunur, metin ezberi olmayanlar müzakere yapar. Yatsı namazından sonra ise bir sonraki günün dersinin mütalaası yapılır. 10 veya 10.30 gibi yatma saatidir.(Zübeyir Sarımurat ile 22.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.7.7. Ohin Medresesinde Tatil Günleri

Ohin Medresesi'nde tatil perşembe günü öğleden sonra başlayıp cuma günü sonuna kadar devam eder. Ohin Medresesinde şöyle bir gelenek vardır: Perşembe günü öğleden sonradan itibaren güzel bir piknik alanı olan(sarı kani) suyunbaşı denilen yerde gezi yapılır, oyunlar oynanır, kavurma pilav ve meyve yenir. Piknik alanı oldukça geniş bir yer olup oyun oynamaya müsaittir. Öğrenciler ve müderrisler kendi aralarında sohbet edip sıcak ve samimi bir havada günü değerlendirmiş olurlar. Bu da öğrencinin motivasyonu açısından oldukça önemlidir.(Bkz. Ek-12,Ek-13). Cuma günü ise öğrenci, zamanın tümünü kendisini ayırmaktadır. Cuma günü ders verilmemektedir. Öğrenci kendi ihtiyaçlarını giderip öz bakımını yapmaktadır (Zübeyir Sarımurat ile 22.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.7.8. Ohin Medresesinde Eğitim Süresi Sınav Sistemi ve İcazetname

Ohin Medresesinde eğitim süreci İbtidaiyye Medresesinde başlar. İbtidaiyye Medresesinde eğitim süresi altı ay ile bir yıl arasındadır. Bu süreç öğrencinin başarı durumuna göre değişir. Alaiyye Medresesinde devam eder. Alaiyye Medresesindeki eğitim süresi en az altı yıldır. Bazen bu öğrencinin başarısına göre yedi yıla kadar da sürebilir. Eğitim sürecinde bir kitabı bitirip iyice anladıktan sonra diğer kitaba geçilir. Ancak, her ay öğrenci okuduklarından sınava tabi tutulur. Bir kitabı iyice anlamadan diğer bir kitaba başlamaya izin verilmiyor. Eğitim sürecinden sonra, bütün kitaplarını başarıyla bitiren öğrencilere icazetname verilir (Bkz. Ek-8,Ek9,Ek-10) (Fethullah AYTE ile 18.05.2019 Tarihli Görüşme).

2.7.9. Ohin Medresinde Okutulan Kitaplar

Ohin'de Alaiyye ve İbtidaiyye olmak üzere iki tane medrese bulunmaktadır. İbtidaiyye Medresesi adından da Anlaşılacağı üzere bir talebenin hazırlık aşamasında öğrenmesi gereken bilgilerin verildiği yerdir. Alaiyye Medresesinde ise nahiv ilminin Avamil kitabından başlanarak bütün sıralı kitaplar okutulmaktadır (Fethullah AYTE ile 18.05.2019 Tarihli Görüşme).

2.7.9.1. İbtidaiyye Medresesinde Sırasıyla Okutulan Kitaplar

Kur'an-ı Kerim

Tecvit

Mevlüt: Müellifi: Melle Hasan-ı Ertoşi (Hz. Muhammed'in doğumundan itibaren hayatıyla ilgili konuları içermektedir.)

Nehcu'l-Enam: Müellifi: Melle Halil-Siirt-i (İslam İnancı, İslam ahlakı ve adab-i muşere konularını içermektedir.)

Nubihar: Müellifi: Şeyh Ahmedî Hani (Kürtçe- Arapça lügat)

Gayetü'l-Ihtisar: fıkıhla ilgili bir eser olup müellifi Ahmet b. Hasan el-isfehani

Emsile: Sarfla ilgili bir eserdir.

Bina: Sarfla ilgili bir eserdir.

İzzi: sarfla ilgili bir eser olup müellifi izzeddin Abdulvahap bin İbrahim dir. Bu kitaplar bir yıl süreyle okutulmaktadır (Fethullah Ayte ile 18.05.2019 tarihi Kişisel Görüşme).

2.7.9.2. Alaiyye Medresesinde Okutulan Kitaplar

Avamil: Nahiv ilmi ile ilgilidir. Müellifi şeyh Kahir bin Abdurrahman el cürcânî dir.

Zuruf: Nahiv ilmi ile ilgilidir.

Terkip: Nahiv ilmi ile ilgilidir.

Sadullah Ala avamil: Nahiv ile ilgili bir eser olup müellifi, Sadullah Elberdei'dir.

Avamil lil Cedid: Nahiv ile ilgili bir eser olup müellifi, Mela Muhyiddin

Şerhu'l Muğni: Nahiv ile ilgili bir eserdir. Müellifi, Molla Muhammed Bin Abdurrahim el Ömeri'dir.

Sadin: Sarfla ilgili bir eserdir. Müellifi, Molla mesut bin taftazani'dir.

Hallü'l Mekaid: Nahiv ilmi ile ilgili bir eserdir. Müellifi Molla Ahmet Bin Muhammed Bin Arif'ül zili Essivasi'dir.

Şerhul Kıtır: Nahiv ile ilgili bir eserdir. Müellifi, İbn hişam El Ensari indir.

Hedaikü Dekaik: Bu eser Nahiv ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Sadüddin Sadullah Elberdai'dir.

İzhar'ul Esrar: Bu eser Nahiv ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Muhyiddin bin Muhammed'dir.

Netaicü'l- efkâr: Bu eser Nahiv ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Şeyh Mustafa bin Hamza tü'l Aydın-i Kuşadalı'dır.

Suyuti: Bu eser Nahiv ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Abdurrahman Bin Ebi Bekir dir.

Molla Cami: bu eser Nahiv ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Şeyh Abdurrahman bin Ahmd bin Muhammed Cami'dir.

Sağuci: Eser mantık ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Molla Halil Siirt i'dir.

Hesemkati: Bu eser mantık ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Molla Hüsamüddin bin Hasan en Nahvi Elkati'dir.

Muhyiddin: bu eser mantık ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi Molla muhyeddin bin Muhammed bin Musa'dir.

Fenari: Bu eser mantık ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi Muhammed Bin Hamza el feneri'dir.

Kavl Ahmed: Eser mantık ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Molla Ahmed bin Muhammed Bin Hıdır'dır.

Ukudul Mütun: Bu eser vad'ı, beyan ve adap ile ilgilidir. Bu eserin müellifi Şeyh Muhammed Alaeddin- el Ohin'idir.

Usam fil İstiare: bu eser istiare ilmi ile ilgilidir. Eserin müellifi, Molla Usamüddin'dir.

Risalet'ül Va'd: Va'd ilmi ile ilgili bir eserdir. Eserin müellifi Molla Ali bin ebi Bekir'dir.

Abdulgafur: Nahiv ile ilgili bir eserdir. Eserin müellifi Molla Abdulgafur'dur.

Muhtasarul meani: Bu eser; meani, beyan ve bedi ile ilgilidir.

Şerhul cevami'r: bu eser Usulu'l -fıkıh ile ilgilidir. Eserin müellifi, Şeyh Hasan El Attar'dır.

Şerhul Akaid: bu eser itikat ile ilgilidir. Eserin müellifi, Şeyh Mesud bin Ömer ül Taftazani'dir (Zübeyir Sarımurat ile 22.05.2019 Tarihili Kişisel Görüşme).

2.8. Ohin Kütüphanesi

Ohin Kütüphanesi oldukça zengin bir muhtevaya sahiptir.(Bkz. Ek-16,Ek-17). Ziyaret edildiğinde, el yazması kaynaklar dikkat çekmektedir.(Bkz. Ek-6,Ek-7) Bu el yazması eserler içerisinde altı yüz yıl öncesine ait kaynaklar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi İdris-i Bitlisi'nin torunu Hüsamettin Aliyyül Bitlisi'nin yazmış olduğu iki ciltlik tefsirdir. Bu tefsirlerden bir tanesi Ohin Medresesinde bulunup diğeri ise Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Günümüzde dahi yeniliğini ve orijinalliğini korumaktadır. El yazması eserler dışında, piyasada olmayıp matbaa ürünü eserler de mevcuttur (Fethullah AYTE ile 18.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.9. Ohin Medresesinin Statüsü ve Geleceği

Ohin Medresesi'nden icazet alanların çoğu, ilahiyat önlisans veya lisans mezunudur. Mezun olanların çoğu, sınavları kazanıp Kur'an kursu öğreticisi, müezzin veya imam olmaktadır. Bazı öğrenciler ise akademik çalışma yapmaktadırlar. Akademik çalışmalarını bitirenler üniversitede akademisyen olmaktadır. Ohin Medresesinin işleyişi için, sınavı kazanan öğrencilerin tayinlerinin bu medreseye yapılması gerekir. Bu da medresenin geleceği açısından önemlidir. Alaiyye Medresesi resmi bir statüye sahip olup Diyanet İşleri Başkanlığınca kısmi olarak desteklenmektedir. Ancak bu destek öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Medreseye en az on beş tane resmi görevlinin verilmesi durumunda eğitimin daha kaliteli olacağı ifade edilmektedir (Fethullah AYTE ile 18.05.2019 tarihli Kişisel Görüşme).

2.10. Ohin Medresesi ve Tasavvuf İlişkisi

Ohin Medresesinin kurucusu Şeyh Fethullah Verkanisi'nin, büyük mutasavvıf ve âlim olması hasebiyle Ohin Medresesinde ilim ve tasavvuf hep iç içe olmuştur. Ohin Medresesinde ilim ve irfan bir arada bulunmaktadır. Orada yetişen öğrenciler, ilmin yanında sünnet-i seniyye çizgisinde hareket eden, İslam ahlakını yaşayan kişiler olduğu görülmüştür. Oradaki talebeler, tasavvuf eğitiminden de geçip, hem

fakih hem sufi olarak yetişirler. Tasavvufla yoğrulmayanın Ohin Medresesinde kalma süreci zorlaşır. Tasavvuftan kasıt, hiçbir saplantıya girmeden, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünneti çizgisinde hareket etmektir. Tasavvuf, şeriatın emirlerine imtisal etmek için bir manevi eğitim sürecidir. Ohin Medresesinin şiarı Muhammedilik yolunda gitmek olup, kemiyetten ziyade keyfiyete bakar. Medresede, öğrencinin eğitim sürecinde şu ilkelere dikkat edilmektedir: Müzakere, mütalaa, metin ezberleme, tahsil yapma, edep, adap ve tasavvuf. Medresede ilim ve tasavvufun birbiriyle bütünleştiği, ilim ve irfan hizmetlerinin birlikte yürütüldüğü görülmüştür. Medresenin kurucuları olan Şeyh Fethullah ve Şeyh Alaeddin'in tasavvufi ve ilmi derinlikleri, bunun üzerinde etkili olmuştur. Tasavvuf ve ilmin birarada yürütülmesinin önemi, İmam Şafii'nin şu dörtlüğünden anlaşılmaktadır.

قِيَاهُ وَصُوفِيًّا فَكُنْ لَيْسَ وَاحِدًا

فَأِنِّي وَحَقُّ اللَّهِ إِلَيْكَ أَنْصَحُ

فَذَلِكَ قَاسٍ لَمْ يَدُقْ قَلْبُهُ نُقْيَ

وَهَذَا جَهْلٌ كَيْفَ ذُو الْجَهْلِ يَصْلُحُ (el imam Muhammed b. İdris.1998: 46).

Anlamı: “Hem fakih, hem de sufi ol, sadece biri olma! Muhakkak ben Allah hakkı için sana nasihat ediyorum. Sadece ilim olduğunda kalp katı olur ve o kalp takvayı tatmamış olur. Sadece sufi olmak ise, tam bir cahilliktir. Cehalete sahip olanın islahı nasıl mümkün olur ki?” (Fethullah AYTE ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.11. Ohin Medresesini Topluma Yönelik İlmi ve Dini Hizmetleri

Ohin Medresesi'nin kurucuları ve müderrisleri, medresede verdikleri eğitimin yanı sıra topluma yönelik irşad vazifesini de yerine getirmişlerdir. Medresedeki âlimlerin ilim ve tasavvufu mezc etmeleri sebebiyle, toplumun islam ahlakına sahip olmalarında büyük tesirleri olmuştur. Müderrislerin anlattığı şu cümle çok dikkat çekmektedir. Babalarını ve dedelerini bazen yılda bir iki kez ancak gördüklerini söylemişlerdir. Merak edip nerede oldukları konusunda soru sorduklarında aldıkları cevap şu olmuştur: “İrşad vazifesine çıkmıştık.” Bu durum oldukça önemlidir.

İnsanların birçoğunun örgün din eğitiminden faydalanmadığı dönemde bu mutasavvıf ve âlimler, ilim ve irfanı en ücra köşeye götürüp insanları irşad etmişlerdir. Yapılan bu hizmet yaygın din eğitimi hizmeti olarak düşünülmektedir (Mesut Türel ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme).

2.12. Ohin Medresesinin Finans Kaynağı

Şeyh Fethullah'tan itibaren on beş yıl önceye kadar talebelerin iaşesi Şeyh Fethullah'ın ailesinin ürettiği ürünlerle sağlanmıştır. Geçmişte Şeyh Fethullah ve Şeyh Alaeddin Ohin'de arazi satın almışlardır. Bu arazilerden elde ettikleri gelirlerle öğrencilerin iaşelerini sağlamışlardır. Ancak günümüzde öğrencilerin sayılarının iki yüz elliye bulması finans desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Ailenin bu finans desteğini tek başına sağlayamayacağı görülmektedir. Bunun için yatılı Kur'an kursu kısmına, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yılda otuz ila kırk bin TL civarında bir destek sağlanmaktadır. Ayrıca Ramazan ayında bazı hayırseverlerin medreseye destekleri görülmektedir.(Fethullah AYTE ile 17.05.2019 Tarihli Kişisel Görüşme.)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Medreseler tarihsel süreç içerisinde toplumların ve devlet birimlerinin en önemli kurumlarından birisi olmuştur. Bu kurum; toplumun ilim ve irfan yönünden aydınlatılmasında, toplumun cehaletten kurtulmasında önemli hizmetler yapmıştır. Medreseler ifrat ve tefridi engellemiştir. Toplumun ehli-sünnet çizgisinde kalmasını sağlayarak Selefi, Harici ve Şii eksenli düşüncelerin yaygınlaşmasının önüne geçmiştir. Dünden bugüne medreselerin toplumun inşasında inkâr edilmeyecek seviyede etkileri olmuştur. Medreseler, insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılandığı sosyal kurumlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Medreselere tarihi açıdan bakıldığında, buldukları bölgelerde siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda, hukuk, eğitim ve ekonomi alanlarında etkili oldukları sonucu görülmüştür. Bu medreselerin en önemlilerinden biri, Ohin Medresesi olup günümüzde de toplumun üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ohin Medresesi, Nakşibendiliğin önemli bir kolu olan Halidilik geleneğini devam ettirerek ilim ve irfanın birarada yürütülmesini sağlamıştır. Büyük mutasavvıf ve âlim Şeyh Fethullah el Verkanisî Ohin Medresesini kurarak, Ohin’de, Bitlis’te, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden başlayarak ilim ve irfan yolunda büyük hizmetler yapmıştır. Halkın cehaletten kurtulması için, gittikleri her yerde medrese kurmuşlardır. Kurdukları medreselerde yetiştirdikleri âlimlerle topluma ilmi ve dini hizmetler yapmışlardır. İnsanlar arasında bir sulh unsuru olmuşlardır. Buldukları yerlerde en büyük kan davalarını barışla sonuçlandırmışlardır. Bölgede toplumsal barışın tesisine sunduğu katkıyla birlikte, medreselerin tarihsel süreç içerisinde yüklenmiş olduğu akidevi misyonu devam ettirmiştir. Bu minvalde bölgede radikal akımların, şiddetin yaygınlaşmasını engellemiştir. Bid’at ve hurafelerden uzak, sahîh bir tasavvuf anlayışının yerleşmesini sağladığı görülmüştür.

Şark Medreselerinin en önemlilerinden birini teşkil eden, 150 yıldan beri eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren Ohin Medresesinin, Türkiye’de, özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde ilim ve irfanın yayılmasında büyük katkı sağladığı sonucu görülmüştür. Bu medreselerdeki âlimlerin aynı zamanda tasavvufla sıkı ilişkileri olduğu ve birer mutasavvıf olduklarından dolayı, ilmin yanında insanlara islam ahlakını da öğrettikleri sonucu görülmüştür. Mevlana Halidi Zülcenaheyn, Seyyid

Taha Nehiri, Seyyid Sibğetullah Arvasi ve Şeyh Abdurrahman-ı Tağî, çalışmamızın ana temasını teşkil eden Ohin Medresesi ve medresenin kurucusu Şeyh Fethullah El Verkanisî gibi âlimler ve mutasavvıfların ilim ve tasavvuf alanında toplum üzerindeki etkilerinin çok büyük olduğu sonucuna varılmıştır.

Sultan Abdulmecid zamanından itibaren yüz elli yıldan beri ilmi faaliyetlerde bulunan Ohin Medresesi, Cumhuriyet'in kurulmasına 1924'te tevhidi tadrîs kanunuyla, medreselerin yasaklamasından etkilenmesine rağmen, medrese faaliyetlerinin devam ettirilmesi için büyük direnç göstermiştir. Ohin Medresesinin kesintisiz bir şekilde yaptığı ilmi hizmetler medrese geleneğinin devamını sağlayarak ilim ve irfanın kaybolmasını engellemiştir. Medresenin kurumsal bir yapı olarak ilmi çalışmalarını yaptığı sonucu görülmüştür. Mısır'dan getirilen mühim bir âlim olan Mustafa İbrahim'in pratik Arapça ve İngilizce dillerinde eğitim verdiği görülmüş olup, bunun medrese öğrencilerinin gelecekte akademik çalışma yapabilmeleri açısından oldukça önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Medrese öğrencilerinin Perşembe günü öğleden sonradan itibaren Cuma gününün bitimine kadar ders dışı etkinlikler ve tatil yaptıkları tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin, öğrencilerin motivasyonu açısından çok önemli olduğu sonucu görülmüştür. Ayrıca Ohin Medresesinin kadınlara yönelik de ilmi hizmetlerinin olduğu tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik olan bu hizmetlerle, Doğu medrese geleneğinde şu ana kadar yapılmayan bir çalışmaya öncülük edilmektedir..

Ohin müderrisleri ilim ve irşad hizmetleri için köy, kasaba ve şehirleri gezerek insanları din eğitimi konusunda aydınlatmışlardır. Bu ilmi hizmetlerin hiçbir karşılık beklenmeden yapılmış olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da İslami eğitim-öğretim faaliyetlerinden istifade imkânı olmayanlar için bir fırsat olmuştur.. Din eğitimi ile ilgili hizmetlerin insanların ayağına götürülüp hiçbir karşılık beklenmeden bu hizmetlerin yapılması, örgün eğitimden faydalanamayan insanların din eğitimini alması sonucunu doğurmuştur. Hiçbir karşılık beklenmeden yapılan bu hizmetler bölgede yaygın din eğitiminin verilmesini sağlamıştır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'deki şu ayeti bize hatırlatmaktadır:”Ve ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemem, benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir.”(Şuara, 42/127).

Ohin Medresesini bölgenin diğer medreselerinden ayıran en önemli özelliği, Ohin Medresesinin müderrisleri ve âlimlerinin eser üretmiş olmalarıdır. Bu eserlerin birçok ilim dallarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Bu eserlerden, eğitim camiasının istifade etmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada Ohin Kütüphanesinde bulunan 700 yıla yakın geçmişi olan eserler ile birçok el yazması eser yerinde görülmüştür. Kütüphanede 600 yıl önce İdris-i Bitlis-i nin torunu Hüsametdin Ali'yül Bitlis'i tarafından yazılan el yazması iki ciltlik tefsir mevcuttur. Bu tefsir sadece Ohin Kütüphanesi ile Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Ohin Kütüphanesindeki nüshası hala tazeliğini korumaktadır. . Bu kadar eserleri ihtiva eden bir kütüphane ve ilmi çalışmaları yapan medresenin eğitim camiasında ve özellikle İlahiyat camiasında bilinmesi, tanınması ve bu eserler üzerinde geniş çaplı araştırmalarda bulunulması önerilmektedir. Medreseden mezun olan öğrenciler için imamlık, medresede müderrislik ve Kur'an kurslarında Kur'an kursu öğreticiliği yapabilmeleri için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gerekli sınava tabi tutulduktan sonra kendilerine kadro tahsis edilmesi uygun görülmektedir. Medresenin gelecekte ilmi çalışmalarını devam ettirmesi açısından eğitim camiası tarafından desteklenmesi gerektiği önerilmektedir. Şu ana kadar Ohin Medresesiyle ilgili yapılan çalışmalar, çok cüz'i olmuştur. İlk defa böyle kapsamlı bir çalışma yapıldığı düşünülmektedir. Bu çalışma, İlahiyat camiasında akademik açıdan bir örnek olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, N. (2019, 4 Mayıs.) *Molla Muştak Aydın ile İlgili Görüşme*. Nesrullah Aydın'ın Evi, Van.
- Aydın, Ş. (2019, 20 Mayıs). *Molla Salih Aydın ile İlgili Görüşme*. Şakir Aydın'ın Evi, Muş.
- Ayte, F. (2019, 16 Mayıs). *Ohin Medresesi ile İlgili Görüşme*. Ohin Medresesi, (Ohin) Bitlis.
- Ayte, F. (2013). "Medreseler". *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu*, 1(1), 61-64.
- Ayte, R. (2019 17 Mayıs). *Ohin Medresesi ile İlgili Görüşme*. Ohin Medresesi (Ohin) Bitlis.
- Bakırhan, C. (2017). *Molla Nurullah-ı Godişki'nin "Çenta Yeminan" adlı Eserinin Transkripsiyonu Türkçeye Çevirisi, Tahlili ve Tenkidi*. Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.
- Bala, S. (2013). "Şark Medreselerinin Öğretim Yöntem Teknikleri ve Pedagojik Değerlendirmeleri", *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler Uluslararası Sempozyumu*, 1(1), 461-479.
- Beroje, S. (2008). "Şeyh Fethullah El-Verkanisî, Bazı Fıkhi Görüşleri ve Fıkhi Anlayışı". *I. Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 721-742.
- Biçer, B. (2013). "Kuruluş Devrinde Nizamiye Medreselerinin Müderrisleri". *Tarih Okul Dergisi*, 16(6), 263-287.
- Çağlayan, M. (2008). *Asr-ı Saadetten Günümüze Ezan*. (Birinci Baskı). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Çakır, M. S. (2017). "Şeyh Abdurrahman-ı Taği ve Norşin Tekkesi'nden Yayılan Kollar". *İhya Uluslararası İslami Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 27-46.

- Çelik, İ. (2013). “Geleneği Olan Medreseler ve Tarihi Kökenleri”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu*, 2(1), 105-125.
- Çiçek, M. (2009). *Şark Medreselerinin Serencamı*. (Birinci Baskı). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çiçek, M. H. (2009). Molla Hüseyin Küçük’ün Hayatı. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar dergisi*, (11), 132.
- Çiçek, M. H. (2008). “Tatvan ve Çevresinde İlmi Çalışmalar ve Ohin Medreseleri Örneği”. *I.Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 565-585.
- Dalkılıç, M. (2013). “Medreselerin Ortaya Çıkmasına Zemin Hazırlayan Tarihsel Süreç”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu*, 1(1), 233-246.
- Demirayak, K. (2001). ”Kasidetü’l Bürde”. *DİA*, XXVI, İstanbul: TDV Yayınları.
- Develioğlu, F. (1978). *Osmanlı-Türkçe Anslıkopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dünder, A. (2018), *El Ecvibetül Menkuleti lil Es’iletil Ma’kuleti*. (Ed. Mahmut Dünder). (Birinci Baskı). Diyarbakır: Seyda Yayınları.
- Dünder, M. (2013). “Şark Medreselerinde Ezber ve Tekrar Metodu”. *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler Uluslararası Sempozyumu*, 2(2), 409-424.
- Dünder, M. (2011). *İlk Dönem İslami Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*. (Birinci Baskı). İstanbul: İşrak Yayınları.
- Nisaburi, H. (1990). *el-Müstedrek Ala’s-Salahayn*. I-IV. (Thk. Mustafa Abdulkadir Ata). Beyrut: Daru’l-kütübi’l-ilmiiye.
- Eken, H. (2019, 21 Mayıs). *Molla Reşit-i Tırtopi ile İlgili Görüşme*. Nesrullah Aydın’ın Evi, Van.

- et- Tirmizi, M. (2007). *es-Sünen*. I-X, (Thk. İzzet Ubeyd ed-Duas). Beyrut: İbni Kesir Yayınevi.
- Gözütok, Ş. (2013). “Medreselerin ortaya çıkışı ve ilk Medreseler”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme sürecinde Medreseler Sempozyumu*, 1(1), 199-216.
- Gözütok, Ş. (2002). *İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Gözütok Ş. (2012). *İslam’ın Altın Çağında İlim*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karadaş, C. (2013). “Nazımiye Medreseleri ve Gazali”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, 1(1), 545-555.
- Karakaya, A. (2019, 5 Mayıs). *Molla Arif’in Eserleri ile İlgili Görüşme*. Molla Arif Karakaya’nın Evi, Van.
- Karakaya, M. (2019, Mayıs). *Molla Arif’in Hyatı ve Eerleri ile İlgili Görüşme*. Müştehir Karakaya’nın Evi, Van.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (Onuncu baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavak, A. (2013). “Halidiyye Medreselerinin Anadolu’da’ki iklimi ve Kültürel Hayata Katkıları”. *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler Uluslararası Sempozyumu*, 1(1), 267-287.
- Maltaş, M. (2019, 1 Mayıs). *Molla Üzeyir ile İlgili görüşme*. Ohin Medresesi, (Ohin) Bitlis.
- Memiş, İ. (2013). “Osmanlı Medreselerinde İlim Geleneği ve Edirne Medreseleri”. *Medrese ve İlahiyat Kvsşağında İslami İlimler. Uluslararası Sempozyumu*, 2(2), 503-532.
- Muhammed bin İdris. (1988). *el Cevherun nefis fi şî’ri el İmam Muhammed bin İdris*. (Ed. Muhammed İbrahim Selim). Kahire: İbn Sina Yayınevi.

- Müslim. (2016). *es-Sahih*. (Thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dalli, Umad et-Tayyar). Beyrut: Müessesetur Risale.
- Nisaburi, H. (1990), *el-Müstedrek Alas-Salahayn*. I-IV. (Thk. Mustafa Abdulkadir Ata). Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye.
- Olcar, A. (2016). *Şark Âlimlerinden Zeynel Abidin Sarımurat*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Olgun, M. (2019, 21 Mayıs). *Ohin Medresesi ile İlgili Görüşme*. Ohin Medresesi, (Ohin) Bitlis.
- Oxini, M. A. (2017). *Birketü'l-Kelimat*. (Birinci Baskı). (Çev. Kadri Yıldırım). İstanbul: Avesta Yayınları.
- Özaydın, A. (2007). "Nizamiye Medresesi". *DİA*, XXXIII, İstanbul: TDV Yayınları.
- Öztürk, M. (2013) "Klasik ve Modern Dönem Osmanlı Medrese Geleneğinde Tefsir Tedrisatı". *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu*, 2(2), 259-280.
- Sarımurat, Z. (2019, 4 Nisan). *Ohin Medresesi ile İlgili Görüşme*. Zübeyir Sarımurat'ın Evi, Van.
- Türel, M. (2019, 17 Nisan). *Ohin Medresesi ile İlgili Görüşme*. Ohin Medresesi, (Ohin) Bitlis.
- Uludağ, S.(1997). "Halife". *DİA*, XV, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2010). "Sülûk". *DİA*, XXXIII, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (2014). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Verkanisî, F. (2018). *Adabü'TarİKati'n Nakşibendiyye*. (Çev. Mehmet Saki Çakır). İstanbul: Hâcegân Yayınları.

Yenen, M. (2019, 1 Mayıs). *Molla Reşit-i Tırtopi ile İlgili Görüşme*. Şakir Aydın'ın Evi, Muş.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, A. Şimşek, H.(2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma yöntemleri*. (Altıncı Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Yüksel, M. 2009 Erişim: [www.cevaplar.org>] (Erişim tarihi: 13.04. 2019).

Erişim:[https://www.yesilcami.com/muhammed-sirin-doganmerhum_P585.html]
(Erişim Tarihi: 14.05.2019).

Erişim:[www.lugatim.com.] (Erişim tarihi:21.05.2019)

EKLER

1. Fotoğraflar

EK-1 Alaiyye Medrsesi

EK-2 Alaiyye Medresesi

EK-3 İbtidaiye Medresesi

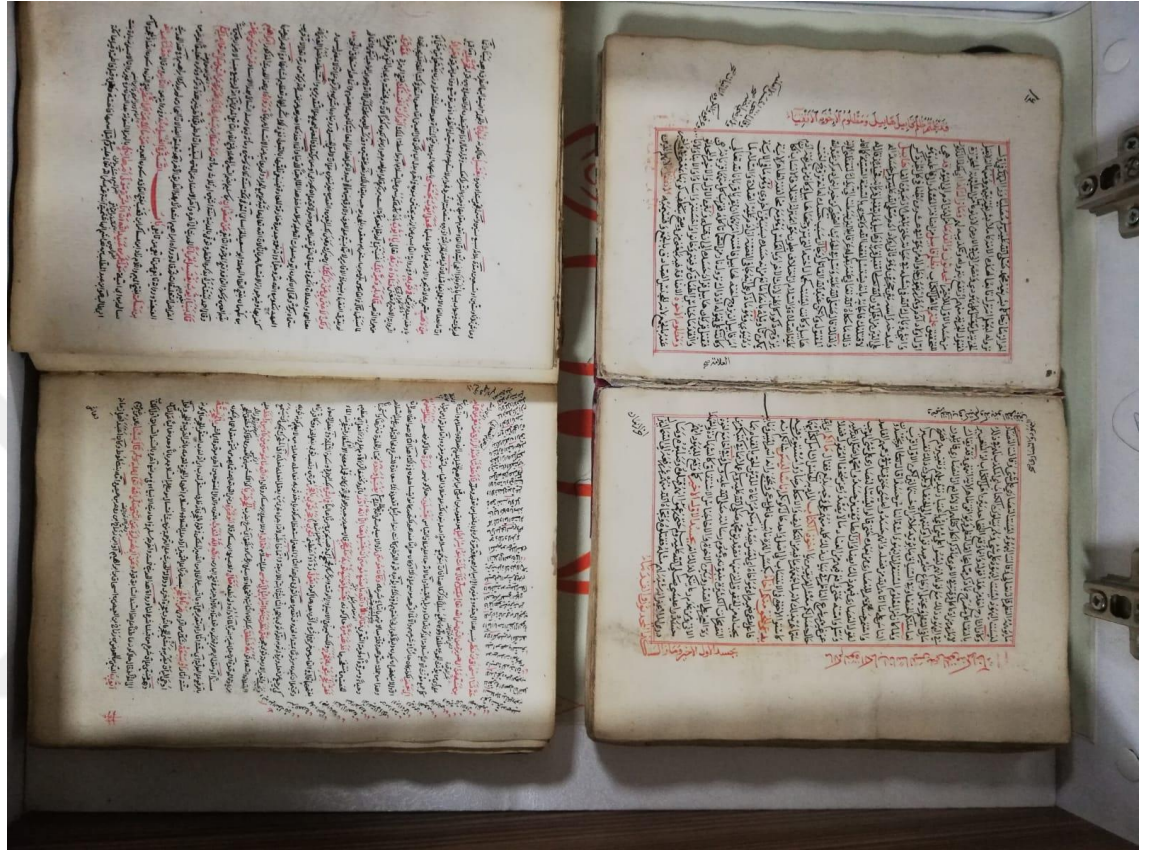
EK-4 Alaiyye Medresesi Yemekhanesinden Bir Görüntü

EK-5 Diva

EK-6 El Yazması Eser

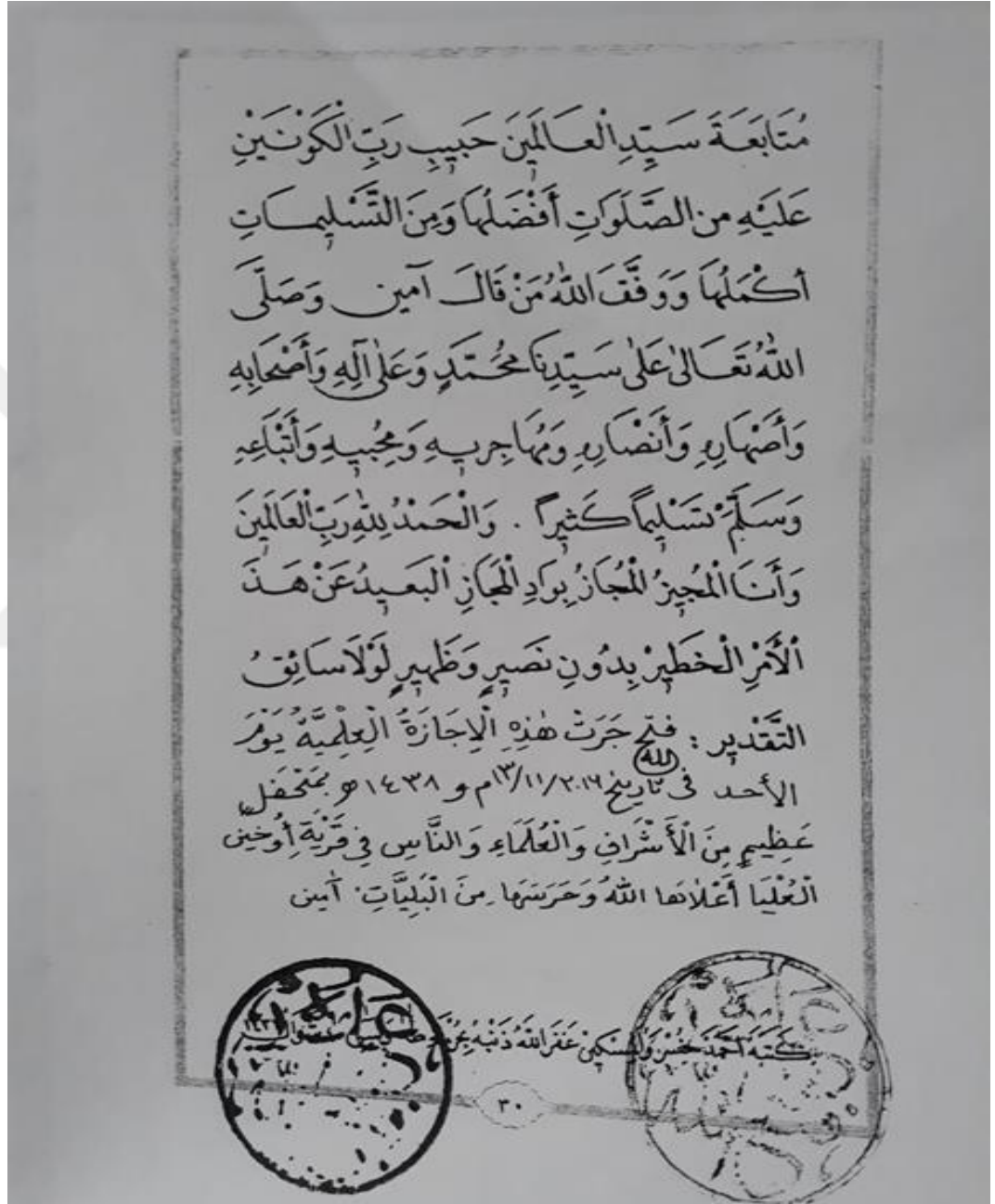

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي تَوَرَّقَلُوبَ الْعُلَمَاءِ بِأَنْوَارِ مَعْرِفَتِهِ
وَأَفَاضَ عَلَيْهِمْ زَلَّاتِ بَحَارِ حِكْمَتِهِ وَجَعَلَهُمْ
وَرِثَةَ الْأَنْبِيَاءِ فِي أَغْلَاءِ كَلِمَتِهِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
عَلَى مَنْ تَشَرَّفَ بِحَقَائِقِ الْعِلْمِ وَالْمَسَارِفِ وَمَسِينِنَا
مُحَمَّدِ الْفَائِزِ عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ بِالْعَوَارِفِ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ أَنْدَفَعَهُمُ الْعَوَاصِفِ وَبَعْدَ فَيَقُولُ
أَفْقَرُ الْوَرَى وَأَحْوَجُهُمُ إِلَى الطَّلَافِ رَبِّهِ الْعَلِيَّةِ خَادِمُ
الْعُلَمَاءِ وَكَلِيبُ السُّدَّةِ السَّنِيَّةِ فَتَحَ اللَّهُ بِنُ
الْشَيْخِ مُحَمَّدِ خَالِدِ بْنِ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلَاءِ الدِّينِ
الَّذِي ذَكَرَهُمَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَعَمَّا بِهِمَا وَقَدَّسَنَا
بِأَسْرَارِهِمَا وَأَرْوَانَا مِنْ بَحَارِ أَنْوَارِهِمَا لَمَّا رَأَيْتُ بِحَمْدِ اللَّهِ

بِحَمْدِهِ

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى الْمَلَأَ آيِدِيهِ بِنُورِ الْمَلِيطِيِّ
 أَسْلَكَهُ اللهُ سَبِيلَ الرَّشَادِ وَوَقَّعَهُ لِنَفْعِ الْعِبَادِ
 بَعْدَ مَا قَرَأَ عَلَى أَكْثَرِ الْعُلُومِ مُتَفَاوِضًا عَلَى أَكْثَرِ
 الْأَمْثَالِ وَالْأَقْرَانِ وَقَابِلًا لِلِإِفْتَاءِ وَالتَّدْرِيسِ فِي هَذَا
 الزَّمَانِ أَجَزْتُهُ فِي الْإِفْتَاءِ وَالتَّدْرِيسِ الْعُلُومِ التَّقْلِيدِيَّةِ
 وَتَقْرِيرِ الرُّسُومِ الْعَقْلِيَّةِ وَالتَّفَاسِيرِ وَالْفَقْهِيَّاتِ الشَّافِعِيَّةِ
 وَرِوَايَةِ مَا تَجُوزُ لِي رِوَايَتُهُ مِنَ الْأَحَادِيثِ النَّبَوِيَّةِ عَلَى مَصْدِقِهَا
 أَنْكَ الصَّلَوحِ وَأَسْنَى التَّحِيَّةِ وَقِرَائَتِهِ مِنَ الْأَخْرَابِ وَأُزْرَادِ
 السَّادَةِ الصُّوفِيَّةِ قَدَّسَ اللهُ أَسْرَارَهُمُ الْعَلِيَّةِ . بَعْدَ
 أَنْ رَجَعْتُ لَهُ الْإِسْتِقَامَةَ وَالزَّمْتُ عَلَيْهِ الْمَطَالَعَةَ وَعَدِمَ
 الْمَسَاهَلَةَ وَإِنْ أَوْضَيْتُهُ بِمَا أَوْضَايْتُهُ بِهِ أُسْتَادِي مِنْ
 وَصِيَّةِ شَيْخِهِ مَا أَوْضَى بِهِ سَيِّدُ الْأَبْرَارِ مَوْلَانَا
 غَيْبِنَا اللهُ حَوْلَهُ الْأَخْرَازِ قَدَّسَ اللهُ أَسْرَارَهُ لِبَعْضِ
 الطَّبِيعَةِ

EK-11 Şeyh Alaeddin Zamanına Ait Medrese (1940'lı Yıllar)

EK-12 Medrese Öğrencilerinin Tatil Günü, Su Başında Piknik

EK-13 Suyun Başında Bir Görüntü

EK-14 Şeyh Fethullah Verkanisî'nin Bitlis'te Bulunan Türbesi

EK-15 Ohin Medresesi Yatakhane

EK-16 Ohin Kütüphanes

EK-17 Ohin Kütüphanesi

2. Görüşülen Kişiler

Fethullah AYTE: 1956 yılında Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Ohin beldesinde dünyaya gelmiştir. Büyük âlim ve Mutasavvıf Şeyh Halid Efendi'nin oğludur. Küçük yaştan itibaren Ohin Medresesinde eğitim hayatına başlamıştır. Şeyh Asım Efendi'nin yanında medrese eğitimini tamamlamış,18-19 yaşından itibaren Ohin Medresesinde müderrislik yapmaya başlamıştır. Günümüzde halen Ohin Medresesinde müderrislik yapmaktadır. Ohin Medresesindeki talebelerin işlerini sağlamak için organizeler yaparak. Medresede eğitim düzeni ve disiplini için programlar oluşturmaktadır. Aynı zamanda Medav genel başkan yardımcısıdır. Ohin medresesinin diğer medreselerle olan entegrasyonunu sağlamaktadır.

Mesut Türel: 1955 yılında gelmiştir. Mutki ilçesine bağlı Ohin beldesinde dünyaya gelmiştir. Büyük âlim ve mutasavvıf Şeyh Asım Efendi'nin oğludur. Küçük yaştan itibaren Ohin Medresesinde tahsil hayatına başlamış, medrese eğitimini Şeyh Asım Efendi'nin yanında bitirmiştir. 18 yaşından itibaren Ohin Medresesinde müderrislik yapmaya başlamıştır. Günümüzde Ohin medresesinde müderrislik yapmaya devam etmektedir.

Rahmetullah AYTE: 1934 yılında Bitlis'in Mutki ilçesi beldesinde dünyaya gelmiştir büyük âlim ve mutasavvıf Şeyh Mazhar Efendi'nin oğludur. Medrese eğitiminin babası Şeyh Mazhar Efendi'den almıştır. Ailenin geçimi ile uğraştığı için medresede müderrislik yapma fırsatı bulmamıştır.

Abdülbaki Maltaş: 02.04 1956 yılında Bitlis'in Tatvan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Kısa bir süreliğine Ohin Medresesinde eğitim görmüştür. Bunun dışında medrese eğitimini babası Molla Üzeyir'in yanında tamamlamıştır. 1973 yılında Van'ın özalp ilçesine bağlı Saray nahiyesinde(şimdiki saray ilçesi) imamlik görevine başlamıştır. 1976 yılında askerlik görevini İfa etmek üzere imamlik görevinden ayrılmıştır. Askerlik dönüşü Van'ın Muradiye imamlik görevine başlamıştır. 1979 yılı Van'ın Gedikbulak(Canik) Köyüne naklen gelerek babasının medresesinde

müdürlük yapmaya başlamıştır. 1987 yılında Bitlis'in Tatvan ilçesinde bulunan Ensari Camisinde imamlık görevine devam etmiştir. 1998 yılında Tatvan Merkez Nur Cami imamlığına ilaveten müdürlük yapmıştır. 16 09 2019'da emekliye ayrılarak müdürlük yapmaya devam etmektedir.

Zübeyir Sarımurat: 1974 yılında Van'da dünyaya gelmiştir. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ilahiyat fakültesini bitirmiştir. İki buçuk yıl Ohin medresesinde eğitim görmüştür. 2015-2018 yılları arasında Ohin Medresesinde Kur'an öğreticiliği yapmıştır. şu an Van'da Kur'an kursu öğreticiliği ne devam etmektedir.

Nurullah Aydın: 1979 yılında Muş'un Bulanık ilçesinde dünyaya gelmiştir. 2003 yılında van yüzüncü yıl üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Aynı üniversitede 2006 yılında kelim alanında yüksek lisansını bitirmiştir. 2006-2009 yılları Kayseri Diyanet Merkezinde 30 aylık eğitimini tamamlamamıştır. Almanya'da Tübingen Üniversitesinde dört yıl araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Tübingen Üniversitesinde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Almanya'da Freiburg Belediyesi'nde İslam danışmanı olarak görev yapmaktadır.

Şakir Aydın: 16.01 1965 yılında Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Okçular köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının fahri imamlık görevi nedeni 1968 1970 yılları arasında sürüğüden (xırbı Feqıyan) köyünde kalmıştır. 1970 yılında babasının kadrolu olması sebebiyle Bulanık ilçesine taşınmıştır. 1971 yılında ilkokula başlamış babasının yanında Kur'anı Kerim ve Arapça derslerini almıştır. 1976 yılında ortaokul tahsiline başlamıştır. 1984 yılında Van yüzüncü yıl üniversitesi Eğitim Yüksek Okulu'ndan mezun olmuştur. 1985 Şubat ayında Kastamonu Araç ilçesine sınıf öğretmeni olarak göreve başlamıştır. 1989 yılında Muş'un Bulanık ilçesi öğretmenlik yapmaya devam etmiştir. 1999 yılında Anadolu Üniversitesi lisans tamamlama programını başarıyla bitirmiştir. Muş merkeze bağlı Bağlar köyü Ortaokulunda idareci olarak görev yapmaya devam etmektedir.

Abdulgaffar Seydaoğlu: 06.03.1961 yılında Siirt Şirvan ilçesine bağlı Sisem köyünde dünyaya gelmiştir. 1975'ten 1981 yılları arasında Siirt'in Pervari ilçesinde Rubar köyünde Şeyh Müşerref'in yanında medrese tahsili yapmıştır. 1983'ten 1985 yılına kadar babası Molla Hüseyin'in yanında okumuştur. 1983 ve 1985 yılları

arasında kısa bir süreliğine üç ay Tilo Medresesinde Molla Burhan'ın yanında eğitim almıştır.1985 yılında babası Molla Hüseyin'den icazet almıştır. Günümüzde Sisem köyünde müderrislik yapmakta olup 36 tane öğrencisi bulunmaktadır. Ayrıca 101 yaşında olan babası Molla Hüseyin'e hizmet etmektedir.

Nesih Sarıkaya:15.09.1957 yılında dünyaya gelmiştir. İlk medrese tahsilini babası Molla Salih'in yanında yapmıştır. Babasının yanında Şerhü'l Muğni kitabını bitirdikten sonra Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Okçular(Şeyhveli) köyünde Molla Muştak'ın yanında Molla Cami kitabının bitimine kadar okumuştur. Sonra Ohin Medresesinde Molla Safvetullah'ın yanında medrese tahsilini bitirmiştir.1980 ile 1996 yılları arasında Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Molla Davut köyünde imamlık yapmıştır.1994 ile 1996 yılları arasında Ankara'da imamlık görevini yapmıştır.1996 yılında emekli olmuştur.

Hasip Eken:10.05.1958 yılında Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Tırtop köyünde dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilini Molla Mahsum-i Gdişki'nin yanında yapmıştır.30 yıldan beri Tırtop köyünde imamlık görevini yapıp ilmi hizmetlerini sürdürmektedir.

Maşuk Yenen:1952 yılında Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Göztepe köyünde dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilini Molla Reşit-i Tırtopi, Molla Sadık ve Molla Muştak'ın yanında yapmıştır. Manisa Alaşehir'de ikamet etmektedir.

Müştehir Karakaya: (Şair-Yazar) 1962 yılında Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Oğlakkaya (Pırkaşın) dünyaya geldi. Cağaloğlu'nda yıllarca basın yayın alanında çeşitli yerlerde bulundu. Dergilerde çalıştı, yayın yönetmenliği ve yazı işleri müdürlüğü yaptı. Birçok sanat-edebiyat, kültür dergilerinde yazdı. İstanbul'da Kardelen dergisini yayınladı. 1995 yılında Van'a yerleşti. Haftalık ve günlük yerel gazeteler çıkardı. "Hazan" sanat edebiyat dergisini kurdu, uzun yıllar bu dergiyi yayınladı. Van'da çıkan sanat, edebiyat, kültür dergilerine katkı sundu. 2007 yılında Beyaz Gemi kültür ve sanat dergisini Van depremine kadar yayınlamaya başladı, Ülkenin her tarafında çıkan dergilere katkı sunmaya devam ediyor. Uzun yıllar Van Belediyesinden Basın Yayın Danışmanlığı yaptı, Van Büyükşehir Belediyesi Kültür Sosyal İşler Daire Başkanlığında Genel Yayın Koordinatörlüğü yapmayı sürdürüyor.

Yayınlanmış Kitaplarından Bazıları:

Şiir Kerbela ey Kerbela (1989)

Oralarda Bir Yerde Yüreğimi Bırakıp Gelmiştim (1990)

İstanbul Sokakları (1993)

Ebced (1995)

Epopeler (1996)

Kır Çiçeklerinin Ağıtı (1997)

Gece Sağanakları (2000)

Yalnızlık Gridir Biraz (2003)

Düşlerden Aldım Adımı (2008)

Gece Sağanakları (Toplu şiirleri-ilk sekiz kitap, 2006)

Zaman Gergefinde Kitabeler (Toplu Şiirleri-ilk 9 kitap, 2013)

Canana Şiirler (2014)

Canın Notasız Son Şarkıları (2016)

Zilzal Manifestosu (Toplu Şiirler 2)

Deneme

Erguvanî Yazılar (2005)

Şuuraltı Notları (2015)

Ey Ruhum Kendini Sürgün Et (2019)

Öykü

Burada Deniz Vurgun (1993)

Üç Yağmur Masalı (1999)

İçinde Eylül Biriktiren Kadın (2012)

Düş Zamanı Öyküleri (2016)

Hazanda Ölüm Olmaz Bir Çiçek Açadursa (2017)

Roman

Nemrudun Eli –tarihi roman- (2019)

Zagros Çılgılığı –tarihi roman- (2017)

Hattuşaşlı –tarihi roman- (2017)

Dört Şehir Dört Kapı (2016)

Tuşba Yolunda –tarihi roman-(2014)

Tuşbanın İncisi Semiramis –tarihi roman-(2012)

Savunma (1995)

Yurdunu Arayan Ölüm (1994)

Ay Karanlıktı (1993)

Mazlum Halepçe (1990)

Günce

Bilgenin Günlüğü (2011-2017)

Ali Olgun: 01.01.1993 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Medrese tahsiline Hizanda başlayıp Ohin Medresesinde yedi yıl Molla Fethullah'ın yanında okuyarak devam etmiştir. İcazet aldıktan sonra bir buçuk yıl Kars'ta müderrislik yapmıştır. İstanbul Sultanbeyli'de Halidiyye İlim Yayma Kur'an Kursunda müderrislik yapmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Mehmet AYDIN
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : Bulanık 01.01.1966
Telefon : 05052207094

Faks :

E-mail : ahmedemre49@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Lisans- Türkçe	- 30/06/2000

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
30	Şanlıurfa, Muş, Van	Öğretmen

Yabancı Dil: İngilizce, Arapça

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

25/07/2019

Tez Başlığı / Konusu:

"Bir Eğitim Kurumu Olarak Ohin Medresesi"

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 140 sayfalık kısmına ilişkin, 25/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %12 (yüzde oniki) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

25/07/2019
Mehmet AYDIN

Adı Soyadı : Mehmet AYDIN
Öğrenci No : 149203138
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Eğitimi
Statüsü : Y. Lisans ■ Doktora □

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR

25.07.2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

25.07.2019
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü